

Nr 267.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om krigsskadeersättning; given Stockholms slott den 17 maj 1940.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om krigsskadeersättning.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

F ö r s l a g
till
L a g
om krigsskadeersättning.

Härigenom förordnas som följer:

1 kap. Inledande bestämmelser.

1 §.

Egendom, som i 2 och 3 kap. avses, skall vara föremål för statlig krigsförsäkring av innebörd att ersättning för skada i följd av krig, vari riket kommit, skall, i den mån sådan krigsskada ej gottgöres i annan ordning, utgå i den omfattning och på de villkor som i denna lag stadgas.

2 §.

För handläggning av frågor rörande krigsförsäkring enligt denna lag skall finnas en för riket gemensam nämnd (*statens krigsskadenämnd*).

De föreskrifter, som utöver denna lag erfordras beträffande nämndens organisation och verksamhet, meddelas av Konungen.

2 kap. Krigsskada å fastigheter samt å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel m. m.

3 §.

Med fastighet förstås i denna lag egendom, som omedelbart på grund av lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra skall betraktas såsom sådan egendom, så ock byggnad, som icke enligt samma lag är hänförlig till fast egendom.

4 §.

1 mom. Från bestämmelserna i lagen undantagas:

- a) nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden;
- b) staten tillhörig fastighet, dock att under bestämmelserna i lagen inbegripas staten tillhörig utarrenderad jordbruksfastighet och fastighet, som innehaves med tomträtt eller vattenfallsrätt eller med åborätt eller eljest ständig eller ärftlig besittningsrätt;

c) kommun eller annan menighet tillhöriga allmänna platser, så ock begravningsplatser;

d) kommuns eller annan menighets byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barnavård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning;

e) i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätt till grunden ej är förenad, samt frälseränta;

f) främmande stat tillhörig fastighet.

2 mom. Från bestämmelserna i lagen undantagas ytterligare för allmän trafik avsedd eller upplåten kanal, spårväg eller annan farväg, dock ej järnväg, så ock allmän farled eller allmän flottled jämte till de sålunda undantagna kommunikationsanstalterna hörande, för driftens omedelbara behov avsedda byggnader, anläggningar och markområden.

3 mom. Gäller enligt bestämmelse i 1 eller 2 mom. lagen ej för byggnad, vare lag samma beträffande tomtområde, som hör till byggnaden.

4 mom. Därest värdet av byggnad eller med varandra sammanhängande byggnader, som äro uppförda å mark för vilken byggnadsägaren enligt kommunalskattelagen icke är skattskyldig, understiger 500 kronor, vare lagen ej tillämplig å byggnaden eller byggnaderna.

5 §.

Ersättning enligt detta kapitel utgår för krigsskada å *dels* fastighet, varå lagen vid skadans inträffande äger tillämpning, *dels* lösa inventarier, levande och döda, avsedda för jordbruk eller trädgårdsskötsel å sådan fastighet, *dels* å fastigheten förvarade jordbruks- och trädgårdsprodukter, som utvunnits å eller äro avsedda för fastigheten eller fastighet som är i sambruk med denna, *dels* ock å fastigheten förvarade, därstädes eller å sambrukad fastighet avverkade skogsprodukter.

Äro produkter, som i första stycket sägs, under transport från den fastighet, där de förvarats, eller hava de förflyttats därifrån på grund av i vederbörlig ordning meddelad föreskrift, skall i ersättningshänseende så anses som om produkterna alltjämt förvarades å fastigheten.

6 §.

För bestämmande av ersättning skall värdering av krigsskadorna verkställas enligt grunder, som Konungen fastställer.

7 §.

Ersättning utbetalas efter krigets slut å tid, som Konung och riksdag bestämma, krigsskadenämnden obetaget att av medel som för ändamålet må komma att ställas till förfogande, när skäl därtill äro, helt eller delvis utbetala ersättning tidigare.

Å ersättningsbelopp, som ej utbetalts sex månader från krigets slut, äger ersättningsberättigad från utgången av nämnda tid åtnjuta ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer.

8 §.

Överstiger värdet av samtliga krigsskador, som avses i detta kapitel, jämte ränta samt med verksamheten förbundna kostnader vad som beräknas inflyta i krigsskadebidrag jämlikt 10 §, skall ersättning utgå med belopp som svarar mot den beräknade bidragssumman efter avdrag av kostnaderna.

9 §.

I fråga om rätt till utfallande ersättningsbelopp skall, där ej nedan annorlunda stadgas, i tillämpliga delar lända till efter rättelse vad enligt lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal gäller beträffande brandförsäkring.

Avser ersättningen krigsskada å fast egendom, som besväras av sökt eller beviljad in-teckning för fordran, vare egendomens ägare utan hinder av in-teckningen berättigad att själv uppbära ersättningen, där denna ej överstiger en tiondel av egendomens vid tidpunkten för skadans inträffande gällande taxeringsvärde eller, därest sådant saknas, det värde krigsskadenämnden bestämmer. Är ersättningen större, skall i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i lagen den 8 april 1927 om in-teckningshavares rätt till betalning ur ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal.

Vad i andra stycket sägs om in-teckningshavare gälle ock den, som för ogulden köpeskilling äger fordran med förmånsrätt, som avses i 11 kap. 2 § jordabalken.

Har någon för fordran in-teckning i tomträtt eller vattenfallsrätt, och avser ersättningen krigsskada å byggnad, som utgör tillbehör till tomträtten eller vattenfallsrätten, skola bestämmelserna i andra stycket äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Till gäldande av ersättning jämte ränta och kostnader skall efter krigets slut sedan Konungen därom förordnat för kalenderår erläggas bidrag för fastighet, varå lagen vid årets ingång äger tillämpning (*krigsskadebidrag*).

Bidrag utgår med högst en halv procent för år av fastighetens värde, dock under högst tio år.

Såsom fastighets värde anses dess taxeringsvärde. Saknas sådant, skall fastighetens värde fastställas i den ordning Konungen bestämmer.

11 §.

1 mom. Skyldighet att erlægga bidrag åligger, där icke i 2 mom. annorlunda stadgas, fastighetens ägare.

Såsom ägare anses jämväl den, vilken innehar fastighet med fideikommissrätt eller eljest utan vederlag besitter fastighet på grund av testamentariskt förordnande.

2 mom. I ägares ställe bidragsskyldig är den, som innehar fastighet med åborätt, tomträtt eller vattenfallsrätt, innehavare av så kallad ofri tomt i

stad samt den, som eljest innehar fastighet med ständig eller ärftlig besittningsrätt.

Skall avkastning utöver husbehovet av skog å sådan fastighet författningsenligt helt eller delvis tillkomma allmän fond eller inrättning, är denna att anse såsom fastighetens innehavare, såvitt angår fastighetens skogsvärde.

Där beträffande fastighet, som innehaves med åborätt eller eljest med ständig eller ärftlig besittningsrätt, innehavaren på grund av denna sin rätt icke äger utöver husbehovet tillgodogöra sig avkastning av skog å fastigheten, vare han icke bidragsskyldig i avseende å skogsvärde.

3 mom. Bidragsskyldigheten skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid ingången av det år bidraget avser. Har fastighet därefter övergått till ny ägare eller innehavare, skall denne anses såsom ägare eller innehavare av fastigheten vid först angivna tidpunkt, därest han författningsenligt skolat för året mantalsskrivas för fastigheten.

12 §.

Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, äger, när särskilda skäl därtill äro, meddela befrielse helt eller delvis från skyldighet att erlægga bidrag.

13 §.

Staten svarar för bidrag, för vilket jämlikt 12 § befrielse meddelats.

Staten skall jämväl vidkännas vad i ersättning må hava utbetalts utöver det belopp, med vilket ersättning till följd av stadgandet i 8 § skolat utgå.

14 §.

För bidrag, som skall utgå för fast egendom och erläggas av den, som innehafvande egendomen med äganderätt eller ock med fideikommissrätt eller eljest på grund av testamente, äger staten lika rätt i egendomen som för avgäld av fast egendom, varom i 17 kap. 6 § handelsbalken sägs.

Bidrag i övrigt utgår med samma förmånsrätt, som jämlikt 17 kap. 12 § andra stycket handelsbalken tillkommer kommunalutskylder.

15 §.

Påföring av bidrag skall verkställas av den, som har att debitera kronoutskylder.

Angående besvär över påföring av bidrag gäller vad om besvär över fel vid debitering av kronoutskylder är stadgat.

Bidrag uppbäras och redovisas i sammanhang med kronouppbörderna.

3 kap. Krigsskada å varor och maskiner.

16 §.

Ersättning enligt detta kapitel utgår för krigsskada å följande egendom, såframt den är eller, beträffande egendom under transport, omedelbart före transportens början varit brandförsäkrad i svenskt försäkringsbolag eller i utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket samt rätt till ersättning för egendomen icke föreligger enligt 5 §, nämligen:

a) *varor*, varmed avses handelsvaror ävensom råämnen, materialier, under arbete varande och färdigt fabrikat jämte emballage i eller för fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk;

b) *maskiner*, varmed avses maskiner, transmissioner, inventarier, ledningar, reservdelar och förbrukningsartiklar i eller för fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk ävensom till enskild järnväg hörande rullande materiel och för driften erforderliga förbrukningsartiklar.

Har egendom, som avses i denna paragraf, på grund av i vederbörlig ordning meddelad föreskrift förflyttats till annan plats än den i försäkringsavtalet angivna, skall utan hinder därav ersättning utgå för krigsskada å egendomen.

17 §.

Vid bestämmandet av ersättningsbeloppet samt i fråga om rätten till nämnda belopp skall så anses som om ersättningen vore grundad på brandförsäkringsavtalet för egendomen.

18 §.

Ersättning utbetalas å tid som krigsskadenämnden för varje särskilt fall bestämmer.

Å ersättningsbelopp, som ej utbetalts en månad från det anmälan om skadan jämte redogörelse enligt 26 § andra stycket kommit nämnden till handa, äger ersättningsberättigad från utgången av nämnda tid åtnjuta ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer.

19 §.

Avgift för försäkringen å varor skall utgöra en för alla varor lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. Avgiften skall av krigsskadenämnden fastställas till belopp, som svarar mot den risk försäkringen är avsedd att täcka samt med verksamheten förbundna kostnader.

20 §.

Avgift för försäkringen å maskiner skall utgöra en för alla maskiner lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. Avgiften skall bestämmas av krigsskadenämnden och utgå till dess nödiga medel influtit för täckande av er-

sättningar samt med verksamheten förbundna kostnader. Den må för tid kriget varar ej sättas till högre belopp än en procent för år av brandförsäkringsbeloppet.

21 §.

Skyldighet att erlägga avgift åligger den för brandförsäkringspremien betalningspliktige.

Har denne, innan krigsförsäkringen trätt i tillämpning, å annan överlåtit egendom, som brandförsäkringen avser, äge han av den nya ägaren utkräva erlagd avgift, såvitt ej den nya ägaren på grund av brandförsäkring, som han själv tagit, är pliktig att erlägga avgift för egendomen.

22 §.

Avgift uppbäres i den ordning krigsskadenämnden bestämmer.

Det åligger svenskt brandförsäkringsbolag och utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva brandförsäkringsrörelse här i riket att i den utsträckning nämnden beslutar och mot ersättning, som Konungen bestämmer, biträda vid debitering och uppbörd av avgifterna.

23 §.

Förmenar någon, att avgift påförts honom obehörigen eller med oriktigt belopp, äger han för erhållande av rättelse göra framställning därom hos krigsskadenämnden inom en månad efter det han erhållit meddelande om avgiften.

24 §.

Indrivning av avgift må, om så erfordras, verkställas i den ordning, som för indrivning av resterande kronoutskylder är stadgad.

4 kap. Gemensamma bestämmelser.

25 §.

Har i vederbörlig ordning meddelad föreskrift, vars iakttagande är ägnat att förebygga eller begränsa krigsskada, åsidosatts, må ersättning för sådan skada åtnjutas endast om och i den mån skadan, efter vad antagas må, skulle hava inträffat även om föreskriften blivit iakttagen. Framgår av omständigheterna, att underlåtenheten icke kan läggas den till last, som haft att tillse att föreskriften iakttoogs, vare den utan inverkan å ersättningsrätten.

26 §.

Krigsskada skall anmälas hos krigsskadenämnden inom tre månader efter erhållen kännedom om skadan. Göres ej sådan anmälan, bortfaller rätten till ersättning, därest underlåtenheten ej kan anses ursäktlig. I varje fall

förloras denna rätt, om anmälan ej inkommit till nämnden inom ett år efter krigets slut.

Vid anmälan skall, såvitt möjligt, fogas av trovärdiga personer bestyrkt redogörelse för den skadade egendomens beskaffenhet före skadan samt skadans art och omfattning.

27 §.

Värdering av krigsskada å fastighet skall verkställas efter krigets slut å tid krigsskadenämnden bestämmer, nämnden obetaget att föranstalta om värdering tidigare, därest skäl därtill anses föreligga. Krigsskada i övrigt skall värderas snarast möjligt efter det anmälan om skadan inkommit.

28 §.

Värderingen skall, utom i fall som avses i 32 §, verkställas av en eller flera värderingsmän. Över värderingen skall upprättas skriftligt utlåtande, vilket utan dröjsmål skall tillställas krigsskadenämnden. Avskrift av utlåtandet skall av nämnden i rekommenderat brev med allmänna posten över-sändas till den, som anmält skadan.

29 §.

Förmenar den, som anmält skadan, att i värderingsutlåtandet skadan upptagits till för lågt belopp eller att värderingen i övrigt är oriktig, äger han att, inom en månad från den dag avskrift av utlåtandet till honom över-sänts, till krigsskadenämnden inkomma med påminnelser och därvid foga den ytterligare utredning, han vill åberopa.

30 §.

Till utredning av ärende angående ersättning må vid allmän underrätt höras vittnen och sakkunniga. Genom rättens eller domarens försorg skola krigsskadenämnden och den, som anmält skadan, kallas till för-höret.

31 §.

Krigsskadenämnden fastställer ersättningsbelopp, som skola utgivas. Där-vid må nämnden ej beräkna skada till lägre värde än det, som upptagits i värderingsutlåtandet, utan att tillfälle beretts den, som anmält skadan, att yttra sig i ärendet.

Nämnden äger, innan ersättningsbelopp fastställes, besluta om proviso-risk reglering helt eller delvis av inträffad skada.

32 §.

Därest krigsskadenämnden beträffande skada av mindre omfattning finner tillräcklig utredning angående skadans värde föreligga, oaktat värdering ej verkställts på sätt i 28 § stadgats, må nämnden avgöra ärendet utan sådan

värdering. Därvid må nämnden ej beräkna skadan till lägre värde än det som yrkats utan att tillfälle beretts den, som anmält skadan, att yttra sig i ärendet.

33 §.

I krigsskadenämndens beslut rörande ersättning skola deltaga minst tre ledamöter, av vilka åtminstone en skall hava utövat domarämbete.

Beträffande sådant beslut skall gälla vad allmän lag stadgar angående omröstning till dom. Mot ledamot gälla samma jäv som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

34 §.

Krigsskadenämndens beslut skall vara slutgiltigt; dock vare den, som ej åtnöjes med nämndens beslut i fråga om vem rätten till krigsskadeersättning skall tillkomma eller rörande fråga huruvida eller i vad mån, vid tillämpning av 17 eller 21 §, kan å brandförsäkringsavtal grundas rätt till ersättning eller skyldighet att erlägga avgift, berättigad att instämma sin talan till domstol inom en månad från det han fick meddelande om beslutet.

35 §.

De närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av krigsskadenämnden.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 april 1940.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Domö, *fråga angående lagstiftning om krigsskadeersättning* samt anför:

Den 20 oktober 1939 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för handelsdepartementet att tillkalla högst nio sakkunniga för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder med anledning av förluster å egendom genom skadegörelse under krig. På grund av detta bemyndigande tillkallade dåvarande departementschefen, statsrådet Möller, den 2 november 1939 såsom sakkunniga överdirektören i försäkringsinspektionen, fil. doktorn O. A. Åkesson, advokaten S. Ahlmark, Stockholm, direktören i Svenska Bostadskreditkassan C.-R. Cramér, lantbrukaren R. Johansson, Norrbäck, Sala, direktören i Städernas Allmänna Brandstodsbolag C. Juhlin Dannfelt, direktören i Stockholms Intecknings Garanti Aktiebolag G. Lagercrantz, borgmästaren K. E. Rosander, Eskilstuna, överingenjören P. S. Rydbeck, Göteborg, och direktören i Försäkringsaktiebolaget Skandia P. Ulmgren. Tillika uppdrogs åt Åkesson att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete. På därom av Ahlmark gjord framställning entledigades denne den 13 november 1939 från uppdraget och tillkallades i hans ställe såsom sakkunnig ordföranden i styrelsen för Stockholms fastighetsägareförening kaptenen T. Wibom.

De sakkunniga, vilka antagit benämningen *krigsskadeutredningen*, hava den 7 februari 1940 avgivit betänkande med förslag till lag om krigsskadeersättning (Stat. off. utr. 1940: 4). Betänkandet är enhälligt.

Över förslaget hava i anledning av remiss yttranden avgivits av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, statskontoret, kommerskollegium, kammarkollegiet, försäkringsinspektionen, bank- och fondinspektionen, sparbanksinspektionen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen, statens krigsförsäkringsnämnd, styrelsen över Sveriges allmänna hypoteksbank, styrelserna för konungariket Sveriges stadshypotekskassa, svenska bostadskreditkassan, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska landstingsförbundet, svenska bankföreningen, svenska sparbanks-

föreningen och Sveriges fastighetsägareförbund, svenska försäkringsbolags riksförbund, Sveriges lantbruksförbund, kooperativa förbundet och svenska järnvägsföreningen. Kommerskollegium har bifogat yttranden från Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverksorganisation, Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare och handelskammaren i Göteborg. Yttranden hava även inkommit från, bland andra, Sveriges redareförening, styrelsen för svenska skeppshypotekskassan och föreningen Sveriges inrikessjöfart. Krigsförsäkringsnämnden har i anledning av remiss i sitt förutnämnda yttrande utlätit sig jämväl över de av Sveriges redareförening och styrelsen för svenska skeppshypotekskassan avgivna yttrandena.

Frågan har härefter underkastats ytterligare beredning inom handelsdepartementet.

Innebörden av krigsskadeutredningens förslag samt i yttrandena framförda allmänna synpunkter.

Utredningen. Utredningen anser det uppenbart av nöden, att åtgärder vidtagas för att bereda skydd mot ekonomisk förlust på grund av krigsskada å fast egendom, främst för att förebygga sammanbrott inom det ekonomiska livet därigenom, att kreditinstitutioner och försäkringsbolag på grund av en omfattande förstörelse av in-teckningssäkerheterna tvingas gå i likvidation. Men även ur andra synpunkter är enligt utredningens åsikt av behovet påkallat, att dylika åtgärder vidtagas. Under nuvarande förhållanden kunde risken för att vårt land bleve indraget i krig med därav föranledd fastighetsförstörelse vålla nedgång av fastighetsvärdena och förorsaka kris på fastighetsmarknaden med betydande återverkningar på samhällslivet. Och skulle olyckan av ett krig drabba landet, måste det uppenbarligen anses vara ett samhällsintresse av första ordningen, att ägare av krigsskadade fastigheter erhölle medel för fastigheternas återställande i brukbart skick.

Enligt utredningens åsikt skulle det givetvis vara önskvärt, om utvägar kunde finnas för beredande av skydd mot förluster på grund av krigsskada jämväl å all lös egendom. Utredningen anser det dock vara förenat med alltför stora praktiska svårigheter att anordna en så vittomfattande krigsriskförsäkring. Samhällets beredskapsåtgärder av den art, varom här är fråga, böra enligt utredningens mening begränsas till att tillgodose livsviktiga allmänna intressen. Ur denna synpunkt, anför utredningen, gjorde sig främst gällande angelägenheten av åtgärder, som möjliggjorde ett snabbt ersättande av skador berörande varuförsörjningen under ett krig. Med hänsyn härtill finner utredningen skyddet av den lösa egendomen böra inskränkas till att i huvudsak avse inom landet befintliga varulager samt produktiva inventarier inom jordbruk, trädgårdsskötsel, industri och hantverk.

Utredningen framhåller, hurusom enligt de synpunkter, som legat till grund för förslaget, kunde synts naturligt, att även vår handelsflotta och till fiskeri-

näringsen hörande båtar och redskap medtagits. Handelsflottan har emellertid ansetts böra uteslutas av den anledningen, att densamma i händelse av krig förväntades komma att i stor utsträckning rekvireras av staten, som i så fall enligt gällande rekvisitionslagar bleve direkt ersättningsskyldig för uppkommande skador. Vad beträffar fiskerinäringsens båtar och redskap finner utredningen det stöta på praktiska svårigheter att anordna en krigsriskförsäkring. Utredningen förutsätter emellertid, att krigsskador å dessa för vår folkförsörjning betydelsefulla objekt täckas i erforderlig utsträckning genom direkta åtgärder från det allmännas sida.

Utredningen anför, att inom densamma framförts den åsikten, att det principiellt borde ankomma på staten att ersätta all skadegörelse, som förorsakas av krig. Det vore enligt denna uppfattning ej rimligt eller rättvist att låta den ekonomiska förlust, som vållas av exempelvis ett bombanfall, drabba enskilda eller institutioner, vilkas egendom av en tillfällighet blivit förstörd eller skadad, då ju krig är en hela samhällets angelägenhet och direkt riktat mot samhället såsom helhet. Denna ståndpunkt hade accepterats i England, där statsmakterna utfäst sig att efter krigets slut lämna ersättning för skadad fast egendom i den utsträckning statens resurser och förhållandena i övrigt medgäve. Samtidigt hade gjorts gällande, att en dylik utfästelse skulle lämna fastighetsintressenterna, ägare och borgenärer, större säkerhet för att uppkomna skador bleve ersatta än någon som helst form av försäkring eller gemensamt ansvar av enskilda personer eller sammanslutningar, vilken uppfattning dock blivit föremål för stark kritik från skilda korporationer i England. Utan att ställning toges till den här berörda principfrågan om ersättningsskyldighet för staten, måste det enligt utredningens mening medgivas, att berörda uppfattning väl vore riktig såtillvida som att staten med dess befogenheter att mobilisera nationens alla tillgångar borde kunna anses hava större möjligheter att fullgöra ett visst åtagande än en enskild kommunitet, även om denna skulle vara av mycket stor omfattning. Vore det sålunda möjligt att av statsmakterna erhålla en ovillkorlig och bindande utfästelse att ersätta den genom kriget uppkomna skadegörelsen å fast egendom, så vore den föreliggande ersättningsfrågan löst på ett så tillfredsställande sätt som det över huvud taget vore möjligt. Det torde dock ligga i öppen dag, framhåller utredningen, att staten ej gärna kunde lämna annat än en villkorlig utfästelse, alldenstund statsåtgärderna måste bliva beroende av förhållandena efter kriget och den ekonomiska situationen vid denna tidpunkt. Då ersättningsfrågan bleve aktuell, måste ett avvägande ske mellan här ifrågavarande medelsbehov och andra krav på statskassan, varvid givetvis olika intressesynpunkter komme att göra sig gällande. Vid sådant förhållande vore det också uppenbart, att en utfästelse från statsmakternas sida av sist angiven innebörd icke kunde anses tillfyllest.

I fråga om *fast egendom* föreslår utredningen i stället en lagstiftning, enligt vilken ersättning för krigsskador beredes genom bidrag från landets samlade fastighetsbestånd jämte ett efter vissa grunder bestämt statsbidrag. Bidragen för fastigheterna skola utgå under en följd av år efter kriget. Det

ansvar, som härigenom pålægges fastighetsägarna, måste emellertid enligt utredningens åsikt vara begränsat. I annat fall kunde vid en synnerligen omfattande skadegörelse detta ansvar ej bäras av fastighetsägarna och följden bleve ett allmänt sammanbrott på fastighetsmarknaden. I anledning härav skola enligt förslaget, därest skadegörelsen överstiger en viss gräns, ersättningsbeloppen på visst sätt minskas.

Vad angår den sålunda föreslagna beredskapslagstiftningens omfattning har utredningen först till prövning upptagit frågan, för vilka fastighetsvärden rätt till ersättning för förlust på grund av krigsskada skall föreligga och som följd därav jämväl skyldighet att deltaga i det gemensamma ansvaret för skadeersättningarna. Att, såsom skett i vissa andra länder, endast medtaga byggnader är enligt utredningens uppfattning ej tillrådligt. Utredningen anser nämligen ej endast byggnader utan även själva jorden med vad därå växer vara utsatt för risk för skadegörelse under krig. I följd härav förordar utredningen, att under den föreslagna lagstiftningen skall med visst undantag inbegripas allt vad som enligt allmän lag är att hänföra till fast egendom ävensom byggnad, ändå att den ej är hänförlig till fast egendom, eller alltså vad som i kommunalskattelagen förstås med ordet fastighet. Enligt förslaget skola samtliga inom vårt land belägna fastigheter — med detta ords nu angivna innebörd — i princip medtagas.

Från denna huvudregel göras i förslaget vissa undantag. Staten tillhöriga fastigheter äro sålunda med vissa inskränkningar uteslutna. Likaledes undantagas kommun eller annan menighet tillhöriga byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barnavård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning. Från lagstiftningen uteslutas vidare vissa kommunikationsanstalters fastigheter, dock ej till enskild järnväg hörande fast egendom. Enligt förslaget skola slutligen ytterligare vissa fastigheter undantagas, för vilka i detta sammanhang ej torde behöva redogöras.

Vad angår *inventarier, avsedda för jordbruk och trädgårdsskötsel* å fastighet, som inbegripes under den föreslagna lagstiftningen, samt odlaren tillhöriga, å fastigheten förvarade *jordbruks- och trädgårdsalster*, finner utredningen ersättningarna för skada å sådan egendom böra sammankopplas med ersättandet av fastighetsskadorna. Detta skall enligt förslaget gå till på så sätt, att ersättningarna inräknas i det sammanlagda skaderegleringsbelopp, som skall gäldas med bidrag från fastigheterna och därå belöpande statsbidrag.

Utredningen föreslår, att skaderegleringen i stort sett skall äga rum efter kriget, då förstörelsens omfattning kan överblickas. Ersättning skall dock i vissa fall helt eller delvis kunna utbetalas tidigare, när ur det allmännas synpunkt skäl föreligga därtill. Utredningen finner det nämligen uppenbart, att återuppbyggnad av förstörda fastigheter ej kan komma till stånd i nämnvärd utsträckning annat än under fredliga förhållanden. Endast för det fall, att det i samhällets intresse befundes nödvändigt, hade man, anför utredningen, anledning räkna med att en skadad eller förstörd fastighet kom-

me att omedelbart iståndsättas. Skäl till utbetalning av ersättning redan under kriget torde däremot enligt utredningens åsikt ofta föreligga beträffande skador å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel, då nämligen ersättandet av skador å sådan egendom främst åsyftade att under krig vidmakthålla livsmedelsproduktionen i en för folkets försörjning nödvändig omfattning.

Beträffande finansieringen av verksamheten i fråga om fastigheter jämte inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel innebär förslaget närmare bestämt följande. Staten skall i erforderlig utsträckning tillhandahålla medel för skadeersättning och förvaltning. Det egentliga statsbidraget skall lämnas därigenom, att staten ej tillgodoräknar sig ränta å sålunda förskjutna medel. Efter kriget skall den fastigheterna åvilande bidragsplikten fullgöras. Då skall nämligen till gäldande av ersättningar och förvaltningskostnader för kalenderår erläggas bidrag för samtliga de fastigheter, å vilka lagen vid årets ingång äger tillämpning, så kallat *krigsskadebidrag*. Sådant bidrag utgår med en fjärdedels procent för år av fastighetens för ett vart år gällande taxeringsvärde eller, därest taxeringsvärde saknas, det värde som fastställes i av Konungen bestämd ordning. Bidrag skola erläggas till dess sammanlagda ersättningsbeloppet jämte förvaltningskostnaderna täckts, dock under högst tjuvu år.

Med hänsyn till denna begränsning av fastigheternas bidragsplikt skola enligt förslaget, därest sammanlagda värdet av inträffade krigsskador tillsammans med förvaltningskostnaderna överstiger vad som beräknas under tjuguarperioden inflyta i krigsskadebidrag, ersättningsbeloppen nedsättas i förhållande härtill. Utredningen förutsätter alltså, att en uppskattning av vad högst kan komma att inflyta i bidrag verkställles före den allmänna skaderegleringen efter kriget. En sålunda på förhand verkställd uppskattning av det maximala bidraget från fastigheterna kan givetvis endast bliva ungefärlig, eftersom bidragen skola utgå i förhållande till de under bidragsperioden växlande taxeringsvärdena och för de under ett vart år bidragspliktiga fastigheterna. Skulle det beräknade bidraget, som legat till grund för ersättningsbestämmande, inflyta på kortare tid än tjuvu år, skall uttagandet av bidrag avbrytas; att i detta fall genom fortsatta bidrag under återstående del av tjuguarperioden möjliggöra en ytterligare utbetalning av ersättningsbelopp skall följaktligen ej förekomma. Om däremot det beräknade beloppet icke inflyter under tjuguarperioden, skall staten svara för vad som återstår. Då utbetalning av ersättning, såsom i vissa fall kan äga rum, verkställes före den allmänna skaderegleringen efter kriget, har emellertid ej kunnat avgöras, huruvida minskning av ersättningsbeloppet skolaske eller ej. För belopp, som av denna anledning utgivits utöver vad som vederbort, föreligger ej återbetalningsskyldighet utan staten skall i stället vidkännas det överskjutande beloppet.

Krigsskadebidrag skall enligt förslaget erläggas av fastighetens ägare eller i vissa fall av dess innehavare. Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, skall dock äga att, när särskilda skäl därtill äro, meddela befri-

else helt eller delvis från skyldighet att erlägga bidrag. Staten skall svara för bidrag, för vilket sålunda befrielse meddelats.

Utredningen föreslår, att staten för krigsskadebidrag tillerkännes samma förmånsrätt som kommun för fastighetsskatt. Härigenom kommer bidrag, som skall utgå för fast egendom och utgöras av ägaren eller med denne likställd innehavare, att erhålla bättre ställning i förmånsrättsavseende än in-teckning i egendomen. I syfte att undvika att för bidragens uppbärande tillskapa en ny uppbördsorganisation med därav föranledda förvaltningskostnader föreslår utredningen vidare, att bidragen uppbäras och redovisas i sammanhang med kronouppbörderna.

Enligt förslaget skola samtliga av beredskapsplanen omfattade fastigheter utgöra ett enda kollektiv med samma maximala bidragskvot för alla fastigheter. Någon indelning av fastigheterna i olika riskgrupper skall alltså ej förekomma. Emellertid tillerkännes, såsom förut berörts, jordbruksfastigheter en viss förmånsställning i ersättningsavseende, i det att ersättning för skada å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel skall bestridas av de samtliga fastigheter åvilande bidragen jämte därå belöpan-de statsbidrag.

Förut har anförts hurusom enligt förslaget full ersättning skall utgå, där-est den sammanlagda skadegörelsen understiger summan av de fastigheterna åvilande bidragen om en fjärdedels procent för år av fastigheternas värden under tjuu år eller tillhoppa fem procent av värdena. Med utgångspunkt från nuvarande fastighetsvärden för all av förslaget berörd fastighet har utredningen uppskattat den sålunda föreslagna beredskapsplanens effektivitet. Planen skulle i enlighet med denna uppskattning bereda full ersättning för krigsskada, därest skadegörelsen jämte förvaltningskostnader icke överstiger ett belopp av omkring 1,150 miljoner kronor. Emellertid står det klart för utredningen, att skadegörelsen kan bliva större, och utredningen föreslår därför, till stärkande av beredskapen, att statsmakterna i samband med den föreliggande frågans behandling göra en utfästelse, att staten, i den utsträckning dess ekonomiska ställning och förhållandena i övrigt efter kriget till-låta, skall direkt ersätta krigsskadorna, i den mån de falla utom ramen för den föreslagna beredskapsplanen.

Av utredningens förslag i fråga om tidpunkten för skaderegleringen följer, att lång tid ofta kan komma att förflyta mellan skadans inträffande och dess reglering. I anledning härav torde, framhåller utredningen, uppkomma ett flertal svårlösta spörsmål. Emellertid finner utredningen — med hänsyn till, bland annat, ovissheten rörande den kommande utvecklingen på det ekonomiska området — det uteslutet att på förhand fastslå detaljerade prin-ciper för skaderegleringen. I förevarande avseende har därför i lagförslaget endast medtagits en bestämmelse, jämlikt vilken värdering av krigsska-dorna skall verkställas enligt av Konungen fastställda grunder.

Såsom förut nämnts anser utredningen, att skydd bör beredas för krigs-skada å, förutom fastigheter, jämväl inom landet befintliga lager av handels-

varor samt produktiva inventarier inom jordbruk, trädgårdsskötsel, industri och hantverk. I det föregående har redogjorts för hurusom utredningen i sitt förslag under planen för ersättande av krigsskada å fastighet inrymt även ersättandet av skador å inventarier, avsedda för jordbruk och trädgårdsskötsel å fastigheten, samt odlaren tillhöriga, å fastigheten förvarade jordbruks- och trädgårdsprodukter. Vad angår *varor* i övrigt ävensom *maskiner och redskap inom industri och hantverk* föreslår utredningen, att skydd för krigsskada å sådan egendom skall beredas genom särskild krigsförsäkring. Försäkringen skall meddelas av staten samt vara obligatorisk. Varor och maskiner skola härvid bilda var sitt kollektiv med skilda finansieringsplaner.

Beträffande omfattningen av krigsförsäkringen i vad avser såväl varor som maskiner föreslår utredningen av praktiska skäl, att denna göres beroende på förefintligheten av vanlig brandförsäkring. I svenskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket brandförsäkrade varor och maskiner skola alltså enligt förslaget vara försäkrade även mot krigsskada. Från denna regel göres emellertid undantag för varulager och maskinuppsättningar, som brandförsäkrats till värde, understigande en viss gräns. Gränsen för delaktighet i försäkringen har beträffande varor satts till 2,000 kronor samt i fråga om maskiner till 5,000 kronor. Till maskiner räknas i förslaget även de enskilda järnvägarnas rullande materiel.

Enligt förslaget skall krigsförsäkringen av både varor och maskiner avse samma försäkringsbelopp, som gäller i fråga om brandförsäkringen. Därest brandförsäkringsbeloppet understiger godsets värde, skall alltså nedsättning av krigsskadeersättningen äga rum såsom vid underförsäkring. Ersättning skall — i motsats till vad såsom regel föreslagits beträffande fastigheter — utbetalas snarast efter skadans inträffande.

Krigsförsäkringen av *varor* skall enligt förslaget finansieras med avgifter, som erläggas av försäkringstagarna. Avgift skall utdebiteras snarast möjligt efter krigsutbrottet samt utgå med en för alla varuslag lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. Någon differentiering av avgifternas storlek skall alltså ej ske vare sig efter varans geografiska belägenhet eller med hänsyn till dess beskaffenhet. Avgiften skall fastställas till belopp, som svarar mot den risk försäkringen är avsedd att täcka med tillägg av de med försäkringsverksamheten förbundna kostnaderna. Då ingen möjlighet finnes att på förhand beräkna risken och därmed den erforderliga avgiftens storlek, förutsätter utredningen, att avgiften till en början fastställes mera godtyckligt. Bestämmandet av avgiftens storlek bör enligt utredningens åsikt avse tämligen korta perioder, så att det blir möjligt att tid efter annan i mån av vunnen erfarenhet sänka eller höja premien med hänsyn till det verkliga skadeförloppet. Det skall ankomma på den institution, som får verksamheten om hand, att härutinnan träffa erforderliga avgöranden. Därest vid något tillfälle medel ej influiter till erforderligt belopp för reglering av uppkomna skador, skall staten förskjuta behövliga medel. För medel, som staten sålunda förskotterat,

äger staten tillgodoräkna sig ränta efter räntefot, som av Konungen bestämes. Röntan skall gäldas med försäkringsavgifterna.

Avgift för försäkringen av *maskiner* skall utgå med en för alla maskiner lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. I likhet med vad som föreslagits beträffande varor skall alltså full solidaritet råda för de till det särskilda maskinkollektivet anslutna, i det att bidragsplikten i förhållande till brandförsäkringsbeloppet göres lika för alla, oberoende av anläggningens belägenhet och karaktär. Avgift skall uttagas från krigets början till dess nödiga medel influtit till täckande av kostnaderna för försäkringen. I motsats till vad som föreslagits beträffande varuförsäkringen skall följaktligen i mån av behov avgift uttagas även för tid efter krigets slut och för all då befintlig brandförsäkrad egendom av beskaffenhet att hänföras till maskiner i förslaget mening. Avgift kan på så sätt komma att uttagas för egendom, som ej varit utsatt för den risk försäkringen avser att täcka. Den för brandförsäkringspremien betalningsskyldige är jämväl pliktig att erlægga avgiften för maskinförsäkringen. Avgiftens storlek skall fastställas av krigsskadenämnden men må för tid kriget pågår ej sättas till högre belopp än en procent för år av brandförsäkringsbeloppet. Utredningen förutsätter, att avgiften för tiden efter kriget bestämes till sådan höjd, att samtliga kostnader för försäkringen täckts inom tio år efter krigets slut. I den utsträckning under kriget inflytande avgifter ej förslå till bestridande av ersättningar och förvaltningskostnader skall staten förskjuta erforderliga medel. För sådana medel äger staten tillgodoföra sig ränta efter räntefot, som Konungen fastställer. Räntekostnaden skall ingå i övriga kostnader för försäkringen och gäldas med avgifterna.

Såsom förut nämnts skall enligt förslaget anslutningen till krigsförsäkringen av varor och maskiner vara beroende på förekomsten av vanlig brandförsäkring. Med denna utgångspunkt är man enligt utredningens åsikt för krigsförsäkringens genomförande hänvisad till att söka bistånd av de i vårt land arbetande brandförsäkringsbolagen. Utredningen föreslår även, att det skall åligga svenskt brandförsäkringsbolag och utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket att biträda vid debitering och uppbörd av avgifterna.

Enligt förslaget skola frågor rörande ersättning ävensom andra av den förordade lagstiftningen föranledda frågor handläggas och avgöras av en för hela riket gemensam myndighet, kallad *statens krigsskadenämnd*. Över beslut av nämnden skall klagan ej få föras. Beträffande ersättningsfrågor föreslår utredningen vissa bestämmelser, enligt vilka de skadelidande beredes säkerhet för att deras synpunkter på ersättningsfrågan komma under bedömande vid ärendets avgörande. Med hänsyn till ovissheten rörande de förhållanden, under vilka nämnden kommer att arbeta, föreslår utredningen ej närmare bestämmelser angående nämndens organisation och verksamhet utan anser det böra överlåtas åt Konungen att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter. Endast vissa bestämmelser rörande nämndens sammansättning vid avgörandet av ersättningsfrågor upptagas i förslaget.

Yttranden. Innan jag övergår till en närmare redogörelse för de olika detaljerna i det föreliggande förslaget och de av utredningen till stöd därför anförda skälen, torde jag få lämna en allmän översikt över de huvudsakliga ståndpunkter, som intagits i de över förslaget avgivna yttrandena. Erinringar, som ej avse de grundläggande linjerna i förslaget utan allenast mer eller mindre viktiga detaljer, kommer jag att upptaga till behandling senare.

Uttalanden i direkt avstyrkande riktning hava endast avgivits av *fullmäktige i riksbanken* samt en *minoritet inom fullmäktige i riksgäldskontoret*. *Sveriges lantbruksförbund* synes visserligen ifrågasätta riktigheten av förslagets grunder rörande finansieringen av ersättningarna för skada å fast egendom men har ej ställt sig avvisande till förslaget. Övriga myndigheter och sammanslutningar, som uttalat sig angående förslagets huvudgrunder, hava tillstyrkt förslaget eller lämnat detsamma helt eller i stort sett utan erinran. I ett mindretal av yttrandena har emellertid uttalats, att ställning däri ej tagits till de för förslaget grundläggande principerna.

I åtskilliga yttranden har med styrka framhållits behovet av åtgärder till ekonomiskt skydd för krigsskada å vissa slag av egendom. I samband härmed har i en del yttranden ifrågasatts en utvidgning av den föreslagna lagstiftningen att avse även andra grupper av egendom än som inbegripas i förslaget. Det har även betonats, att under nu rådande förhållanden skyndsamt vid den föreliggande frågans behandling vore av allra största vikt samt att därför meningsskiljaktigheter beträffande mer eller mindre väsentliga detaljer ej borde uppehålla frågans avgörande. För befordrandet av en snabb lagstiftning i ämnet har även gjorts gällande, att i den mån jämväl annan än i förslaget avsedd egendom ansåges böra skyddas, den ytterligare utredning, som därav påkallades, ej borde fördröja det föreliggande förslagets upphöjande till lag utan erforderliga kompletteringar i stället vidtagas senare. Vidare har uttalats, att en beredskapslagstiftning av förevarande art ej kunde utarbetas alltför detaljerat utan att åt tillämpningen måste lämnas ett betydande mått av frihet vid förverkligandet av lagstiftningens ändamål.

Ur yttrandena över förslagets huvudgrunder må följande här återgivas.

Fullmäktige i riksbanken finna det vara en angelägenhet av allra största vikt, att de i utredningens betänkande avhandlade frågorna vinna en ur olika synpunkter såvitt möjligt tillfredsställande lösning. För att nå detta syfte kunde det vara motiverat, att staten sökte ekonomiskt bidraga till genomförandet av en skadereglering på förevarande område. Enligt fullmäktiges mening hade emellertid samhällets förpliktelser enligt förslaget blivit alltför omfattande och alltför obestämda, varjämte även i övrigt allmänna hänsyn syntes hava blivit för litet beaktade. I sådant avseende framställa fullmäktige bland annat vissa erinringar ifråga om den medverkan, staten enligt förslaget skulle lämna till finansieringen av skadeersättningarna för fast egendom. Denna medverkan syntes dem vara alltför omfattande. De finna det ej heller rimligt, att staten skulle göra en utfästelse att, i den utsträckning dess ekonomiska ställning och övriga förhållanden efter kriget det tillåta,

direkt ersätta krigsskadorna å fast egendom, i den mån dessa komme att överskjuta fem procent av fastigheternas samlade taxeringsvärde. Vad beträffar förslaget i fråga om varuförsäkringen och i viss mån även maskinförsäkringen torde man, framhålla fullmäktige, icke kunna helt värja sig för farhågor, att konsumenterna komme att bliva nödsakade att genom förhöjda priser erlægga mera än vad som motsvarade försäkringsavgifterna. Å andra sidan vore det icke helt uteslutet, att om någon krigsskadeförsäkring ej genomfördes, tillvaron av skaderisk komme att medföra en ändå större höjning av prisläget. Fullmäktige ansåge sig därför icke vilja motsätta sig införandet av en dylik försäkring. Fullmäktige förklara sig slutligen finna erforderligt, att förslaget göres till föremål för skyndsam överarbetning och att därvid grundprinciperna för statens och de enskildas bidrag till kostnaderna för skadeersättningen ånyo övervägas. Fullmäktige vore icke beredda att framlägga något eget förslag till frågans lösning. Vid de fortsatta övervägandena syntes, bland annat, följande synpunkter kunna vara vägledande, nämligen att statens uppgift vore att med till förfogande stående medel tillgodose de vid varje tillfälle mest trängande behoven, att det vore statens uppgift att bidraga till iståndsättandet av egendom, som förstörts under krig, att andra, som lidit skador genom kriget, hade lika berättigade krav på statens hjälp som fastighetsägarna, att beslut kunde fattas först efter kriget, då de ekonomiska möjligheterna kunde överblickas, samt att vissa riktlinjer dock borde uppdragas i förväg.

Bland fullmäktige i riksbanken har emellertid *herr Gränebo* varit av avvikande mening samt förklarat, att han visserligen i likhet med fullmäktiges övriga ledamöter ställde sig betänksam mot utredningens förslag med hänsyn till de ekonomiska konsekvenser för staten, som ett genomförande av förslaget skulle kunna innebära under de mest ogynnsamma förhållanden, men att han dock ej kunde instämma helt i majoritetens kritik mot förslaget. Emellertid vore *herr Gränebo* överens med majoriteten om att utredningens förslag kunde behöva överarbetas, innan detsamma upphöjdes till lag.

Fullmäktige i riksgäldskontoret tillstyrka i huvudsak utredningens uppbyggnadsprogram. Fullmäktige ifrågasätta dock lämpligheten av att statsmakterna, såsom utredningen föreslagit, skulle göra en utfästelse, att staten, i den utsträckning dess ekonomiska ställning och förhållandena i övrigt efter kriget tillåte, skulle direkt ersätta krigsskadorna, i den mån de fölle utom ramen för fastställd beredskapsplan.

Riksgäldsfullmäktiges *ordförande Hildebrand* och *vice ordförande Råstock* hava varit av skiljaktig mening samt bland annat uttalat, att de i förslaget framställda kraven på statens finansiella hjälp vore orealiserbara. Under hänvisning bland annat härtill finna nämnda fullmäktige en överarbetning av förslaget vara nödvändig, vilken på vissa punkter uppenbarligen behövde bliva rätt omfattande och delvis baseras på helt andra principer. Ifrågavarande båda fullmäktige instämma i vad majoriteten anfört angående utredningens

förslag om en formlig utfästelse från statsmakternas sida att direkt ersätta vissa krigsskador.

Sveriges lantbruksförbund framhåller, att den enklaste och mest tillfredsställande lösningen av ifrågavarande skadeersättningsproblem vad beträffar fast egendom vore, att staten åtog sig att ersätta all skadegörelse. Förbundet anför vidare i huvudsak.

Huruvida en sådan utfästelse kunde anses som mindre betryggande än en försäkringsform av föreslagen art, vilken i sak innebure, att en extraordinär skatt i fall av behov skulle läggas på landets fastighetsbestånd, torde kunna bli va föremål för olika uppfattningar. Såvitt nu kunde bedömas borde den av utredningen föreslagna vägen vara tillfyllest, så länge skadornas totala omfattning hölle sig inom en någorlunda begränsad storleksordning. Det torde också närmast hava varit utredningens avsikt att åstadkomma en dylik begränsad beredskap. Frågan komme emellertid uppenbarligen i ett annat läge, därest skadorna skulle få en betydligt större omfattning. Av skilda skäl torde det då bli va nödvändigt att söka lösa ersättningsfrågan från andra utgångspunkter och så att skadeersättningarna sloges ut på ett betydligt bredare underlag. Den möjligheten funnes, att bidragsplikten utvidgades att omfatta all förmögenhet i landet. Vid en mera omfattande skadegörelse än den, som täcktes av utredningens förslag, syntes någon annan väg för allmän skadereglering knappast framkomlig. Enligt förbundets mening vore det också i princip riktigare, att all förmögenhet gjordes bidragspliktig till ersättningarna för den skadegörelse, som vid krig drabbade landets fasta egendom. En dylik princip, som i sak innebure att en omfördelning av den kvarstående förmögenheten skulle ske, syntes ur rättvisesynpunkt vara mera motiverad. För densamma talade också det förhållandet, att en dylik bidragsplikt icke syntes kunna övervältras på konsumenterna. Detta torde däremot helt eller delvis bli va fallet med de bidrag, som enligt utredningens förslag skulle läggas på fastigheterna och som därigenom komme att verka som en indirekt beskattning av konsumtionen. Denna tankegång om bidragsplikt för all förmögenhet, vilken närmast pekade hän mot försäkringsformens ersättande med ställig garanti, hade utredningen icke upptagit till prövning, varför dess konsekvenser med avseende på finansieringen m. m. samt förutsättningarna för dess praktiska genomförande icke närmare blivit belysta. Dess tilläpande förutsatte uppenbarligen en noggrannare prövning samt en omarbetning av förslaget. Då ärendet vore av brådskande natur, ville förbundet icke yrka på en omprövning av förslaget efter denna linje, därest nödig tid därför icke skulle anses föreligga. Förslaget innehölle i varje fall en plan för ett enkelt och lätt administrerbart system, varigenom kunde skapas en betydande om också begränsad trygghet, som det i dessa tider vore angeläget att erhålla. Om en krigsskadeförsäkring efter de huvudlinjer, utredningen föreslagit, ansåges böra genomföras, ville förbundet understryka behovet av att utredningens förslag om statens utfästelse, att så långt möjligt täcka skador utöver ett belopp av något mera än en miljard kronor, beaktades.

Försäkringsinspektionen, som i allt väsentligt ansluter sig till utredningens förslag, anför bland annat.

Den egentliga krigsskada, som — tillfälligtvis eller närmast — drabbar den enskilde medborgaren, är i själva verket en hela landets gemensamma angelägenhet. Under sådana förhållanden uppställer sig helt naturligt frågan, varför man icke i första hand försöker även fastställa de allmänna förpliktelserna härvid och reglerar hela frågan på en sådan allmän basis. Det

är genast klart, att varje sådant försök till lösning måste möta mycket stora svårigheter. Principiellt kan visserligen staten, t. ex. skattevägen, kanske disponera och mobilisera hela nationalförmögenheten, och en bredare grundval för en utjämning av krigsskadorna mellan alla medborgare kan ej tänkas. Om bidrag till krigsskada slutligen uttages genom en all förmögenhet i vidsträckt mening drabbande skatt eller på annat liknande sätt, skulle också den största likformigheten i bidragsplikten kanske kunna ernås. Men såsom utredningen framhållit kan staten ej gärna lämna annat än en villkorlig utfästelse, alldenstund statsåtgärderna måste bliva beroende av förhållandena efter kriget och den ekonomiska situationen vid denna tidpunkt.

Utredningen har icke tagit ställning till principfrågan om statens ersättningsskyldighet för krigsskada. Utredningen har i stället begränsat sin uppgift till att avse krigsskada å allenast vissa särskilt viktiga förmögenhetsföremål. Den har härvid stannat för en försäkringsliknande väg och således velat åtminstone delvis även på ett förberedande stadium taga den enskildes självverksamhet och ekonomiska medverkan i anspråk. Man har sökt beträffande viktiga samhällsintressen åstadkomma i möjligaste mån färdiga organisationer eller planer anpassade efter behoven i olika fall, en verklig krigsberedskap. Inspektionen ger denna tanke och denna, förvisso av tungt vägande praktiska skäl förorsakade, inställning hos utredningen sin anslutning. Den konsekvensen måste man då — som ett mindre ont än det man vill undvika — med öppna ögon taga, att den medborgare, vilken äger tillgångar allenast av annat slag än det regleringen eller beredskapen gäller, kommer i en särställning. Men även i sådana fall sker vanligen indirekt en utjämning efterhand. Typiskt exempel härpå är inom ett närliggande område, då premier för krigsförsäkring av ett handelsfartyg för en resa påverkar frakten, som i sin tur höjer varans pris, och detta slutligen betalas av konsumenterna av godset. Emellertid kan det icke helt förbises, att för det avgivna förslaget återopade praktiska skäl förlora i vikt, i den mån utredningens begränsning och uppläggnings av ämnet överhuvud utsattes för alltför stora jämkningar. Skulle det bliva många nya olika egendomsgrupper att behandla efter skiftande regler och således alltför många skilda system att jämsides genomföra, kan tilläventyrs detta helt eller delvis uppväga invändningarna mot försök till en direkt statsreglering på området — en väg som i ett av de nu krigförande länderna synes föredragas eller åtminstone tills vidare anses vara den lämpligaste.

Bank- och fondinspektionen uttalar, att den icke kunnat undgå att finna det betänkligt, att ansvaret i sista hand för skaderegleringens genomförande i full utsträckning skulle i en omfattning, som icke för närvarande kunde bedömas men som förvisso måste bliva mycket betydande, komma att påvåla staten. Det syntes med fog kunna ifrågasättas, huruvida icke denna statens ansvarighet borde på något sätt begränsas. Inspektionen hade med i huvudsak nämnda reservation funnit de allmänna linjer, efter vilka förslaget upprättats, vara väl avvägda.

Beträffande frågan om utvidgning av utredningens förslag att omfatta även andra än i förslaget avsedda grupper av egendom innehålla yttrandena i huvudsak följande.

Försäkringsinspektionen ifrågasätter, om icke personliga lösören, som äro brandförsäkrade, borde beredas liknande skydd som det, vartill förslag framlagts rörande viss annan lös egendom. För de breda lagren vore deras

bohag och andra personliga tillhörigheter ofta deras enda tillgång, av vilken i regel större delen vore nödvändig för deras livsföring under normala förhållanden. Av vad som för närvarande inträffade i krigförande länder syntes man kunna draga den slutsatsen, att tusentals människor, vilkas enda tillgång utgjordes av personliga lösören, bleve fullkomligt blottställda. Det ville förefalla inspektionen som om det även vore i samhällets intresse, att visst skydd bereddes jämväl på detta område. Utan att vidare ingå på denna fråga ansåge inspektionen för sin del, att frågan borde göras till föremål för ytterligare överväganden.

Styrelsen för svenska bankföreningen anför, efter att hava framhållit, att förslaget uppbyggts på den grundval, att de samhällets beredskapsåtgärder, som vore i fråga, skulle omfatta men ock vara begränsade till sådana, som tillgodosåge livsviktiga allmänna intressen, följande.

Under dessa omständigheter hade det onekligen varit att förvänta, att även vår handelsflotta skulle hava inrymts under de föreslagna skyddsåtgärderna. För fortgången av vårt ekonomiska liv är självfallet handelsflottan en lika omistlig beståndsdel som industrien och andra av våra viktigaste näringsgrenar. Med hänsyn till sitt kapitalvärde torde handelsflottan mäta sig med de enskilda järnvägarna. Fartygen äro liksom fastigheterna föremål för in-teckning och fartygsinteckningarna utgöra liksom fastighetsinteckningarna hypotek för krediter hos bankerna och för obligationer, som innehavas av försäkringsbolag och andra.

I betänkandet vitsordas, att det enligt de synpunkter, som legat till grund för det framlagda förslaget, kunde synas naturligt, att även handelsflottan medtagits. Att så dock icke skett förklaras därmed, att det ansåges kunna förväntas, att densamma komme att i händelse av krig i stor utsträckning rekvireras av staten, som i sådant fall enligt gällande rekvisitionslagar bleve direkt ersättningskyldig för uppkommande skador.

Enligt styrelsens mening är det sålunda anförda skälet för handelsfartygens uteslutande från det föreslagna försäkringsskyddet icke tillfyllest. Fastmera synes det vara en skyldighet att räkna med den eventualiteten, att vid vårt lands indragande i krig våra trafikmöjligheter bliva så beskurna, att mycket stora delar av vår handelsflotta, långt ifrån att bliva av staten rekvirerade för intensiv transportverksamhet, i stället inspärras i hamnarna. Där komma de att ligga oskyddade av sådan hör krigsförsäkring, som för närvarande är genom statens försorg ordnad. Denna meddelas som bekant endast för fartyg å resa men avser icke fartyg, som äro upplagda, lika litet som fartyg, vilka för reparation äro intagna på varv.

Med åberopande av det nu anförda får styrelsen hemställa om skyndsamt åtgärd för utsträckning av krigsskadeförsäkringen till att gälla även de svenska handelsfartygen. Styrelsen anser det önskvärdt, att den härför erforderliga utredningen, vilken hör företagas under medverkan av sakkunniga representanter för rederinäringen, så ordnas, att därigenom icke föränledes uppskov med förverkligandet av det nu föreliggande förslaget.

Liknande synpunkter beträffande handelsflottan framföras i de av kommerskollegium infordrade yttrandena från *Stockholms handelskammare*, *Skånes handelskammare* och *handelskammaren i Göteborg*.

Kommerskollegium framhåller hurusom i de till kollegium avgivna yttrandena med all rätt erinrats om den för vårt näringsliv betydelsefulla roll

handelsflottan spelade. Detta måste alldeles särskilt gälla vid krigstillfälle, då emellertid också skaderiskerna i hög grad ökades för handelsfartygens del. Att lita till en sannolik statlig rekvisition av handelsfartygen och den kronans ersättningsskyldighet som då i fall av krigsskada inträdde kunde ej vara tillfyllest. Spörsmålet syntes emellertid kunna lösas i huvudsak fristående från krigsförsäkringsfrågan i övrigt, och kollegium förutsatte, att krigsförsäkringsnämnden hade att därutinnan utforma försäkringsreglerna.

Sveriges redareförening, styrelsen för svenska skeppshypotekskassan och föreningen Sveriges inrikessjöfart hava i sina yttranden hemställt om utredning av frågan om ekonomiskt skydd mot krigsskada å handelsfartyg.

Sveriges lantbruksförbund och handelskammaren i Göteborg framhålla önskvärdheten av skydd för fiskerinäringens båtar och redskap.

Skånes handelskammare hemställer, att frågan om obligatorisk transportförsäkring för krigsskador göres till föremål för utredning, till vilken hemställan handelskammaren fogar det önskemålet, att vid utredningen tages under övertvägande, huruvida icke krigsskadeförsäkringen må kunna utsträckas att gälla även motorfordon, enkannerligen lastbilar.

Sveriges köpmannaförbund hemställer, att det föreliggande förslaget kompletteras så att krigsskadeförsäkring för varor under lossning eller transport inom landet möjliggöres.

Även *svenska järnvägsföreningen* påpekar, hurusom varor under transport å järnväg ej syntes falla under den föreslagna krigsförsäkringen, samt framhåller såsom önskvärt, att bilar och omnibusar inbegripas under lagstiftningen.

Statens krigsförsäkringsnämnd yttrar, efter att hava framhållit att nämndens verksamhet ingalunda, såsom utredningen förutsatt, skulle vara avsedd att upphöra, om Sverige komme i krig, följande.

Utredningen omförmäler över huvudtaget intet om huru vederbörande tänkt sig ordnandet av transportförsäkring under krig utöver det att handelsflottan uttryckligen undantagits från försäkringen av den anledningen »att densamma i händelse av krig förväntas komma att i stor utsträckning rekvireras av staten, som i så fall enligt gällande rekvisitionslagar blir direkt ersättningsskyldig för uppkommande skador». Nämnden kan icke ansluta sig till den uppfattning, som sålunda uttalats, då frågan om och i vilken utsträckning den privata sjöfarten kan upprätthållas under krigstillstånd torde bliva beroende av med vilken eller vilka stater vårt land skulle råka i krig. Emellertid torde den lucka i försäkringens omfattning, som kunde bliva följderna av att handelsflottan och till fiskerinäringen hörande båtar och redskap undantagits från krigsskadeförsäkringen, sakna betydelse, då erforderlig försäkring härutinnan kan meddelas av nämnden.

I detta sammanhang vill nämnden framhålla att de i betänkandet förekommande uppgifterna rörande krigsförsäkring av fartyg och fiskeriredskap torde bero på ett förbiseende från utredningens sida, enär såväl fiskerinäringens fartyg som redskap krigsförsäkrats av nämnden redan från början av nämndens verksamhet i samarbete med de ömsesidiga fiskeriförsäkringsföreningar som finnas. Några särskilda åtgärder från det allmännas sida för ordnandet av denna försäkringsfråga, därest Sverige skulle bliva indraget i krig, torde sålunda icke, på sätt utredningen ifrågasatt, vara erforderliga, då

nämnden saknar anledning upphöra med denna försäkringsgren, som hittills fungerat fullt tillfredsställande.

Förutsatt att statsmakterna godkänna anordnande av krigsskadeförsäkring i enlighet med betänkandets riktlinjer synes det nämnden uppenbart, att krigsförsäkringsskydd även bör kunna beredas svenska fartyg och fiskefartyg liggande i svenska hamnar. Likaså torde nybyggen vid svenska varv samt nybyggen vid utländska varv för svensk redares räkning kunna bli föremål för dylik försäkring i likhet med vad i betänkandet är avsett gälla för varvens maskiner och lager. Något hinder för nämnden att meddela dylika försäkringar synes icke föreligga.

Frågan huruvida dylik försäkring av fartyg, som för närvarande är frivillig, skulle göras obligatorisk därest Sverige blir indraget i krig, har även varit föremål för nämndens överbäggande, men någon definitiv ståndpunkt till frågan har nämnden ännu icke fattat. Avgörandet av frågan torde närmast böra göras beroende av praktiska synpunkter, i det svårigheter torde kunna uppstå för rederierna att erlægga premier, därest den större delen av flottan skulle nödgas ligga överksam under någon längre tid. Nämnden avser emellertid att vidtaga åtgärder för ordnande av en automatiskt inträdande krigsförsäkring för de fartyg, vilka vid ett krigsutbrott befinna sig i svenska hamnar.

Den varuförsäkring, som hittills meddelats av nämnden, bör enligt nämndens förmenande fortgå även därest Sverige skulle bli indraget i krig, men det torde under nämnda förutsättning bli erforderligt att utvidga densamma. Den av nämnden nu meddelade transportförsäkringen mot krigsrisk upphör nämligen att gälla, så snart godset å destinationsorten lossats från det använda transportmedlet eller, när det gäller järnvägstransporter, sedan järnvägsvagnen inkommit över Sveriges gräns. Därest den obligatoriska krigsskadeförsäkringen å varulager genomföres synes det nödvändigt, att nämndens försäkringsverksamhet utsträcker sig att omfatta krigsrisk för varan till resp. från det lager inom Sverige, där den obligatoriska krigsskadeförsäkringen är gällande. Några särskilda skäl att göra denna del av försäkringen obligatorisk torde knappast föreligga. I England, där krigsförsäkringsskydd för denna inlandstransport varit ordnad på likartat sätt under hela kriget, är densamma icke obligatorisk och såvitt nämnden har sig bekant har anordningen fungerat tillfredsställande. Denna utsträckning av det statliga krigsförsäkringsskyddet för varor, som exporteras från eller importeras till landet, kan utan svårighet ordnas av nämnden och härför erfordras icke någon ändring i den för nämndens verksamhet gällande förordningen.

De till synes föreliggande luckorna i den tilltänkta krigsskadeförsäkringen, i vad desamma avse den svenska handelsflottan, fiskerinäringens båtar och redskap samt transporten av export- och importvaror från och till vårt land resp. inom landet, torde sålunda enligt nämndens förmenande kunna täckas av den statliga krigsförsäkring, som meddelas av nämnden. Det förarbete, som är erforderligt för det rent praktiska ordnandet av ovan ifrågasatt utvidgning av nämndens nuvarande verksamhetsområde, har igångsatts och därest Sverige skulle bli indraget i krig torde nämnden omedelbart kunna meddela de krigsförsäkringar, som enligt vad ovan angivits, böra falla inom nämndens verksamhetsområde.

Departements-
chefen.

Vidtagandet av anordningar i syfte att reglera de ekonomiska följderna av skadegörelse å egendom genom krig ingår, till följd av den moderna krigsföringen, såsom ett viktigt led i strävandena att höja landets försvars-

beredskap. Ehuru betydande svårigheter möta att på förhand överblicka ifrågavarande spörsmål i hela dess vidd, måste anstalter av angiven innebörd övervägas och i görligaste mån träffas redan i fredstid, därest icke vid ett krigsutbrott stora rubbningar i det ekonomiska livet skola uppkomma. Behovet av åtgärder i detta syfte har också vitsordats i de i ärendet avgivna yttrandena. Det synes angeläget att en lösning av frågan kommer till stånd med minsta möjliga dröjsmål.

Till en början läser kunna fastslås, att utan stöd av positiva lagregler staten icke kan göras juridiskt ersättningskyldig för egendomsskador genom krig. Likaledes synes det uteslutet, att staten skulle kunna på förhand rättsligen förbinda sig att gottgöra samhällsmedlemmarna skador av ifrågavarande slag; det ansvar för staten, som kunde uppkomma genom dylik förbindelse, är nämligen helt oberäkneligt och ingen säkerhet finnes för att icke statens ekonomiska möjligheter att fullgöra en sådan förbindelse bliva otillräckliga. En annan sak är att det torde finnas anledning räkna med att staten, även utan förhandsutfästelse, kommer att efter avslutat krig i mån av förmåga medverka till det återuppbyggnadsarbete, som då visar sig nödvändigt. Den möjlighet till skadeersättning, som härigenom föreligger, är emellertid alltför obestämd för att i detta sammanhang kunna tillmätas avgörande vikt.

Med hänsyn till *den fasta egendomens* betydelse för samhället i olika avseenden finner jag, i likhet med utredningen, det naturligt, att frågan om ekonomiskt skydd för skador å dylik egendom i första rummet upptages till behandling. Liksom utredningen anser jag uppenbart, att en villkorlig utfästelse av staten att efter kriget i mån av tillgångar och med hänsyn till övriga omständigheter ersätta krigsskada å fast egendom — den enda form av rent statlig garanti för sådan skada som, i enlighet med vad nyss anförts, över huvud torde kunna övervägas — icke skulle bereda ett skydd av tillfredsställande omfattning. Genom en dylik utfästelse skulle icke vinnas någon säkerhet för att medel efter krigets slut funnes tillgängliga för de ersättningskrav, som kunna framkomma. En sådan utfästelse skulle därför ej heller skapa erforderlig trygghet inom de kretsar, som äro direkt eller indirekt intresserade i fast egendom, och sålunda icke kunna förhindra osäkerhet på fastighetsmarknaden och det ekonomiska livet i allmänhet.

En annan tänkbar möjlighet till lösning av spörsmålet är den frivilliga försäkringen. Försäkring av fast egendom mot krigsrisk tecknas emellertid icke av något utav de i Sverige arbetande försäkringsbolagen. Engelska försäkringsföretag hava visserligen till för några år sedan meddelat krigsförsäkring för byggnader, men det spanska inbördeskriget medförde så stora förluster, att företagen upphörde med att teckna dylik försäkring såväl direkt som i återförsäkring. Då alla stora utländska försäkringsföretag numera intaga samma ståndpunkt och således icke återförsäkra krigsrisk för byggnader, torde det vara uteslutet att inom Sverige söka åstadkomma en frivillig krigsriskförsäkring av fastigheter.

På grund av vad sålunda anförts finner jag i likhet med utredningen erforderligt, att ersättning för krigsskada å fastigheter beredes genom särskild lagstiftning. Jag delar utredningens mening, att en sådan lagstiftning bör bygga på principen om samtliga fastigheters gemensamma, obligatoriska ansvar och bidragsskyldighet. Fastän lagstiftningens effektivitet därigenom under ogynnsamma omständigheter minskas, är det, såsom utredningen föreslagit, nödvändigt, att ansvaret begränsas inom viss på förhand angiven ram. Utredningens förslag, att bidragsskyldigheten icke skall överstiga ett sammanlagt belopp, motsvarande fem procent av samtliga fastigheters värde, vilket beräknas innebära att tillhoppa omkring 1,150 miljoner kronor komma att stå till förfogande, finner jag lämpligt avvägt. Även i övrigt torde lagstiftningen enligt min mening kunna i väsentliga delar följa de av utredningen uppdragna riktlinjerna. De finansiella erinringar mot förslaget, som framförts av fullmäktige i riksbanken och minoriteten inom riksgäldsfullmäktige, måste dock beaktas. Vissa betydelsefulla jämkningar i förslaget torde därav föranledas; härtill återkommer jag i det följande. Ifrågavarande erinringar, vilka synas rikta sig icke så mycket mot det av utredningen framlagda författningsförslaget som mot den motivering, varmed detsamma beledsagats, torde emellertid ej vara av beskaffenhet att behöva leda till avvisande av förslaget i dess helhet. Någon omprövning av förslaget efter den av Sveriges lantbruksförbund anvisade linjen om bidragsplikt för all förmögenhet i och för beredande av ersättning för krigsskada å fast egendom synes ej heller böra ifrågakomma.

Såsom förut anförts torde kunna förutsättas att staten i mån av möjlighet och behov biträder med det återuppbyggnadsarbete, som erfordras efter ett krig. Utredningens förslag att statsmakterna skulle göra en direkt utfästelse, att staten, i den utsträckning dess ekonomiska ställning och förhållandena i övrigt efter kriget tillåte, skulle ersätta fastighetsskador, i den mån de fölle utom ramen för den föreslagna beredskapsplanen, kan jag däremot ej tillstyrka. De hjälpanspråk, som efter ett krig torde komma att ställas på staten från olika håll, måste vägas mot varandra. Tillräckliga skäl varför staten skulle särskilt utfästa sig, låt vara villkorligt, att i angivna omfattning tillgodose sådana anspråk i fråga om fast egendom, synas ej föreligga.

Beträffande skydd mot krigsrisk för *lös egendom* har utredningen, som förut omnämnts, ansett skyddsåtgärderna böra inskränkas till att i huvudsak avse varulager samt produktiva inventarier inom jordbruk, trädgårdsskötsel, industri och hantverk. Att egendom av nu avsedd art beredes ekonomiskt skydd mot krigsskada finner jag i likhet med utredningen nödvändigt för att i görligaste mån säkerställa produktionen och varuförsörjningen under ett krig. Erinran mot medtagandet av sådan egendom har ej heller framställts i något av remissyttrandena. Däremot har i flera yttranden behovet av skydd för dylik egendom med styrka framhållits.

I åtskilliga av yttrandena har, såsom framgår av den lämnade redogörelsen, understrukits önskvärdheten av skydd mot krigsskada jämväl för andra

grupper av egendom än dem som omfattas av förslaget. Vad angår frågan om krigsskadeersättning för personliga lösören beaktar jag till fullo vikten av att detta spörsmål vinner en tillfredsställande lösning. Frågan torde dock icke kunna avgöras utan särskild utredning. Det är min avsikt att föreslå, att sådan utredning kommer till stånd samt att denna får omfatta ej blott personliga lösören utan över huvud taget lös egendom, som icke i annan ordning kan krigsskade försäkras. Den i ett par yttranden väckta frågan om skydd för motorfordon får därvid tagas under omprövning.

Vidkommande den ifrågasatta utvidgningen av skyddet till att omfatta även handelsfartyg samt fiskerinäringens båtar och redskap torde, med hänsyn till vad statens krigsförsäkringsnämnd anfört rörande möjligheterna för nämnden att i sådant hänseende meddela erforderlig försäkring, denna fråga ej behöva upptagas till vidare prövning i detta sammanhang. Däremot synes det under remissbehandlingen uppkomna spörsmålet om ersättning för krigsskada å lös egendom, som omfattas av förevarande lagstiftning, jämväl under transport inom riket böra lösas inom ramen av denna lagstiftning. Jag återkommer härtill i det följande.

Vad angår sättet för beredande av skydd för lös egendom, som omfattas av lagstiftningen, föreslår utredningen två särskilda anordningar. I fråga om inventarier inom jordbruk och trädgårdsskötsel samt jordbruks- och trädgårdsalster i odlarens eget förvar skola enligt förslaget ersättningarna sammankopplas med ersättandet av fastighetsskadorna på så sätt, att ersättningarna skola inräknas i det sammanlagda skaderegleringsbeloppet. Beträffande varor i övrigt, avsedda för förädling eller försäljning, samt maskiner och redskap inom industri och hantverk föreslår utredningen, att skydd beredes genom särskild av staten meddelad krigsförsäkring.

Vad utredningen sålunda föreslagit beträffande sättet för skyddande av ifrågavarande egendom har i yttrandena lämnats utan erinran. Jag tillstyrker, att de av utredningen uppdragna rikslinjerna följas. Enligt vad jag längre fram ämnar föreslå bör jämväl skada å skogsprodukter under vissa förutsättningar ersättas enligt de för fastighetsskador stadgade grunderna.

Den närmare behandlingen av utredningens förslag, till vilken jag nu övergår, synes lämpligen böra uppdelas på olika avdelningar. Jag upptager sålunda först förslaget i vad det avser fast egendom samt inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel m. m. för att därefter behandla frågan om skydd för varor samt maskiner och redskap inom industri och hantverk. Slutligen torde särskilt för sig få beröras vissa administrativa spörsmål samt detaljfrågor.

Fast egendom samt inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel m. m.

A. Omfattningen.

Utredningen. Såsom förut nämnts föreslår utredningen, att under den ifrågasatta lagstiftningen skall inrymmas all inom riket belägen fastighet med vissa undantag. Härvid förstås med fastighet detsamma som i kommunalskattelagen eller — med bortseende från vissa elektriska anläggningar — vad enligt allmän lag är att hänföra till fast egendom ävensom byggnad, ändå att den enligt allmän lag ej är hänförlig till fast egendom.

Från huvudregeln om samtliga fastigheters medtagande anser utredningen vissa undantag böra göras. Enligt utredningens åsikt skulle stora fördelar ur tekniskt-administrativ synpunkt stå att vinna, om lagstiftningen kunde så nära som möjligt anslutas till kommunalskattelagens bestämmelser om fastigheternas skatteplikt. Man hade då möjlighet att falla tillbaka på en klassificering av fastigheterna, som grundade sig på redan förut gällande lagstiftning jämte därav föranledda prejudikat. Vid prövning av möjligheten och lämpligheten att i förevarande hänseende anknyta till kommunalskattelagens regler om skatteplikt har utredningen likväl funnit denna tanke kunna endast delvis förverkligas. Enligt utredningens förslag skola således å ena sidan medtagas åtskilliga grupper av fastigheter, för vilka skatteplikt ej föreligger, samt å andra sidan uteslutas vissa skattepliktiga fastigheter.

Då utredningen emellertid vid bedömandet av frågan om inskränkningar i lagstiftningens omfattning såsom utgångspunkt tagit reglerna om skatteplikt, torde jag här få återgiva de i kommunalskattelagen meddelade bestämmelserna rörande vilka fastigheter som äro undantagna från skatteplikt. Bestämmelserna återfinnas i 5 § nämnda lag, som är av följande lydelse:

1 mom. Från skatteplikt till fastighetsskatt undantagas:

- a) nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden;
- b) staten samt kommun eller annan menighet tillhöriga allmänna platser, så ock begravningsplatser;
- c) staten tillhörig för försvarsändamål avsedd fastighet, i den mån den för sådant ändamål nyttjas, försåvitt fastigheten ej är att anse som en fristående industriell anläggning;
- d) statens samt kommuns eller annan menighets byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barnavård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning;
- e) akademier, vetenskapliga samfund, allmänna undervisningsverk, sjukvårds- och barmhärtighetsinrättningar jämte andra fromma stiftelser tillhöriga, för nämnda institutioners verksamhet såsom sådana avsedda byggnader, så ock dylik institution tillhöriga allmänna platser;
- f) regementens, officerskårers och underofficerskårers vid mötesplatser uppförda byggnader, avsedda till begagnande under tjänstgöring därstädes;

g) nykterhetsföreningars byggnader ävensom byggnader, som tillhöra sådana sammanslutningar av studerande vid rikets universitet och högskolor, i vilka de studerande enligt gällande stadgar äro skyldiga att vara medlemmar, därest byggnaderna äro avsedda för nu nämnda föreningars eller sammanslutningars verksamhet såsom sådana;

h) sammanslutningar eller enskilda tillhöriga kyrkobyggnader och bönehus, museer och så kallade soldathem;

i) post- och telegrafverkens för driftens omedelbara behov avsedda byggnader.

Därest under d)—i) angiven fastighet jämväl användes för industriellt eller därmed jämförligt ändamål eller mot vederlag upplåtes åt annan till begagnande, föreligger skatteplikt för däremot svarande del av fastighetens värde.

2 mom. För kanal, järnväg, spårväg eller annan farväg, som är avsedd eller upplåten för allmän trafik, så ock för allmän farled eller allmän flottled jämte till sagda kommunikationsanstalter hörande, för driftens omedelbara behov avsedda byggnader, anläggningar och markområden föreligger ej heller skatteplikt.

3 mom. Är enligt bestämmelse i 1 eller 2 mom. byggnad helt eller delvis undantagen från skatteplikt, vare lag samma beträffande tomtområde, som hör till byggnaden.

4 mom. Därest värdet av byggnad eller med varandra sammanhängande byggnader, som äro uppförda å mark, för vilken byggnadsägaren icke är skattskyldig, understiger 500 kronor, föreligger icke skatteplikt för byggnaden eller byggnaderna.

5 mom. Att främmande stat tillhörig, för dess beskickning eller konsulat därstädes avsedd fastighet i visst fall kan undantagas från skatteplikt, därom stadgas i 73 §.

Utredningen har ansett det ligga i öppen dag, att de i kommunalskatte-lagens 5 § under 1 mom. a), b) och c) upptagna fastigheterna skola undantagas jämväl i det avseende, varom här är fråga.

Vad angår förenämnda fastigheter under 1 mom. d) föreligger enligt utredningens uppfattning ur de synpunkter, som legat till grund för förslaget rörande ersättning för krigsskada å fastigheter, ej några skäl för medtagande av statens fastigheter. Vid sådant förhållande saknas enligt utredningens mening — med vissa undantag, för vilka senare redogöres — anledning att frångå den ståndpunkt statsmakterna i princip intaga med avseende å försäkring av statsegendom, nämligen att staten skall stå självrisk och sålunda vara sin egen försäkringsgivare. Under 1 mom. d) upptagen staten tillhörig fastighet anser utredningen sålunda böra uteslutas från beredskapslagstiftningen.

Beträffande sådan i 1 mom. d) avsedd fastighet, som tillhör kommun eller annan menighet, finner utredningen frågan mera tveksam samt anför härutinnan.

Om man betänker, att flertalet av vårt lands primärkommuner äro mycket små och att skatteunderlaget, som utgör den huvudsakliga grunden för kommunernas ekonomiska liv, ofta är så obetydligt, att extra påfrestningar, även om de äro tämligen små, kunna förorsaka en våldsamt stegring av utdebiteringsbehovet, torde det ej vara rimligt att låta varje kommun för sig ekonomiskt stå för den skadegörelse, som i följd av krig kan uppkomma å kommunen tillhörig fastighet av nu ifrågavarande art. Detsamma gäller i

fråga om de kyrkliga församlingarna. Även för kommuner av högre ordning, såsom landsting, har utdebiteringen nått en sådan höjd, att de ej kunna bära den ekonomiska bördan av en mera omfattande egendomsskada utan att eftersätta de ytterst viktiga samhällsuppgifter de ha att tillgodose. Ur dessa synpunkter tala uppenbarligen starka skäl för att nu ifrågasätta lagstiftningen.

Om så sker, skulle de olika kommunala samfälligheterna å ena sidan tillerkännas rätt till ersättning för krigsskada å fastighet, varom här är fråga, och å andra sidan åläggas att gemensamt med andra fastighetsägare deltaga i bestridandet av kostnaderna för skadornas ersättande. Enligt vad utredningen i fortsättningen föreslår skall fastighetsägarnas bidragsplikt fullgöras i form av en på grundval av taxeringsvärdet utgående statlig fastighetsskatt för alla av lagstiftningen berörda fastigheter. Alla kommuner — primärkommuner, församlingar, vägdistrikt, landsting och andra kommunala samfälligheter — skulle sålunda bliva skyldiga att erlägga skatt till staten. Men det lär knappast kunna dragas i tvivelsmål, att en sådan skattskyldighet ej skulle kunna upprätthållas. Om och när denna skattskyldighet bleve aktuell, skulle säkerligen från kommunalt håll resas krav på dess slopande. Och rent sakligt sett torde dessa krav ej kunna tillbakavisas. De fastigheter, det här gäller, hava tillkommit för att tillgodose rent samhälleliga uppgifter och i stor utsträckning sådana uppgifter, som i princip erkänts böra åligga staten, ehuru de av historiska och förvaltningstekniska skäl lagts på kommunala enheter av olika slag — här må blott nämnas sjukvård och skolväsen. Att då låta de mindre enheterna, kommunerna, med de mycket stora olikheter, som förefinnas i fråga om förhållandet mellan värdet av deras förvaltningsfastigheter och skatteunderlag, av sina medlemmar utdebitera de erforderliga medlen för att inbetala dem till den större enheten, staten, måste betecknas såsom föga rationellt, i varje fall ur skatteutjämnande synpunkt.

Utredningen föreslår därför, att undantag stadgas även för kommun eller annan menighet tillhörig fastighet för allmän styrelse eller förvaltning m. m., men förutsätter samtidigt, att erforderliga åtgärder, om frågan blir aktuell, komma att vidtagas för åstadkommande av en effektiv utjämning mellan kommunerna av kostnaderna för iordningställandet av krigsskadade fastigheter av nu förevarande kategori. Hur sistnämnda angelägenhet skall ordnas torde dock böra prövas först vid en tidpunkt, då skadegörelsens omfattning är känd och frågan sålunda kan överblickas.

Vad angår andra än staten tillhöriga fastigheter, som omförmälas i 5 § 1 mom. e), f), g) och h) kommunalskattelagen, böra dessa enligt utredningens mening omfattas av den föreslagna lagstiftningen.

Utredningen framhåller, hurusom jämlikt bestämmelse i kommunalskattelagen i 5 § 2 mom. avsedd fastighet ej taxeras. Då enligt förslaget fastigheternas bidragsplikt skall grundas på taxeringsvärdet, utgör enligt utredningens åsikt denna omständighet ett mycket vägande skäl av teknisk art mot medtagande av dylik fastighet. Rörande de enskilda järnvägarna finner utredningen emellertid så starka realskäl kunna anföras för deras inrymmande under lagstiftningen, att de tekniska svårigheter, som uppkomma, ej böra få vara avgörande. Utredningen framhåller i detta hänseende, att de enskilda järnvägarnas fastigheter i stor utsträckning utgöra säkerhet för lån av betydande omfattning. Att det därjämte är ett starkt allmänt intresse, särskilt under krig, att järnvägarna kunna upprätthålla sin verksamhet, fin-

ner utredningen ligga i öppen dag. Utredningen förordar förty, att de enskilda järnvägarna beredes ersättning för krigsskada å fast egendom i samma ordning och på samma villkor som andra fastighetsägare. Utredningen framhåller i detta sammanhang, att här med fast egendom åsyftades vad som enligt allmän lag vore att hänföra dit och ej rullande materiel. Den bestämning av begreppet fast egendom, som gäves i förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs, och vilken innebure, att sådan materiel, i de avseenden nämnda förordning reglerade, ansåges som tillhörigheter till den fasta egendomen, skulle alltså ej äga tillämpning i förevarande hänseende.

Liknande skäl som i fråga om järnväg kunna, framhåller utredningen, anföras för inbegripande under förevarande lagstiftning av kanal, spårväg och andra i 5 § 2 mom. kommunalskattelagen omnämnda kommunikationsanstalter. Med hänsyn till den förhållandevis ringa betydelsen av dessa företag såväl ekonomiskt som ur allmän synpunkt har utredningen dock stannat för att icke medtaga desamma.

Enligt förslaget skall vidare under lagstiftningen icke inbegripas fastighet, som avses i 5 § 4 mom. kommunalskattelagen, och ej heller främmande stat tillhörig fastighet, oavsett om den är skattepliktig eller ej.

I fråga om skattepliktiga fastigheter anser utredningen, att staten tillhörig fastighet, även om den är skattepliktig, i princip bör vara undantagen från såväl rätt till ersättning som bidragsplikt. Härifrån göras dock i förslaget vissa inskränkningar, som här skola beröras. Utredningen har som nämnt förordat, att ersättning för krigsskada å levande och döda inventarier, avsedda för jordbruk eller trädgårdsskötsel å fastighet, som omfattas av förslaget, samt odlaren tillhöriga, å fastigheten förvarade jordbruks- och trädgårdsprodukter skall utgå i samma ordning som ersättning för fastighetskada. Ersättningen borde, anför utredningen, givetvis — om man bortsåge från eventuella fordringsägare med förmånsrätt — utgå till ägaren av den skadade eller förstörda egendomen. Vore ett jordbruk utarrenderat, skulle sålunda ersättning för krigsskada å inventarier och skörd i regel tillkomma arrendatorn. För att den som arrenderade en kronoegendom ej skulle i ersättningsavseende bliva sämre ställd än en annan arrendator, hade man då att välja mellan att staten förpliktade sig att lämna arrendatorn direkt ersättning för uppkommen krigsskada, eller att de ifrågavarande fastigheterna inrymdes under lagen, så att ersättning utginge enligt denna. Utredningen har givit företräde åt den sistnämnda vägen, vilket utredningen ansett även medföra den fördelen, att svårigheter ej behöfde uppkomma vid reglerandet av krigsskada, som uppstått å inventarier eller skörd å i sambruk driven kronojord och jord i enskild ägo. Vidare hava under lagens bestämmelser inbegripits staten tillhörig fastighet, som innehaves med tomträtt, vattenfallsrätt, åborätt eller eljest med ständig eller ärftlig besittningsrätt. Såsom motiv härför anför utredningen, att annan än staten äger sådan rätt till dylik fastighet, att densamma ej rimligen bör vara utesluten från lagstiftningen.

Utredningen har funnit det kunna diskuteras, huruvida krigsskada å skattepliktig fastighet, som tillhörde kommun eller annan menighet, skulle ersättas i den ordning som i förslaget angives eller icke. Då emellertid de speciella skäl, som föranlett utredningen att undantaga fastigheter för allmän styrelse eller förvaltning m. m., ej kunde återopas beträffande skattepliktiga fastigheter, hava desamma medtagits i förslaget.

I övrigt föreligger enligt utredningens mening anledning att utesluta skattepliktig fastighet endast i fråga om frälseränta och i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätten till grunden ej är förenad.

Utredningen har slutligen haft under övertvägande att från bidragsplikt undantaga mindre fastigheter. Utredningen anför härutinnan, att det inom utredningen framhållits, att ett mycket stort antal smärre lägenhetsägare befunne sig i en sådan ekonomisk ställning, att de ej eller endast med stor svårighet kunde bära ytterligare pålagor. Utredningen säger sig till fullo behjarta den sålunda anförda synpunkten, men har dock ej funnit sig kunna tillstyrka någon regel om allmän befrielse från bidragsplikt för fastigheter under visst värde, främst av den anledningen, att en fastighets värde långt ifrån alltid vore en mätare av dess ägares ekonomiska bärkraft. För att hålla öppen möjligheten av befrielse från bidragsplikt i fall av här avsedd art har utredningen i stället i sitt lagförslag intagit en bestämmelse, att Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, när särskilda skäl föreligga, skall kunna meddela befrielse helt eller delvis från skyldighet att erlagga bidrag.

Såsom motivering till förslaget, att med krigsskada å fastighet skall jämföras dylik skada å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel, har utredningen anført bland annat, att det skulle stöta på betydande svårigheter att anordna en fristående krigsskadeförsäkring för dylik egendom. Det skulle vara praktiskt svår genomförbart såväl att bestämma värden såsom underlag för särskilda bidrag avseende jordbruksinventarier och skörd som att anordna en för uppörd av dylika bidrag lämpad organisation.

Utredningen har framlagt vissa approximativa uppgifter angående storleken av de värden, som skulle beredas ekonomiskt skydd mot krigsskada enligt förslaget beträffande fastigheter samt inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel. Utredningen har ansett sig kunna räkna med, att sammanlagda värdet av de fastigheter, förslaget omfattar, uppgår till i runt tal 23 miljarder kronor. I fråga om värdet av levande och döda inventarier inom jordbruket har utredningen anført från olika håll hämtade siffror, avseende de senaste åren, enligt vilka värdet växlar från 816 till 1,900 miljoner kronor. Vad slutligen angår den skörd, som i genomsnitt under året kvarligger i odlarens förvar, har utredningen med stöd av vissa uppgifter avseende år 1939 ansett sig kunna beräkna dess värde till omkring 460 miljoner kronor.

Yttranden. *Domänstyrelsen* framhåller, hurusom enligt förslaget, vad angår statens egendom, bestämmelserna i lagen skulle komma att avse i huvudsak endast staten tillhörig utarrenderad jordbruksfastighet. Styrelsen uttalar,

att ur de synpunkter, som styrelsen hade att företräda, förslaget ej givit anledning till erinran.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund anför — under erinran att från den föreslagna lagens tillämplighetsområde undantagits kommuns eller annan menighets byggnader för allmän styrelse eller förvaltning m. m. — följande.

Styrelsen delar den tveksamhet, som inom utredningen gjort sig gällande på denna punkt. Det är nämligen uppenbart, att för många mindre bärkraftiga kommuner en skadegörelse på fastigheter av sådant slag skulle medföra svåröverkomliga påfrestningar, samt att det därför skulle vara av stort värde, om sådana fastigheter kunde inrymmas under den ifrågasatta lagstiftningen. De av utredningen anförda skälen mot en sådan anordning få emellertid anses mycket vägande. I detta fall torde det till slut bli fråga om ett skatteutjämningsproblem, för vars lösande man måste äga kännedom om skadegörelsens omfattning och andra omständigheter, som äro av betydelse för ett riktigt bedömande av utvägarna på en lämplig reglering av skadornas ekonomiska följder. Styrelsen anser sig alltså icke hava någonting att erinra emot det föreliggande förslaget i denna del.

Styrelsen för svenska stadsförbundet påpekar, att utredningen rörande frågan om kommunernas ställning i det föreslagna skadeersättningssystemet i vad det rörde fastighet uttalat en viss tveksamhet i fråga om lämpligheten av en kommunernas självrisk. Med hänsyn till kommunernas i många fall ringa skattekraft och förmåga att uthärda även relativt obetydliga ekonomiska påfrestningar hade utredningen ansett självrisken innebära olägenheter. Vad därvid anförts ville styrelsen giva sin fulla anslutning. Vidare yttrar styrelsen i huvudsak följande.

Emellertid har utredningen stannat vid en uppdelning av kommunernas fastigheter ur ersättningssynpunkt. Utanför lagen har ställts en grupp, som närmast torde kunna betecknas såsom förvaltningsfastigheter, medan de övriga medtagits.

Den argumentering, utredningen anför i fråga om denna »kategoriklyvning», kan styrelsen icke finna övertygande. Gränslinjen har dragits med skattelagstiftningens bestämmelser om skatteplikt som förebild. När vissa fastigheter undantagits, har som motivering anförts att dessa icke rimligen kunde påläggas statlig fastighetsskatt. Man frågar sig då, om detta reellt sett är rimligare beträffande alla de fastigheter, som medtagas i lagen. En differentiering med hänsyn till den historiska utvecklingen av förvaltningsuppgifternas fördelning mellan stat och kommun synes ha bra litet att göra med lösningen av de praktiska uppgifter, det här rör sig om.

Beträffande båda grupperna föreligger enligt styrelsens sätt att se saken överhuvud icke frågan om någon skatt. Här rör det sig reellt sett om försäkringspremier, låt vara erlagda i efterskott och icke fullt fixerade till sitt belopp. På lösningen böra främst läggas försäkrings- men icke skattetekniska synpunkter. Den fördelningsgrund i fråga om självrisken för kommunernas fastigheter, som betänkanudet uppställer, synes något konstlad. Men i och för sig kan det naturligen ifrågasättas att kommunerna stå självrisk för en del och »försäkra» en del av sina fastigheter. Ur denna risksynpunkt bedömd må i fråga om den föreslagna uppdelningen framhållas, att självrisken skulle bli betydande. Städernas stadshus, skolor av olika slag, sjukvårds- och fattigvårdsanstalter etc. representera ett så betydande belopp, att

tanken på deras undantagande från den föreslagna lagens tillämpning måste väcka den största tvekan.

Utredningen synes själv också ha hesiterat inför omfattningen av denna risk, då den »förutsätter» särskilda åtgärder för en effektiv utjämning av kostnaderna för iordningställandet av krigsskadade fastigheter av typen »förvaltningsfastigheter». Men metoden för utjämningen skulle fastställas senare, då skadornas omfattning blivit känd. Det rör sig således icke om de jämförbara alternativen »hel försäkring» eller »självrisk med utjämning». Å ena sidan lag, å andra löfte i föga bindande former. Vill man ställa förvaltningsfastigheterna utanför det system, som skulle tillämpas för kommunens övriga fastigheter, synes en bestämd förutsättning vara, att den i utsikt ställ- da »utjämningen» klart och tydligt fastslås i lagstiftningen. Kan detta icke ske i för kommunerna betryggande former, synes det ur kommunal synpunkt ofrånkomligt, att frågan om självriskens omfattning underkastas ytterligare övervägande. En framkomlig väg vore måhända, att även förvaltnings- fastigheterna medtoges i lagen, men att deras bidrag utmättes efter för kom- munerna förmånligare grunder. Vad utredningen anfört om dessa fastighe- ters »samhälleliga uppgifter» synes motivera en annan bidragsskala för dem än för t. ex. städernas gaturegleringsfastigheter.

Styrelsen för svenska landstingsförbundet framhåller, att enligt förslaget från lagens bestämmelser undantagits kommun eller annan menighet tillhö- riga allmänna platser samt byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barna- vård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning, så ock begravningsplat- ser. Styrelsen anför i anslutning härtill.

De motiv, som av utredningen anförts för att landstingens och kommu- nernas ifrågavarande fastigheter undantagas från den föreslagna lagstift- ningen om krigsskadeersättning, synas enligt styrelsens mening bärande. Landstingens och kommunerna äro emellertid, i likhet med privata fastighets- ägare, i behov av hjälp vid återuppbyggnad av krigsskadade fastigheter. För landstingen, som ju äga och driva flertalet av landets sjukvårdsinrättningar, vilka ofta omfatta stora komplex, som kostat miljoner i uppförande, skulle sä- kerligen stora svårigheter uppstå att fullgöra sina betydelsefulla åligganden, därest icke hjälp vore att emotse vid iordningställande av krigsskadade sjuk- hus. En dylik hjälp är så mycket mera påkallad, som dessa sjukhus under krig äro avsedda att i stor utsträckning vårda militärt klientel och på den grund, enligt vad de senaste erfarenheterna giva vid handen, kunna förväntas bliva eftersökta bombmål. Även den omständigheten, att staten bidragit till upp- förandet av vissa slag av sjukhus, utgör motiv för, att staten bör lämna bidrag till återuppbyggnadsarbetet.

Styrelsen kan sålunda lämna sin anslutning till utredningens förslag i nu berörda avseende, under förutsättning att statligt bistånd är att påräkna vid iordningställandet av de landstingens och kommunernas hithörande fastig- heter, som blivit krigsskadade. Hur detta bistånd bör utformas, synes för närvarande ej kunna avgöras utan torde böra prövas först efter krigets slut.

Svenska järnvägsföreningen framhåller, att de enskilda järnvägarnas egen- dom vore, i den mån den omfattades av lagförslaget, hänförd till bestämmel- serna för dels fastigheter och dels maskiner. På grund av den säregna rörelse, som järnvägsdriften utgjorde, ville föreningen ifrågasätta, huruvida icke till fast järnvägsegendom i nu förevarande försäkringshänseende borde räknas samtliga de värden och föremål, vilka vore att hänföra till fast egendom enligt förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter

angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs.

Lantbruksstyrelsen uttalar, att de motiv, som legat till grund för medtagandet av vissa inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel, obetingat gällde jämväl vissa jordbruksförnödenheter, bland annat konstgödsel, kraftfoder och olja. Styrelsen framhåller vidare, att ersättning för krigsskada å skogsprodukter, förvarade å jordbruks- eller skogsfastigheter, även torde böra utgå, då, såvitt styrelsen kunnat finna, ifrågavarande produkter icke enligt förslaget kunde krigsskadeförsäkras i annan ordning.

Uttalande av liknande innebörd göres av *Sveriges lantbruksförbund*.

Vad angår omfattningen av den egendom, som bör beredas skydd mot krigs-*Departements-* skada inom fastighetskollektivet, biträder jag i huvudsak utredningens för-*chefen.* slag. Ehuru viss tvekan kan råda beträffande lämpligheten av att från lagens tillämpningsområde utesluta kommuns eller annan menighets byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för övriga i 5 § 1 mom. d) kommunalskattelagen angivna ändamål, anser jag de av utredningen anförda skälen för dessa fastigheters undantagande vara av den styrka, att de motivera ställningstagandet i detta hänseende. I samband härmed vill jag, i anslutning till utredningens uttalande i ämnet, tillstyrka att erforderliga åtgärder övervägas för åstadkommande av utjämning mellan kommunerna av kostnaderna för iordningställandet av krigsskadade fastigheter av här avsedd art. Frågan hur denna angelägenhet skall ordnas, bör emellertid, såsom utredningen anført, prövas först vid en tidpunkt, då skadegörelsens omfattning är känd och frågan sålunda kan överblickas. Att, såsom styrelsen för svenska stadsförbundet föreslår, redan nu lagstifta om en sådan utjämning synes icke lämpligt.

Lantbruksstyrelsen och Sveriges lantbruksförbund hava påpekat, att vissa jordbruksförnödenheter och skogsprodukter borde i likhet med inventarier och alster inom jordbruk och trädgårdsskötsel beredas ersättning för krigsskada inom fastighetskollektivet. Någon utvidgning av förslaget beträffande jordbruksförnödenheter anser jag ur de synpunkter, som ligga till grund för lagstiftningen i ämnet, icke erforderlig. Vad åter angår skogsprodukter delar jag uppfattningen, att skydd för sådan egendom bör beredas i detta sammanhang. Skyddet bör skäligen begränsas att gälla sådana produkter, som avverkats å fastigheten. I anslutning till vad som föreslagits beträffande jordbruks- och trädgårdsprodukter torde därjämte i princip böra fordras, att produkterna vid skadans inträffande förvaras å den fastighet, där avverkningen skett. Skogsprodukter, som förvaras annorstädes, torde, i den mån de äro avsedda för försäljning, kunna betraktas som lager av handelsvaror och således omfattas av den krigsförsäkring för varor, för vilken jag senare redogör. Emellertid ämnar jag beträffande såväl jordbruks- och trädgårdsprodukter som skogsprodukter i det följande föreslå, att ersättning i vissa fall skall utgå enligt de för fastighetsskador stadgade grunderna, oaktat det här berörda sambandet mellan produkterna och viss fastighet ej längre består.

Vad angår den av svenska järnvägsföreningen framförda tanken, att till fast egendom i förevarande hänseende borde räknas samtliga de värden och föremål, vilka skola hänföras dit enligt förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, m. m., må erinras, att jämlikt nämnda förordning anses järnvägen i hela dess sträckning med därtill hörande mark samt verkstäder och andra byggnader såsom en enda sammanhörande fast egendom; järnvägs-ägarens för järnvägens drift anskaffade, under hans värjo varande eller för trafik å annan i förbindelse med järnvägen stående bana använda lokomotiv, vagnar, inventarier och förråd anses enligt förordningen såsom tillhörigheter till den fasta egendomen. Att till ett fastighetskollektiv med ett efter vissa grunder genomfört gemensamt ansvar för krigsskada hänföra även lös egendom av den beskaffenhet och den omfattning, varom här är fråga, förefaller mig mindre lämpligt, även om denna egendom i annat sammanhang anses som tillhörigheter till den fasta egendomen. Visserligen skall enligt det av mig tillstyrkta förslaget inom detta fastighetskollektiv beredas ersättning för krigsskada å vissa inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårds-skötsel ävensom för vissa skogsprodukter. Härför tala dock enligt min åsikt alldeles särskilda skäl. Järnvägsföreningens ifrågavarande förslag synes så-lunda icke böra förverkligas.

B. Finansieringen och skaderegleringen.

Utredningen. Vid uppgörandet av en plan för finansiering av krigsskade-ersättningarna för fast egendom har utredningen utgått ifrån, att skadereg-lering i allmänhet ej skulle äga rum förrän efter krigets slut. Utredningen framhåller, att det låge i sakens natur, att återuppbyggnad av förstörda fastigheter ej kunde komma till stånd i nämnvärd utsträckning annat än under fredliga förhållanden. Endast för det fall, att det ur samhällelig synpunkt befunnes nödvändigt, hade man anledning räkna med att en skadad eller förstörd fastighet komme att omedelbart iståndsättas. För dylikt fall syntes det naturligt, att staten förskotterade för återuppbyggnaden erforderliga medel samt att hänsyn härtill finge tagas vid slutuppgörelsen efter kriget. Något förbud mot att återuppbyggnad skedde på privat initiativ och med privata medel borde självfallet ej ifrågakomma, men även för sådant fall syntes den definitiva skaderegleringen böra få anstå tills samtliga fastighetsskador skulle ersättas. Då vidare behovet av medel för den allmänna skadereg-leringen ej kunde ens tillnärmelsevis förutberäknas, borde åtgärder för den härför behövlige medelsanskaffningen ej vidtagas förrän efter krigets slut. Det vore emellertid sannolikt, att då omedelbart ett belopp erfordrades av sådan storleksordning, att fastigheterna ej skulle kunna på en gång fullgöra sin bidragsskyldighet. Det torde därför vara nödvändigt, att staten tillhan-dahölle medel, vilka sedermera finge amorteras under en följd av år.

Utredningen uppehåller sig ingående vid spørsmålet, huruvida kostnaderna borde bäras enbart av fastighetsägarna eller huruvida icke även institutioner, som beviljat kredit mot in-teckningssäkerhet, skulle bidra. Härvid fram-håller utredningen, att ett huvudmotiv för den ifrågasatta beredskapslagstift-

ningen vore att skydda dessa institutioner mot risken för tvångslikvidation på grund av krigsskador å fastigheter, som utgjorde säkerhet för de lämnade krediterna. Efter att hava uttalat, att det vid sådant förhållande icke kunde anses annat än rimligt och rättvist, att de — och givetvis även andra långivare mot in-teckningssäkerhet — finge bidra-ga till kostnaderna, anför utredningen vidare följande.

Då utredningen det oaktat icke föreslår någon direkt bidragskyldighet för in-teckningshavare, är detta beroende på särskilda omständigheter. De insti-tutioner, varom här är fråga, äro främst försäkringsbolag, affärsbanker, sparbanks, hypoteksinrättningar m. m. Försäkringsbolagens in-tecknings-tillgodohavanden utgöras till huvudsaklig del av medel, som tillhöra för-säkringstagarna. Affärsbankerna, sparbänkerna och hypoteksinrättningarna röra sig huvudsakligen med insättarmedel och obligationsvägen upplånade medel. Gemensamt för samtliga är, att de endast förmedla kapitalinsatserna på fastighetsmarknaden från en stor allmänhet, omfattande praktiskt taget hela folket. Skulle nu bidragsplikt åläggas kreditgivarna, har man anled-nings räkna med att dessa söka hålla sig skadeslösa för erlagda bidrag genom höjning av räntan å in-teckningslån och att i den mån detta ej är möjligt, kostnaderna komma att i sista hand falla på försäkringstagare, insättare och obligationsägare. Det förtjänar även framhållas, att införandet av bidrags-skyldighet för kreditgivarna är ägnat att redan i fredstid utlösa en tendens till höjning av in-teckningsräntan som kompensation för risken för att nämnda skyldighet skall aktualiseras. Om vårt land förskonas från att bli indra-get i krig, komma då fastighetsägarna i den situationen, att de måste betala de högre räntorna, kanske under mycket lång tid, utan att den eventualitet inträffat, som motiverat räntehöjningen. Åläggandet för kreditgivarna att bidra-ga till skadeersättningarna leder för sådant fall till ett resultat rakt motsatt det med ett dylikt åläggande åsyftade. Vill man befria fastighets-ägarna från en del av bördan och lägga denna del på in-teckningshavarna, skulle det uppenbarligen vara nödvändigt att träffa anordningar, som kunde förhindra, att kreditgivarandelen genom höjda räntor fördes tillbaka till fastighetsägarna. Det torde emellertid vara omöjligt att med bibehållande av en fri kapitalmarknad tillskapa effektiva sådana anordningar, vilka ju måste förutsätta utomordentligt långt gående befogenheter och skyldigheter för det allmänna att ingripa reglerande och kontrollerande i fråga om vill-koren vid kreditgivning mot in-teckningssäkerhet.

Även i andra avseenden aktualiseras komplicerade och svårlösta problem, om kreditgivarna skulle åläggas bidragsplikt. Grunder måste uppställas för utmätandet av bidragen, varvid fråga uppkommer om differentiering med hänsyn tagen till inom vilken del av fastighetens värde in-teckningen är be-lägen. Det kan exempelvis göras gällande, att en in-teckningshavare i en bo-stadsfastighet, vars fordran i förmånsrättsavseende ligger inom markvärdet, icke rättvisligen bör lämna bidrag, då ju hans fordran även vid total förstö-relse av byggnaden i regel torde få anses säkerställd. Vidare torde det vara nödvändigt att tillskapa en vidlyftig och svårskött förvaltningsapparat för uppbärandet av bidragen. I motsats till vad som gäller i fråga om den fasta egendomen är med avseende å in-teckningslånen allt mer eller mindre flytan-de. In-teckningar byta innehavare och in-teckningslån amorteras eller gäldas helt. Ett system finge därför troligen tillskapas, som möjliggjorde för upp-bördsorganen att noga följa alla förändringar i fråga om in-teckningar. Bl. a. måste fastighetsägarna åläggas att i samband med självdeklarationen upp-giva vilka in-teckningar, som graveras varje särskild fastighet, samt hos vil-ken och till vilket belopp in-teckningarna äro belånade. Å andra sidan måste

alla institutioner och enskilda, som lämnat lån mot säkerhet av inteckning, lämna detaljerade uppgifter rörande sitt inteckningsinnehav. Även för debitering, uppbörd och redovisning av bidragen från inteckningshavarna måste speciella anordningar vidtagas. Det ligger i öppen dag att detta, även om det teoretiskt skulle låta sig göra, måste kräva ett förvaltningsbestyr av mycket stora mått och medföra komplikationer av olika slag, framför allt beträffande enskilda innehavare av inteckningssäkerheter.

I det föregående har framhållits, att bidragsskyldighet för kreditgivarna i stort sett komme att i sista hand gå ut över försäkringstagare, banksäntare och obligationsägare m. fl., i den mån ersättning ej kan uttagas av fastighetsägarna genom höjda inteckningsräntor. Enligt utredningens mening böra emellertid fastighetsägarna ej få belastas mera än som följer av deras direkta bidragsplikt, och utredningen har då ställts inför frågan, huruvida det icke skulle vara möjligt att direkt av nyssnämnda intressenter i kreditinstitutionerna samt privata kreditgivare på området uttaga de bidrag, som skäligen borde åvila dem. Med hänsyn till att berörda intressentgrupper utgöra en mycket stor del av befolkningen, anser utredningen, att en inkoppling av deras bidragsskyldighet skulle enklast ske indirekt över det allmänna, d. v. s. statsbidragsvägen. Då det jämväl är ett samhällsintresse av första ordningen, att största möjliga säkerhet lämnas för att krigsskador å fast egendom bliva ersatta, bör det ej vara ägnat att väcka betänkligheter att redan från början i finansieringsplanen inlägga visst statsbidrag.

Det gäller då att bedöma storleken av statsbidraget i förhållande till fastighetsägarnas bidrag. Utredningen har uppskattat det sammanlagda taxeringsvärdet å de fastigheter, som skulle inrymmas under lagen, till i runt tal 23 miljarder kronor. Enligt den officiella statistiken uppgick vidare beloppet av i fast egendom intecknad gäld år 1937 till 12.6 miljarder kronor, vilken gäld praktiskt taget helt torde åvila den fasta egendom, som omfattas av utredningens förslag. För sistnämnda år torde motsvarande fastighetvärde kunna uppskattas till omkring 21 miljarder kronor. Om man bortser från de fall, då en inteckning ej är belånad utan innehaves av fastighetsägaren själv, skulle sålunda inteckningshavarnas ekonomiska intresse i den fasta egendomen omfatta cirka 60 procent av hela fastighetsvärdet. Om risken för skadegörelse vore lika stor för fastigheten i dess helhet, borde då statsbidraget, vilket enligt det föregående tänkts motsvara den andel av kostnaden, som skäligen borde åvila kreditgivarna, utgå med 60 procent av totalkostnaden. Emellertid bör här hänsyn tagas dels till att en fastighets markvärde knappast kan tillintetgöras på samma sätt som byggnadsvärdet och dels till att delskador ju alltid i första hand komma att gå ut över fastighetsägarens egen kapitalinsats, vilken därför såsom mera utsatt för skaderisk skäligen kan belastas med högre relativt bidrag än kreditgivarandelen. Efter övervägande av här berörda olika synpunkter har utredningen stannat för att såsom skäligt förorda, att det sammanlagda bidraget fördelas mellan fastighetsägarna och staten ungefär i proportionen 60:40. Av praktiska skäl, som nedan närmare utvecklas, har emellertid statsbidraget i utredningens förslag icke fastställts att utgå med viss procent av det totala bidraget utan efter helt andra regler, som dock i händelse av en mera omfattande skadegörelse ge ungefär samma resultat som nyss nämnts i fråga om fördelningen mellan fastighetsägarna och staten.

Utredningen föreslår i anslutning till det sålunda anförda, såsom förut berörts, att statsbidraget lämnas på det sättet, att staten räntefritt tillhandahåller medel, som under och efter kriget erfordras för utbetalandet av skade-

ersättningar, intill ett sammanlagt belopp, motsvarande högst fem procent av fastigheternas sammanlagda värde. Det förskotterade beloppet skall enligt förslaget efter kriget utdebiteras på fastighetsägarna, varvid dessa ej skola behöva ikläda sig några förräntningskostnader. Vid en förräntning efter fem procent och en amorteringstid av tjuu år skulle, i den händelse skadegörelsen omfattade fem procent av fastigheternas värde, ett efter angivna linjer beräknat statsbidrag komma att utgöra cirka 38 procent av totalkostnaden, en andel som i stort sett motsvarar det bidrag av 40 procent, som från andra utgångspunkter ansetts skäligt.

I fråga om ett på detta sätt lämnat statsbidrag yttrar utredningen vidare.

En omständighet, som kan anföras till förmån för en dylik anordning, är att fastighetsägarnas bidrag härigenom komma att bli oberoende av räntenivån under amorteringstiden, vilket torde få betraktas som en fördel, alldenstund en högre räntenivå kan för ägarne av fast egendom väntas medföra stegring av andra betydande utgiftsposter. I den mån staten genom sin finanspolitik är i stånd att påverka räntenivån synes det även naturligt, att statens bidrag avväges på sätt som här ifrågasatts, då en sådan anordning ger staten möjlighet att själv påverka bidragets storlek i sänkande riktning utan att detta behöver minska bidragets effektivitet. För att ge en föreställning om storleksordningen av den inverkan en förändring av räntenivån kan få för ett på angivet sätt fixerat statsbidrag, må nämnas följande siffror. Värdet av den fasta egendom, som är avsedd att omfattas av beredskapsplanen, har — såsom i det föregående omnämmts — uppskattats till i runt tal 23 miljarder kronor. Under förutsättning av en förstörelse av 5 procent skulle sammanlagda beloppet av de bidrag, staten skulle ha att erlægga under en period av 20 år och under en antagen förräntning av 5 procent uppgå till 3 procent — egentligen 3.03 — av 23 miljarder eller omkring 697 miljoner kronor. Vid en räntefot av 4 procent skulle motsvarande belopp uppgå till 2.36 procent av den fasta egendomens värde eller cirka 543 miljoner kronor, således omkring 154 miljoner kronor mindre än i förra fallet.

Utredningen framhåller, att, därest den föreslagna beredskapsplanen omfattade endast fastigheter, bidragen från dessa om högst fem procent av deras sammanlagda värde jämte ett efter angivna linjer beräknat statsbidrag skulle kunna finansiera en skadegörelse av fem procent av värdet. Då emellertid även levande och döda inventarier inom jordbruket samt hos odlaren kvarliggande skörd omfattades av planen utan ökad bidragsskyldighet, komme självfallet härigenom planens effektivitet att något minskas. Under förutsättning att den lösa egendom, som sålunda inbegreps under planen, skulle drabbas av i genomsnitt lika stor skadegörelse som den fasta egendomen, skulle planen komma att täcka en skadegörelse av 4.6 i stället för 5 procent. Den omständigheten, att enligt förslaget jämväl förvaltningskostnaderna skulle bestridas i samma ordning som skadeersättningarna, komme enligt utredningens åsikt icke att i märkbar mån förringa beredskapens effektivitet.

På skäl, beträffande vilka må hänvisas till betänkandet (sid. 43—44), föreslår utredningen, att taxeringsvärdet i regel skall läggas till grund för utmätande av bidragen för fastigheterna. Utredningen påpekar i detta sammanhang, att de taxeringsvärden, som för närvarande finnas åsatta ej skattepliktiga fastigheter, icke alltid — och kanske ej ens i regel — motsvara

fastigheternas verkliga värden. En förutsättning för att krigsskadebidragen skulle bliva utmätta efter rättvisa och likformiga grunder vore därför, att efter krigets slut, då bidragen skulle börja utgå, nytaxering skedde av sådana under lagstiftningen inrymda fastigheter, vilka ej vore skattepliktiga.

Vidare framhåller utredningen, att förändringar i penningvärdet kunde medföra, att de vid krigets slut gällande taxeringsvärdena ej motsvarade de verkliga värdena. Om en allmän fastighetstaxering enligt kommunalskattelagen ej skulle äga rum kort tid efter krigets slut, kunde det därför visa sig önskvärt, att en sådan extra taxering genomfördes, så att bidragen redan från början komme att ansluta sig till värdenivån efter kriget.

Utredningen anför vidare, att det ej låte sig göra, att på här föreslaget sätt vid bestämmandet av bidragsplikten begagna sig av gällande taxeringsvärden, då fråga gällde de enskilda järnvägarna, vilkas egendom i huvudsak ej vore föremål för taxering. Värdet av den fasta egendom, som skulle utgöra underlag för en järnvägs bidragsplikt, måste därför fastställas i annan ordning. Utredningen föreslår, att det får ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma den ordning, i vilken de ifrågavarande värdena skola fastställas. Värderingen torde, framhåller utredningen, böra verkställas efter grunder, som så nära som möjligt ansluta sig till principerna för taxering av annan fast egendom och sålunda avse såväl byggnader som mark, bana, broar och andra anläggningar, som enligt allmän lag äro att hänföra till fast egendom. Vid värderingen borde bokföringsvärdena enligt lagen den 3 juli 1930 om bokföring vid enskild järnväg kunna tjäna till viss ledning.

Utredningen har till granskning upptagit frågan huruvida samtliga av beredskapsplanen omfattade fastigheter skola sammanslås till ett kollektiv eller uppdelas i grupper med begränsning av bidragsskyldigheten till att avse ersättningarna inom varje särskild grupp. I samband härmed uppkommer, påpekar utredningen, spørsmålet, huruvida den maximala bidragsskyldigheten borde vara lika för alla eller differentieras för olika slag av fastigheter. Utredningen anför härom följande.

Utredningen har i dessa avseenden haft under övervägande följande huvudalternativ, mellan vilka dock även olika kombinationer kunna tänkas.

1. Samtliga fastigheter utgöra ett kollektiv med samma maximala bidragskvot för alla.

2. Samtliga fastigheter utgöra ett kollektiv, men den maximala bidragskvoten sättes olika för olika grupper av fastigheter.

3. Fastigheterna fördelas på olika grupper. Fastighet inom viss grupp bidrager endast till skadeersättningar inom gruppen. Den maximala bidragskvoten sättes lika för alla.

Alternativ 1 förlänar uppenbarligen beredskapsplanen större ekonomisk styrka än något av de andra alternativen, samtidigt som det grundar sig på den särskilt inför krigsfara naturliga principen om full solidaritet mellan alla. Det innebär också den enklaste lösningen av det föreliggande problemet. Enligt utredningens mening måste därför mycket starka skäl föreligga för att en lösning efter andra linjer skulle väljas.

Ett sådant skäl vore måhända, om det invändningsfritt kunde påvisas, att risken för att drabbas av skadegörelse vore påtagligt olika för olika grupper av fastigheter. Sådan olikhet kunde tänkas föreligga exempelvis för fastighet i stad och på landet, för jordbruksfastighet och för annan fastighet samt för

fastigheter med olika geografisk belägenhet. Såvitt utredningen kan bedöma, finnas emellertid inga som helst fasta utgångspunkter för en uppdelning av fastigheterna i olika riskklasser. Var och hur ett krig sätter in kan ej förutbedömas och skadegörelsen kan bliva lika omfattande i fråga om jordbruksfastigheter som å fastigheter i städerna och även i olika landsändar. Varje försök till gränsdragning efter ett mer eller mindre godtyckligt antagande om riskens storlek skulle säkerligen möta ett flertal invändningar med yrkanden om andra gränser eller ytterligare gränsdragningar, beroende på vars och ens subjektiva uppfattning i frågan. Utredningen har därför utan tvekan ansett alternativ I vara att föredraga framför varje annan fördelningsregel.

I fråga om principerna för skaderegleringen anför utredningen i huvudsak följande.

Vid bestämmandet av den ersättning, som i varje särskilt fall skall utgå för krigsskada å fast egendom, torde det ligga närmast till hands att så långt sig göra låter tillämpa samma principer som inom den privata brandförsäkringen, då fråga gäller reglering av inträffad brandskada. Ersättningsgrunderna inom brandförsäkringen hava framgått som resultat av mångårig erfarenhet och torde tillgodose höga krav i fråga om rimlighet och rättvisa. Att helt följa dessa grunder är dock av flera skäl icke möjligt. Ersättning för brandskada å fast egendom utgår i princip med belopp motsvarande skillnaden mellan egendomens värde omedelbart före och omedelbart efter branden, vilken regel är helt naturlig i betraktande av att ersättningen lämnas i direkt samband med skadans timande och att ersättningsbeloppet motsvarar den normala kostnaden för egendomens återställande i förutvarande skick. Beträffande krigsskada å fast egendom måste man emellertid, som förut framhållits, utgå ifrån att återuppbyggnad eller reparation i regel ej kan komma till stånd förrän efter krigets slut. Det kan sålunda förflyta lång tid från det skadan inträffat till dess den blir reparerad, och under mellantiden torde ofta möjligheterna att skydda egendomen för fortsatt förstörelse vara tämligen små. En nödvändig förutsättning för att det skydd, man vill tillskapa, skall bli effektivt är därför enligt utredningens mening, att ersättning skall utgå icke blott för den omedelbara skadegörelsen utan jämväl för sådan fortsatt förstörelse, som uppkommer mellan skadetillfället och tidpunkten för skaderegleringen, måhända med undantag för det fall, att förstörelsen kan tillskrivas underlåtenhet från ägarens sida i fråga om vidtagande av möjliga skyddsåtgärder.

En annan för ersättningsgrundernas utformning mycket viktig följd av att lång tid kan förflyta mellan skadans inträffande och dess reglering är, att hänsyn torde få tagas till penningvärdets förändringar under denna tid. Om en mera betydande sänkning av penningvärdet skulle inträda såsom följd av kriget, för vilket uppenbarligen viss risk föreligger, vore det knappast rimligt att för de fastighetsägare, som fått sin egendom förstörd eller skadad, lägga egendomens värde före skadetillfället till grund för ersättningsens utmätande. Då samtliga fastighetsägare åläggas kollektivt ansvar för inträffade krigsskador, synes det ligga i sakens natur, att man i ersättningsavseende måste söka tillskapa en ordning, som i görligaste mån medför ekonomisk likställighet mellan samtliga till kollektivet anslutna. Ett accepterande av denna ståndpunkt leder till att ersättning bör, oberoende av den skadade fastighetens värde i kronor räknat vid skadetillfället, utgå med belopp, som vid tiden för skaderegleringen motsvarar kostnaden för fastighetens återställande i förut befintligt skick. Ur allmän synpunkt medför en sådan regel fördelen av ett snabbare och mera fullständigt återupp-

byggande av det under kriget skadade fastighetsbeståndet än om ersättningen skulle utmätas efter äldre och lägre värden. Det må i anslutning härtill även framhållas, att storleken av fastighetsägarnas bidragsskyldighet bestämmes på grundval av de taxeringsvärden, som äro rådande efter kriget. En stegring av fastighetsvärdena kommer sålunda att medföra ökade bidrag.

Det är emellertid ingalunda otänkbart, att förhållandena efter kriget i olika avseenden kunna vara sådana, att större eller mindre avsteg från den nyss antydda ersättningsprincipen kunna finnas skäligen eller lämpliga. Kriget kan exempelvis medföra sådana efterverkningar i fråga om tillgången på arbetskraft och byggnadsmaterial av olika slag samt på det ekonomiska området överhuvud taget, att återuppbyggandet måste ske efter en väsentligt lägre standard än byggnadsstandarden före kriget. Ett tilläppande för sådant fall av principen, att ersättningen skall motsvara kostnaden för fastighetens återställande i förut befintligt skick, skulle uppenbarligen leda till utbetalandet av kontanta ersättningsbelopp utöver de verkliga reparations- eller återuppbyggnadskostnaderna. Häremot torde några befogade invändningar knappast kunna resas, därest fastighetsvärden och byggnadskostnader icke undergått några större förändringar. Har däremot en inflationsartad värdestegring för fastigheterna inträtt och byggnadskostnaderna likaledes sprungit i höjden, torde frågan om utbetalandet av kontanta ersättningsbelopp utöver de verkliga återuppbyggnadskostnaderna kunna bedömas först i belysning av den ekonomiska utvecklingen under och efter kriget. Det bör observeras, att man här tangerar frågan om säkerställande mot inflationsrisk av rena penningfordringar. Detsamma gäller — och kanske i än högre grad — om en förstörd fastighet ej återuppbygges, i varje fall om det från början är klart, att återuppbyggande ej skall komma till stånd.

Vid en närmare granskning av skaderegleringsfrågan uppstålla sig flera spörsmål, för vilkas besvarande kräves kännedom om utvecklingen under och omedelbart efter kriget såväl på det ekonomiska området som i andra avseenden. Här rör man sig överhuvud taget på så osäker mark, att utredningen för sin del anser det uteslutet att redan nu lagstiftningsvägen fastslå detaljerade principer för skaderegleringen. I förevarande avseende har därför i utredningens lagförslag endast medtagits en bestämmelse, enligt vilken det ankommer på Konungen att meddela erforderliga föreskrifter.

Beträffande skada å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel, som skall ersättas i samma ordning som fastighets-skador, framhåller utredningen, att ersättandet av skador å sådan egendom främst åsyftar att under krig vidmakthålla livsmedelsproduktionen i en för folkets försörjning nödvändig omfattning. För att detta syfte skulle kunna nås vore det, anför utredningen, uppenbarligen nödvändigt, att skadorna ersattes snarast möjligt och med tilläppande i allt väsentligt av ersättningsgrunderna inom brandförsäkringen. Detta gällde dock icke, därest omständigheterna vore sådana, att produktionen ej kunde fortsättas, även om ersättning lämnades. För dylikt fall syntes anledning saknas att utbetala ersättningen i annan ordning än som gällde i fråga om ersättning för skada å den fasta egendomen, d. v. s. ersättningen borde utbetalas först efter krigets slut och med den reduktion som kunde bli en nödvändig.

Utredningen har icke funnit några starkare skäl föreligga för lämnande

av ersättning även för den inkomstförlust, ägaren av en skadad eller förstörd fastighet lede under tiden från skadans inträffande till dess den blivit ersatt. Utredningen anför härutinnan, att under ett krig samhällsmedlemmarna torde i gemen få vidkännas mycket långt gående rubbningar såväl i fråga om inkomstförhållanden som i andra avseenden. Att fastighetsägare skulle tillerkännas en privilegierad ställning har utredningen icke funnit motiverat. Det kunde för övrigt, anför utredningen, framhållas, att inkomsten från en hyresfastighet kunde i större eller mindre grad reduceras, utan att fastigheten blivit utsatt för någon krigsskada i egentlig mening.

Yttranden. Utredningens synpunkter på finansieringen av krigsskadeersättningen och i all synnerhet på statens medverkan därtill har, såsom redan nämnts, på sina håll blivit föremål för kritik.

Fullmäktige i riksbanken, vilka, enligt vad förut nämnts, avstyrkt förslaget, anföra följande.

Man torde kunna utgå från att det kommer att bli svårt eller omöjligt för staten att efter krigets slut förskjuta det för skadereglering beträffande fastigheter erforderliga beloppet. Därest skadegörelsen å fast egendom kommer att uppgå till 5 procent av fastigheternas samlade taxeringsvärde, skulle nämligen staten enligt utredningens beräkningar ha att ställa till förfogande ett belopp av cirka 1,150 miljoner kronor. Genom ett dylikt åtagande kommer staten att få svårigheter att förskaffa medel för sina övriga förpliktelser.

Förslaget förutsätter vidare räntefrihet å av staten förskjutna belopp. Vid en skadegörelse, omfattande 5 procent av landets fastighetsvärde, skulle på grund av denna räntefrihet statens kostnader för skaderegleringen efter en räntefot av 5 procent enligt utredningens beräkningar komma att uppgå till cirka 700 miljoner kronor. Därutöver skulle staten hava att vidkännas den minskning i inflytande krigsskadebidrag, som uppkommer till följd av att vissa fastighetsägare bliva insolventa eller erhålla avgiftsbefrielse. Statens sammanlagda utgifter på grund av utredningens förslag torde därför kunna beräknas väsentligt överstiga sistnämnda summa. Det är här fråga om utgifter av den storleksordning, att man måste ställa sig synnerligen betänksam. För den del av det svenska folket, som icke vare sig äger fastighet eller lånat ut pengar mot in-teckning eller i egenskap av försäkringstagare eller insättare har ett indirekt intresse i saken, måste det te sig orätmätigt att behöva av sina löneinkomster i form av skatt bidraga till att täcka ifrågasvarande skador. Vederbörande kanske har fått allt vad han äger förstört i kriget utan att ha fått gottgörelse härför.

Fullmäktige i riksgäldskontoret uttala, att det måste anses vara ett samhällsintresse av första ordningen, att krigsskadade fastigheter återställdes i brukbart skick, samt tillstyrka i huvudsak utredningens uppbyggnadsprogram. Fullmäktige anse ock nödvändigt, för att återuppbyggnaden så snart som möjligt skall kunna genomföras, att staten i görligaste mån förskotterar eller garanterar erforderligt ersättningsbelopp. Beträffande förslaget att staten ej skulle beräkna ränta på förskotterade belopp dela fullmäktige utredningens mening, att denna kostnad för återuppbyggandet skäligen borde bäras av det allmänna. Vid bedömande av innebörden av utredningens

förslag, att staten skulle i erforderlig utsträckning förskjuta medel för utbetalning av ersättningar och bestridande av förvaltningskostnader, säga fullmäktige sig hava fäst särskild uppmärksamhet vid följande, i annat sammanhang återgivna uttalande av utredningen eller att staten ej gärna kunde lämna annat än en villkorlig utfästelse, alldenstund statsåtgärderna måste bli beroende av förhållandena efter kriget och den ekonomiska situationen vid denna tidpunkt, samt att, då ersättningsfrågan bleve aktuell, ett avvägande måste ske mellan här ifrågavarande medelsbehov och andra krav på statskassan, varvid givetvis olika intressesynpunkter komme att göra sig gällande. Fullmäktige, som säga sig hysa den uppfattningen, att skadorna kunde bli av den omfattning, att full ersättning icke kunde utanordnas, betona emellertid, att även om lagförslaget viktiga paragrafer måste vad statens åtagande beträffar vara villkorliga, så innebure dock ett antagande av lagförslaget en förbindelse från statens sida att såvitt möjligt fullgöra genom lagen gjort åtagande. Fullmäktige föreslå emellertid vissa jämkningar i förslaget samt anföra härutinnan följande.

Den för fastighetsägarnas återbetalning bestämda tiden av 20 år synes fullmäktige vara alltför lång. Om den sänkes till 15 år, höjes den årliga inbetalningen endast från $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{3}$ procent. Medelst en förkortning av återbetalningstiden vinnes minskad ränteförlust för staten och — vad som kan visa sig vara ännu viktigare — en minskning i den avgång av återbetalningsbidrag, vilken kan orsakas av bestämmelserna i 16 §. Fullmäktige anse det även för fastighetsägarna vara en fördel att på kortare tid bli fria från bidragsskyldigheten.

Fullmäktige framhålla vidare önskvärdheten av att det enskilda initiativet i största möjliga grad utnyttjades vid återställandet av förstörd eller skadad fast egendom samt yttra i detta hänseende följande.

Detta torde lättast genomföras på landsbygden, där ägare till förstörda och till oskadade byggnader torde kunna samverka. Men även i tätbebyggda samhällen lär det ej sällan föreligga möjlighet för privata fastighetsägare att direkt mobilisera penningmedel för återuppbyggnader. Exempelvis må framhållas, att åtskilliga företag med internationella förbindelser, som finansiera stora industrianläggningar, skulle kunna, med användande av den säkerhet dessa erbjuda, anskaffa för återuppbyggnadsarbetet erforderlig kredit. Under förutsättning att standarden å de nya byggnaderna ej är alltför låg, bör givetvis — efter skadevärdering i förväg — skadeersättning lämnas såsom till de fastighetsägare, vilka bli beroende av andel i förefintliga förskottsmedel. Enskildas självverksamhet synes vara så värdefull och i så hög grad kunna medverka till ett snabbare återställande av förstörd egendom, att fråga kan uppkomma, om den ej i någon form borde premieras.

Riksgäldsfullmäktiges ordförande, *herr Hildebrand*, och vice ordförande, *herr Råstock*, anföra, att de visserligen i likhet med majoriteten ansåge det vara ett samhällsintresse av första ordningen, att krigsskadade fastigheter snarast möjligt återställdes i brukbart skick och att staten därvid borde lämna effektiv hjälp. Utredningen hade emellertid i så hög grad underskattat statens finansiella svårigheter efter slutat krig, att större jämkningar i utredningens förslag, än vad majoriteten förordat, vore nödvändiga. Efter

att hava framhållit, hurusom det måste anses uteslutet, att staten under kort tid efter slutat krig skulle kunna anskaffa det för skaderegleringen erforderliga beloppet å omkring en miljard kronor, fortsätta nyssnämnda fullmäktige.

Det Sverige, som i bästa fall går ut ur kriget som ett suveränt och fritt land, står enligt vår mening inför oerhörda svårigheter. Statsförvaltningen skall föras in i ordinära spår igen, försvaret skall sättas i stånd, transportlederna skola ställas i ordning, råvaror måste anskaffas från utlandet, livsmedel antagligen också, näringslivets olika grenar skola göras effektiva, arbetslösheten motarbetas, krigsinvalidier och stupades familjer omhändertagas och förstörd egendom återställas eller ersättas. Det kan dock ej finnas någon tvekan därom, att förstörd fast egendom skall vara med och få del av statens omsorger. Men det skulle förvisso bliva omöjligt att för enbart detta ändamål ställa minst en miljard kronor (i nuvarande penningvärde) statsmedel till förfogande. Många andra komma givetvis att anmäla sig, t. ex. hundratusentals personer, vilka berövats det enda de ägt, nämligen bohag och kläder. Och man får räkna med en olidlig skattebörd och en ofantlig statskuld, delvis placerad i utlandet på grund av inköp av krigsmateriel, livsmedel och råvaror. Skattekraften kan blott långsamt växa, allt eftersom näringslivet intensifieras, och möjligheten att upptaga stora inhemska eller utländska statslån kan bliva mycket begränsad.

Det förskott, som staten beräknas lämna, skulle ej löpa med ränta under de 20 återbetalningsåren. Efter 5 procent skada och 5 procent ränta skulle detta kosta staten — enligt utredningens beräkning — i runt tal 700 milj. kronor. I likhet med majoriteten finna vi det önskvärt, att avbetalningstiden förkortas för av staten eventuellt lämnade förskottsbelopp till 15 år, varigenom statens ränteförlust skulle reduceras.

Å sid. 51 lämnas en egendomlig motivering för att ränta ej skall beräknas: »En omständighet, som kan anföras till förmån för en dylik anordning, är att fastighetsägarnas bidrag härigenom komma att bli oberoende av räntenivån under amorteringstiden, vilket torde få betraktas som en fördel, all den stund en högre räntenivå kan för ägarna av fast egendom väntas medföra stegring av andra betydande utgiftsposter. I den mån staten väntas genom sin finanspolitik är i stånd att påverka räntenivån synes det även naturligt, att statens bidrag avväges på sätt, som här ifrågasatts, då en sådan anordning ger staten möjlighet att själv påverka bidragets storlek i sänkande riktning utan att detta behöver minska bidragets effektivitet.» Uppfattningen, att staten på detta sätt kan manipulera med ränteläget och göra det 20 år i sträck, måste mötas med stor skepsis.

Ränteförlusten är emellertid ej på långt när statens enda finansiella uppoffring. Enligt lagens 16 § skall försummad inbetalning av fastighetsägare icke föranleda motsvarande uttaxering å de övriga — någon solidarisk ansvarighet förefinnes icke — utan staten ensam skall taga förlusten. Detsamma gäller, om förtidsutbetalade bidrag beräknats för högt; staten får även i detta fall taga på sig en förlust. Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, äger meddela befrielse helt eller delvis från bidragsskyldighet, något som ytterligare minskar statens utsikt att återfå hela det förskottade beloppet. Om en ekonomisk kris inträder, kan sådan befrielse eventuellt behöva lämnas smärre eller större grupper fastighetsägare. Om man lägger ihop allt detta, kommer man till den slutsatsen, att antagligen en avsevärd del av ett statligt förskottsbelopp aldrig kommer att återbetalas.

Uppfattningen av att de framställda kraven på statens finansiella hjälp äro orealiserbara går parallellt med den, som en av norska socialdepartementet i september 1939 tillsatt kommitté (krigsskadekommittén) på ett förträffligt

sätt framlagt. Där heter det nämligen bl. a.: »Komitéen er nemlig klar over at det under de nåværende forhold ikke kan være spørgsmål om for statsmaktene på forhånd å gi et *rettslig bindende* tilsagn om at mulig krigsskade på fast eiendom her i landet i sin tid vil bli dekket av statsmidler — helt ut eller for en vesentlig del. Det ansvar som kan melde seg i denne forbindelse er ganske uberegnelig og en har ingen sikkerhet for at skadan ikke får et slikt omfang at statens finansielle ressurser blir helt utilstrekkelige. Å binde statsmidler til et bestemt formål på en måte som antydet, ville enn ytterligere være i strid med statens oppgave som er å tillgodese de til enhver tid mest påtrengende behov med de midler som står til rådighet. Riktigheten av dette syn i det foreliggende tilfelle blir særlig innlysende når en ser hen til at krigsskade på bygninger bare er én blant mange mulige skadefølger av en krig.»

Vår første slutsats blir, att det framlagda lagförslaget 3 § icke kan bibehållas i sin nuvarande lydelse: »Medel för utbetalning av ersättningar och bestridande av förvaltningskostnader förskjutas i erforderlig utsträckning av staten.» Andra finansieringsmetoder måste då sättas i stället.

Vi instämna i majoritetens uttalande om det enskilda initiativets betydelse för återuppbyggnadsarbetet och för kreditanskaffningen. Vi vilja ytterligare betona vikten härav. Om ett antal stora industrianläggningar delvis blivit krigsförstörda och intressenterna kunna skaffa krediter till återuppbyggnadsarbetet, skulle detta innebära en avsevärd minskning av behovet av centrala förskottsutbetalningar. Om ett flertal in-teckningskreditinstitutioner — var och en för sig eller i samverkan — sökte utnyttja sina förbindelser inom eller utom landet för att uppbringa medel till återuppbyggandet, skulle detta ha samma resultat. Vi tänka särskilt på de halvstatliga hypoteksinstitutionerna, vilka försetts med statliga garantifonder och måhända kunde erhålla ytterligare garantier i händelse av ett verksamt arbete för återställande av jord och byggnader till praktiskt bruk. Tillfälliga sammanslutningar skulle ävenledes kunna bildas, t. ex. av jordbrukare inom ett län eller annat distrikt, i syfte att undersöka kreditmöjligheterna, naturligtvis i samverkan med hypoteksföreningarna. Även i städerna kunde sådana tillfälliga sammanslutningar måhända bildas. Om man efter slutat krig sökte sig fram på dessa olika vägar, bleve det antagligen möjligare för staten att tillskjuta ett kapital till förskottsutbetalningar med återbäringen fördelat på ett antal år, ett kapital, som blott bleve en mindre del av den av utredningen beräknade miljarden. Därmed skulle också de övriga anledningarna till förluster för staten bliva väsentligt reducerade. I vissa fall borde staten kunna lämna sin garanti för upptagna lån.

Försäkringsinspektionen framhåller, att den av utredningen förordade begränsningen av ersättningen till sammanlagt 5 procent av taxeringsvärdet av all den fasta egendomen i riket, å vilken lagen ägde tillämpning, syntes välbetänkt, bland annat med hänsyn till att vid en mera omfattande förstörelse en snar fullständig återuppbyggelse knappast torde vara möjlig, i varje fall icke med bibehållande av nuvarande byggnadsstandard. Inspektionen påpekar vidare, att statens bidrag till finansieringen genom att den avstode från ränta å de förskottrade beloppen vid ringa omfattning av skadorna komme att utgöra en obetydlig del av skadebeloppet, medan vid skador uppgående till eller överstigande sammanlagt 5 procent av taxeringsvärdet å de av förslaget omfattade fastigheterna statsbidraget skulle uppgå till cirka 38 procent av totala ersättningsbeloppet, om till grund för beräk-

ningen lades en räntefot av 5 procent. En sådan avvägning av statens och fastighetsägarnas bidrag syntes inspektionen skälig. Vad utredningen anfört beträffande svårigheten att påföra inteckningshavarna någon andel i kostnaden biträdde inspektionen.

Kommerskollegium har, utan att närmare ingå på förslaget i nu förevarande del, framhållit, att kollegium, med beaktande bland annat av att däri förutsattes en statlig ekonomisk insats, beräknad för visst sannolikhetsläge motsvara inemot 40 procent av premiekostnaden, ansett sig böra tillstyrka, att förslaget lades till grund för lagstiftning i ämnet.

Lantbruksstyrelsen uttalar, att den fastighetsägarna enligt förslaget åvilande avgiftsplikten icke kunde eller borde utgöra en slutgiltig fördelning av ifrågakostnader. I samband härmed påpekar styrelsen, hurusom enligt vad utredningen framhållit ägarna av bostadsfastigheter kunde förväntas i större eller mindre utsträckning överflytta kostnadsökningen på hyresgästerna. Kostnaden skulle på så sätt slutgiltigt drabba hela befolkningen. Styrelsen understryker, att vad sålunda anförts om kostnadsbelastningen å bostadsfastigheter i tillämpliga delar måste gälla även lantbruksfastigheter. Kostnadsöverflyttningen kunde här i stort sett icke ske på annat sätt än genom en relativ prisstegring å lantbrukets produkter. Därest dessa priser vid tiden för krigsskadebidragens erläggande fortfarande vore bestämda genom statliga regleringsåtgärder, vilade emellertid ansvaret för huru stor kostnadsöverflyttning, som skulle komma till stånd, på statsmakterna. Angeläget vore därför att, därest krigsskadebidrag komme att uttagas, detta även vunde beaktande vid tillämpningen av ifrågakostnader regleringsåtgärder på ett sådant sätt, att ägarna av lantbruksfastigheter ej oskäligt drabbades av ifrågakostnadsökning.

Från det av *statskontoret* avgivna yttrandet — i allt väsentligt innefattande tillstyrkan till utredningens förslag — har *statskommissarien Nissen* anmält sig skiljaktig samt uttalat, att han icke kunnat finna de av utredningen anförda skälen för att inteckningshavarna icke ålagts bidragsskyldighet tillräckligt bärande. Ej heller hade han kunnat tillägna sig den uppfattningen, att de svårigheter, som förefunnes för ett införande av bidragskyldighet jämväl för vederbörande inteckningsinstitut, icke skulle kunna övervinnas. Det måste enligt hans mening framstå som ett billighetskrav, att en lösning av detta spörsmål ernåddes med hänsyn till de betydande fördelar, en skadereglering på detta område skulle medföra för dessa institut. Han ansåge alltså, att denna fråga borde göras till föremål för ytterligare övervägande. Han ifrågasatte vidare, huruvida icke en reglering av tillskotten till bestridande av kostnaderna för ersättandet av skador å jordbrukarnas och idkarnas av trädgårdsskötsel inventarier och produkter borde vidtagas, så att statens bidrag ökades och fastighetsägarnas avgifter i motsvarande mån minskades.

I övrigt har finansieringen icke gjorts till föremål för närmare uttalanden i yttrandena.

I en del yttranden har frågan om samtliga fastigheters hänförande till en och samma riskklass berörts. I sådant hänseende anför *styrelsen över Sveriges allmänna hypoteksbank* följande.

Enligt förslaget skall krigsskada å fast egendom i princip ersättas genom bidrag från fastighetsägare efter samma procentuella sats, oavsett fastigheternas art och beskaffenhet, geografiska läge eller storlek. Understundom har den uppfattningen från sakkunnigt håll kommit till uttryck, att den spridda bebyggelsen på landsbygden samt de till lantegendomarna hörande inventarier och lager m. m. vore — bortsett från själva krigsoperationsområdet — mindre utsatta för fördelse till följd av krigshandlingar än den samlade bebyggelsen i städerna. Man har även trott sig i denna omständighet kunna finna en förklaring till att under den överlag vikande tendens, som under det senaste halvåret till följd av kända förhållanden utmärkt läget på obligationsmarknaden, de obligationer, för vilka säkerheten utgjorts av in-teckningar i jordbruksegendom, kunnat i någon mån bättre än andra slag av obligationer hävda sin ställning. Om nyssnämnda uppfattning är riktig synes ur försäkringsmässiga synpunkter en anordning, varigenom ägare av fastigheter på landet komma att lika med ägare av de betydligt mera utsatta stadsfastigheterna dela bördan av skadegörelsen, icke vara fullt skälig. Emellertid måste härvidlag även avseende fästas vid den obestridliga fördel för jordbrukarna, som förslaget inrymmer därutinnan, att dessa tänkas skola erhålla gottgörelse även för inventarier och bärgad gröda utan att värdet av dylika tillgångar lägges till grund för beräkning av bidragens storlek.

I betraktande av denna förmån anser sig *styrelsen* kunna lämna den föreslagna utformningen av bestämmelserna om bidragsplikt utan erinran.

Enahanda ståndpunkt med i huvudsak samma motivering intager *Sveriges lantbruksförbund*.

Lantbruksstyrelsen och *försäkringsinspektionen* godtaga likaledes uttryckligen förslaget om samtliga fastigheters lika bidragsplikt.

Egnahemsstyrelsen anför följande.

Enligt utredningens förslag skola samtliga fastigheter inom landet utgöra ett gemensamt kollektiv. Egnahemsstyrelsen biträder utredningens uppfattning, att fastigheterna icke böra indelas i olika kollektiv efter geografisk belägenhet. Likaså synes det riktigt att, såsom utredningen framhållit, någon skillnad svårligen på förhand kan göras mellan fastigheter av olika slag. Premien torde därför böra bestämmas till samma årsbelopp för alla fastigheter, varvid det av utredningen föreslagna beloppet av $\frac{1}{4}$ procent av taxeringsvärdet synes lämpligt. Emellertid ifrågasätter *styrelsen*, om det icke bör hållas öppet att, sedan det efter ett eventuellt krig avslutande konstaterats, huru skadorna fördelat sig på olika grupper av fastigheter, nedsätta den sammanlagda bidragsskyldigheten för den eller de grupper, där skadorna uppgått till procentuellt mindre belopp i förhållande till taxeringsvärdena än för andra grupper, och i anslutning härtill förkorta bidragstiden. Egnahemsstyrelsen har härvid närmast i tankarna en uppdelning mellan jordbruksfastigheter, andra fastigheter på landsbygden samt fastigheter i städer och stadsliknande samhällen.

Såsom förut nämnts har bland riksbanksfullmäktige *herr Gränebo*, ehuru av avvikande mening i huvudfrågan, likväl varit överens med majoriteten om att utredningens förslag kunde behöva överarbetas. Han anför följande.

Utredningen har i bidragsavseende jämställt alla fastigheter. Fråga är, om detta kan anses vara fullt motiverat. Visserligen har skadegörelse i viss utsträckning i Finland förekommit på landsbygden, men den torde icke tillnärmelsevis ha varit så omfattande som i landsortsstäder och stationssamhällen. Huru förhållandena kunna komma att gestalta sig under ett sommarkrig med ty åtföljande risker för skogsbränder och förstöring av gröda genom brand, kan icke nu bedömas. Emellertid torde det vara skäl att ytterligare överväga en uppdelning i riskklasser, därvid fastighet på landsbygden hänföres till en särskild riskklass. Man synes genom en sådan åtgärd även ernå den fördelen, att det vid skadereglering m. m. blir möjligt att taga större hänsyn till de speciella förhållanden, som råda på landsbygden, än om en dylik uppdelning icke sker.

Svenska järnvägsföreningen uppehåller sig vid spörsmålet om de värden, efter vilka bidrag skola utgå för de enskilda järnvägarnas fastigheter, samt anför härutinnan.

Beträffande lagförslagets kap. 2 vill föreningen framhålla, att en järnvägsanläggning har mycket stor längdutsträckning och, i jämförelse därmed, ytterst ringa bredd. Det föreligger därför en väsentlig skillnad mellan riskerna för en järnvägsanläggning och exempelvis en industrianläggning. Den förra undgår visserligen icke bombanfall, men den kan aldrig, i motsats till vad som är möjligt vid industrianläggning, beräknas lida total förlust.

Erfarenheterna visa, att skador genom bombanfall å överbyggnad och terrasseringsarbeten bliva jämförelsevis obetydliga och lätta att reparera.

Av en järnvägsanläggnings byggnadskostnader utgöra kostnaderna för banvall med överbyggnad, d. v. s. den del av järnvägsanläggningen å vilken endast jämförelsevis obetydlig och lätt reparerbar skada kan tänkas uppkomma, den väsentliga delen. Såsom belysande härför må anföras följande siffror rörande fördelningen av kostnaderna för Västra stambanans anläggning, inkl. rullande materiel, hämtade ur Statens järnvägars 50-års skrift, del 2, sid. 125.

Jordarbeten inkl. jordlösen	25.6	procent
Rälsbeläggning, ballastning	25.0	»
Rullande material och inventarier	10.0	»
Bangårdar och byggnader	8.5	»
Broar	3.3	»

o. s. v.

Av siffrorna framgår, att enbart de två första posterna, vilka såsom ovan anförts innefatta sådana anläggningar, för vilka ingen nämnvärd risk föreligger, omfatta mer än halva anläggningskostnaden, under det bangårdar med byggnader samt broar, alltså de större riskerna i förevarande hänseende, utgöra tillsammans endast c:a 12 procent av kostnaderna.

Föreningen anser detta sakförhållande vara av mycket stor vikt för en rättvis avvägning av krigsskadebidragen.

Enligt lagförslagets § 12 skall en fastighets taxeringsvärde anses utgöra dess värde och då taxeringsvärde saknas skall fastighetens värde fastställas i den ordning Konungen bestämmer. Krigsskadeutredningen har ifråga om järnvägarnas värde uttalat — sid. 44—45 — att värderingen bör verkställas efter grunder, som så nära som möjligt ansluta sig till principerna för taxering av annan fast egendom och att därvid järnvägens bokföringsvärden kunna tjäna till viss ledning.

Av det ovan anförda framgår, att föreningen icke kan anse krigsskadeutredningens nämnda förslag förenat med billighet och rättvisa. Järnvägarna

utgöra en särrisk och järnvägsfastighetens värde ur krigsskadesynpunkt bör fastställas med hänsyn därtill. Då vidare järnvägarna torde komma att i högre grad än andra objekt tagas i anspråk av staten vid ett krig utan att kunna betinga sig de ersättningar, som industrien kan, finner föreningen det synnerligen angeläget, att densamma beredes tillfälle att genom ombud få deltaga i den förestående utredning av fastighetsvärdena, som lagförslaget förutsätter.

I flera av yttrandena har vad utredningen anfört beträffande de grundläggande principerna för skaderegleringen upptagits till övervägande samt i samband därmed vissa närliggande spörsmål behandlats.

Fullmäktige i riksbanken hava i detta hänseende anfört följande.

Utredningen synes förutsätta, att skadereglering beträffande fast egendom skall, så långt sig göra låter, ske efter samma principer som tillämpas vid brandförsäkring. I Danmark synes man ha tänkt sig att föreskriva skyldighet för ägaren att återuppbygga en skadad fastighet såsom förutsättning för att utbekomma hela ersättningsbeloppet. Någon motsvarande skyldighet har icke av utredningen föreslagits, trots att samhället i så hög grad skulle ekonomiskt medverka till skaderegleringen. Bygger fastighetsägaren på en lägre standard, kan han tillgodogöra sig mellanskillnaden. Inom jordbruket är det ganska vanligt, att byggnadsvärdet väsentligt överstiger fastighetens hela saluvärde. Brinna byggnaderna ned — kanske även skogen — skulle ägaren i skadeersättning kunna utfå betydligt mera än saluvärdet. Han kan sedan möjligen sälja jorden utan hus och därigenom ytterligare öka sin vinst. Detta kan icke vara rimligt, lika litet som att staten skall med en stor del av skadebeloppet bestrida kostnaderna för ersättning åt ägaren av en stor, kanske ointeknad lyxvilla, som förstörts. I 8 § av lagförslaget har stadgats, att värdering av krigsskadorna å fast egendom skall för bestämmande av ersättning ske enligt grunder, som fastställas av Konungen. Man torde visserligen ha anledning förutsätta, att Konungen skulle vid fastställande av dessa grunder välja något andra utgångspunkter än utredningen föreslagit, men det synes dock angeläget, att, om så låter sig göra, redan vid införande av bestämmelser om krigsskadeersättning ha klarare och lämpligare riktlinjer att hålla sig till på detta område. Man kan även ifrågasätta, huruvida icke de närmare ersättningsgrunderna med hänsyn till deras stora vikt för såväl staten som de enskilda böra bestämmas av Konungen och riksdagen gemensamt.

I detta sammanhang må framhållas, att det ur samhällets synpunkt icke kan vara ändamålsenligt, att söka åstadkomma ett återuppbyggande av alla fastigheter, som förstörts under kriget. Man bör i första hand söka möjliggöra reparation av sådana byggnader, som kunna iståndsättas. Det blir sedan en särskild fråga, om det är lämpligt att även i större eller mindre utsträckning återuppföra förstörda byggnader. I båda fallen bör man emellertid icke utan vidare utgå från att man skall uppehålla samma standard som tidigare. Utredningens förslag om att skadeersättning skall utgå efter det penningvärde, som kan komma att gälla vid krigets slut, torde icke heller utan vidare böra godtagas. Med detta förslag synes utredningen ha gått ett steg längre än som följer av dess uppdrag att söka skydda försäkringsbolag, hypoteksföreningar, banker och andra långgivare från ruinerande förluster till följd av krigsskador. Man har anledning räkna med att fastighetsinteckningarna i allmänhet komma att förräntas och återbetalas i nominellt oförändrade belopp, något som kommer att medföra en vinst för fastighetsägaren, om statsmakternas strävanden att bibehålla penningvärdet skulle misslyckas.

Fullmäktige i riksgäldskontoret hava gjort detta uttalande.

Det förefaller fullmäktige ej påkallat, att vid nybyggnader standarden å de nya husen är lika hög som för närvarande ofta är fallet, enär en allmän standardsänkning torde vara ofrånkomlig efter ett krigs oerhörda uppföringar. I en sådan tid synes det ej lämpligt, att lyxbyggnader planeras och återuppföras. Det är icke heller tilltalande, att staten skulle förskottera stora belopp till kontantutbetalningar åt fastighetsägare, vilka ej önska återställa sina hus till det förra värdet utan nöja sig med enklare byggnadssätt; man får ju taga med i beräkningen att statens förmåga att träda in med penningmedel begränsas av att även andra stora krav komma att ställas på statens finansiella mellankomst. Detta inverkar emellertid på de gamla in-teckningarnas överföring till de nyuppförda fastigheterna. Frågan härom bör givetvis upptagas till närmare prövning i syfte att i möjligaste grad stärka de in-teckningsägande institutionernas ställning.

Minoriteten inom riksgäldsfullmäktige, *herrar Hildebrand och Råstock*, framhålla såsom mest antagligt, att återuppbyggandet måste ske efter väsentligt lägre standard än byggnadsstandarden före kriget. Med hänsyn härtill har det synts nyssnämnda fullmäktige riktigast att planera ett återställande av fast egendom i enlighet därmed. Då i utredningens framställning saknades klara linjer för återverkningarna på skadeersättningar och på in-teckningsväsendet överhuvud taget, tarvades här en kompletterande utredning.

Försäkringsinspektionen anför — efter att hava framhållit, hurusom utredningens lagförslag beträffande skaderegleringen endast innehölle en bestämmelse, enligt vilken det ankomme på Konungen att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter — vidare följande.

Ehuru omständigheterna tvingat utredningen att avstå från att framlägga utformade förslag till regler för ersättning av skador å fast egendom, torde detta icke böra föranleda några större betänkligheter. Utredningen har erinrat därom, att reglerna för ersättning inom brandförsäkringen framgått såsom resultat av mångårig erfarenhet och att de tillgodose höga krav i fråga om skälighet och rättvisa. Enligt inspektionens mening är det uppenbart, att det är dessa regler, som komma att bilda den fasta och vägledande grunden för bedömande av de ersättningsanspråk, som uppstå på hithörande område. Såsom antytts påkalla vissa specialspörsmål lösning, men denna blir måhända icke så svår att finna, som man nu föreställer sig, sedan kännedom erhållits om betydelsefulla förhållanden under och efter kriget, om vilka man för närvarande svårligen kan bilda sig något omdöme. En fråga, som härvid torde böra uppmärksammas, är i vad mån det skall kunna förhindras att fastighetsägaren gör obehörig vinst i det fall, att ersättningsbeloppet icke användes till avhjälpan av skadan. Inspektionen har uppmärksammat de skadliga verkningar, vilka kunna framkomma, om de stora belopp, vilka kunna erfordras för egendomsskadornas täckande, skulle utbetalas på en gång eller inom en alltför kort tidsperiod. Ovan hava antytts vissa tänkbara förhållanden efter ett krig, vilka föranlett utredningen att föreslå, att grunderna för skadevärderingen icke skola fastställas förrän efter krigets slut. Samma förhållanden kunna medföra, att återuppbygg-nadsarbetet kan behöva utsträckas över en avsevärd tidrymd. Om i sådant fall ersättningsbeloppen utbetalades på en gång, skulle en köpkraft, måhända motsvarande en miljard kronor i nuvarande penningvärde, komma att ställas till förfogande för återuppbyggnad, vilket skulle kunna få allvarliga kon-

sekvenser. Varje skadelidande fastighetsägare kunde nämligen väntas hava ett starkt intresse av att omedelbart få skadan å sin egendom avhjälpd, icke blott för att snarast möjligt åter erhålla den avkastning, som svarar mot den färdigställda fastigheten, utan även med hänsyn till den inflationsrisk, som alltid torde föreligga efter ett krig och som skulle kunna medföra, att en väntetid starkt reducerade värdet av skadeersättningsbeloppet, innan detta hade kommit till användning. På denna grund kan man befara en stark konkurrens såväl om byggnadsmaterial som om den för byggnadsarbete utbildade arbetskraften, vilket kunde medföra en onödig stegring av byggnadskostnaderna. En sådan konstlad kostnadsökning inom ett område kan även motverka de ansträngningar att hålla tillbaka en inflation, vilka väl torde komma att göras.

Med hänsyn till nu anförda omständigheter anser inspektionen för sin del, att vid mera omfattande förstörelse av fast egendom utbetalningen av ersättningsbeloppen bör fördelas över en längre tidrymd. Härigenom skulle även statens upplåning av erforderliga belopp underlättas. Man kan tänka sig antingen att varje fastighetsägare erhåller sitt ersättningsbelopp i rater eller att de skadade fastigheterna efter krigets slut indelas i grupper med för varje grupp fastställd utbetalningstidpunkt. I senare fallet bör för varje grupp skadans värdering uppskjutas till kort före utbetalningen med hänsyn dels till inflationsrisken, dels till risken för fortsatt förstörelse, innan återuppbyggnadsarbetet kan igångsättas. Måhända har utredningen haft anordningar av nu antytt slag i sikte vid formulerandet av bestämmelsen i 29 §, att värderingen av krigsskada skall verkställas å tid krigsskadenämnden bestämmer. Av ovan anförda skäl anser emellertid inspektionen, att fastställandet av en tidsplan för utbetalningarna är en åtgärd av sådan vikt, att det bör ankomma på Konungen att fastställa sådan plan. Inspektionen anser det därför lämpligt, att i lagen införes en bestämmelse av innehåll, att tidpunkten för värdering av krigsskada och utbetalning av ersättningsbelopp bestämmas i enlighet med en av Konungen fastställd plan.

Bank- och fondinspektionen anför bland annat.

Enligt det i betänkandet omförmälda norska förslaget till lagstiftning på nu ifrågakvarande område skall till utbetalningen av krigsskadeersättning i regel knytas villkoret, att ersättningen skall användas för skadans avhjälpande eller nybyggnad. Inom inspektionen har dryftats spörsmålet, huruvida en föreskrift av berörda art skulle anses vara av nöden i den svenska lagstiftningen. Därigenom skulle man gagna ett av ändamålen med den förevarande lagstiftningen, nämligen att återställa krigsskadad egendom till förhållandena före skadans inträdande eller att möjliggöra skadad egendoms ersättande av annan egendom av samma slag, och vidare skulle man efter den norska linjen försvåra för ägare av skadad egendom, som icke är benägen att vidtaga åtgärder av nyss angivna art, att genom krigsskadeersättningen bereda sig icke avsedda förmåner. Det sistnämnda kan exempelvis tänkas inträffa, därest ägaren av en jordbruksfastighet, vilkens huvudsakliga värde ligger i åbyggnader, brandförsäkrade till belopp överstigande taxeringsvärdet, och vilkens byggnader blivit genom krigsskada fullständigt förstörda, i stället för att använda utbekommen krigsskadeersättning till återuppbyggnad, försäljer fastigheten. Emot vad nyss angivits kan emellertid invändas, att den föreslagna lagstiftningen även har en annan lika betydelsefull uppgift, nämligen att bereda skydd för kreditgivare, vilka för sin verksamhets fortbestånd äro beroende av att värdet av de säkerheter, varå krediterna vila, icke genom krigsskada förintas eller förringas. Därest den skadade egendomens ägare icke är benägen att vidtaga åtgärder för skadans

avhjälpande, måste i varje fall så stor del av ersättningen utgå, att de krediter, som vila på den skadade egendomen, kunna gäldas. Skäligen kan ifrågasättas, huruvida icke den eventuellt överskjutande delen av ersättningen borde under de angivna omständigheterna och till förebyggande av att fastighetens ägare gör oberättigad vinst genom krigsskaderegleringen utgå med ett reducerat belopp.

Med en sådan lagstiftning, som här föreslås, skulle efter avslutandet av ett eventuellt krig mycket betydande kapitalbelopp komma i rörelse. Att häri kan komma att ligga en fara ur inflationssynpunkt är uppenbart, även om denna fara kan antagas i någon mån motverkas av deflationstendenser, som möjligen även kunna visa sig. Det måste vara av största vikt, att man vid regleringen av krigsskadeersättningarna har blicken öppen för denna fara och att regleringen därför vidtages med en måttlig hastighet. Utbetalandet av ersättningsbelopp synes exempelvis lämpligen böra ske allenast i den mån återuppbyggnadsarbetet fortskrider eller återanskaffande sker, och särskilt i de av inspektionen i det föregående berörda fall, då återuppbyggnad eller återanskaffande icke sker, synes ur nu ifrågavarande synpunkt någon anledning att påskynda utbetalningen knappast föreligga.

I ett par yttranden har frågan om ersättning för inkomstförlust under tiden från skadans inträffande till dess ersättande berörts. Sålunda framhåller *Sveriges industriförbund*, att frånvaron av dylik ersättning kunde försätta fastighetsägaren i en synnerlig brydsam, ja ohållbar situation, även om han såsom antagligt vore på grund av moratorium tillsvidare sluppe att betala inteckningsränta med mera för fastigheten. Det syntes förbundet önskvärt, att frågan om beredskap även i nu förevarande hänseende gjordes till föremål för särskild undersökning utan att den föreslagna lagstiftningens genomförande därigenom fördröjdes.

Uttalande av enahanda innebörd göres av *Sveriges köpmannaförbund*.

Det måste anses vara ett samhälleligt intresse av synnerligt vikt, att efter ett krig återuppbyggnad och reparation av förstörda eller skadade fastigheter snarast möjligt påbörjas och därefter fortgår i den utsträckning omständigheterna påkalla. Att så sker är av största betydelse ej blott för ägare av krigsskadade fastigheter och innehavare av inteckningar i desamma utan för det ekonomiska livet över huvud taget. Jämväl starka sociala skäl tala härför. Jag biträder — såsom torde framgå av vad jag redan tidigare i annat sammanhang anfört — i princip utredningens mening, att staten bör lämna sin medverkan till att detta återuppbyggnadsarbete kan bedrivas på ett effektivt och rationellt sätt.

Utredningen synes emellertid hava utgått ifrån, att staten kort tid efter krigets slut skulle på en gång förskottera det för skadornas ersättande behövliga beloppet, vilket vid den största av den föreslagna beredskapsplanen täckta skadegörelsen eller fem procent av fastigheternas samlade värde skulle enligt utredningens förslag uppgå till omkring 1,150 miljoner kronor. Det torde, såsom i de av fullmäktige i riksbanken och minoriteten av riksgäldsfullmäktige avgivna yttrandena med styrka framhållits, bliva svårt eller omöjligt för staten att en kortare tid efter krigets slut upplåna eller

*Departements-
chefen.*

på annat sätt anskaffa en så betydande summa för ändamålet. Man måste härvid, på sätt i nämnda yttranden påpekats, beakta, att statens ekonomiska ställning efter genomkämpat krig med största säkerhet är mycket ansträngd. Statens ekonomiska medverkan kommer att krävas för en mångfald skilda uppgifter, bland vilka iståndsättandet av krigsskadade fastigheter endast är en, om också betydelsefull sådan. En avvägning emellan de olika intressena måste ske för avgörandet av frågan, för vilka ändamål till buds stående medel skola i första hand användas. Jag delar uppfattningen, att det på anförda skäl måste anses uteslutet att på förhand binda staten vid skyldighet att omedelbart eller kort tid efter kriget förskjuta belopp av den storleksordning, varom här kan bliva fråga.

Saken torde emellertid komma i ett delvis annat läge under förutsättning, att de för skadornas ersättande erforderliga medlen icke måste av staten tillhandahållas på en gång utan utbetalningen kan fördelas över flera år. Möjligheterna till medelsanvisning skulle härigenom väsentligt förbättras. Längden av den tidrymd, som kan behövas för att staten skulle kunna fullgöra ett åtagande av här avsedd art, är givetvis beroende på skadornas storlek samt det finansiella läget efter kriget. Att redan nu fastställa en sådan tidrymd lär alltså vara omöjligt. Det synes emellertid önskvärt, att den tidsperiod, under vilken för skaderegleringen erforderliga medel skulle tillhandahållas, icke blir alltför utsträckt. Under antagande att staten efter krigets slut under fem år med lika andel varje år förskotterade de behövliga medlen, skulle staten, om den totala ersättningskyldigheten belöpte sig till omförmälda maximibelopp, 1,150 miljoner kronor, hava att årligen ställa 230 miljoner kronor till förfogande. Även med beaktande av vanskligheten att på förhand uttala sig om förhållandena efter ett eventuellt krig synes det tänkbart, att staten skulle kunna förskjuta ett på detta sätt begränsat belopp. Det må härvid framhållas, att den säkerhet, som kan lämnas för ett statligt lån för ifrågavarande ändamål, torde vara den bästa möjliga, i det att de för fastigheterna utgående krigsskadebidragen enligt förslaget tillerkännas förmånsrätt i den fasta egendomen före intecknad gäld. Nämnas må också, att under samma tid icke obetydliga belopp — till storleken beroende på den bidragsskyldighet, som ålägges fastigheterna — komma att i form av dylika krigsskadebidrag återinflyta till statskassan.

Därest statens ekonomiska medverkan förutsättes skola lämnas i den efter omständigheterna lämpade form, som jag här föreslagit, synes något hinder knappast möta mot ett åtagande i princip från statens sida att förskjuta medel för skadeersättningarnas utbetalande. Tidpunkten för dessa förskott får i anslutning till det anförda bliva beroende på prövning framdeles med hänsyn till då rådande förhållanden. I lagtexten kan denna tanke förslagsvis komma till uttryck genom en bestämmelse av innebörd att ersättning skall utbetalas efter krigets slut vid tidpunkt som Konung och riksdag bestämma. Det förefaller som om efter dessa linjer skulle kunna vinnas en för staten godtagbar lösning. Då den samtidigt synes ägnad att i görligaste utsträckning tillvarataga de med fastigheterna förbundna enskilda intressena, till-

styrker jag, att den lägges till grund för lagstiftningen i ämnet. Den av utredningen i detta sammanhang berörda frågan om förskotterande av medel för möjliggörande jämväl av ersättning i vissa fall redan under pågående krig torde jag få behandla i det följande.

Vad riksgäldsfullmäktige anfört rörande önskvärdheten av privat initiativ för anskaffande av medel till återuppbyggnad synes värt allt beaktande. Den här tillstyrkta anordningen, att staten i den utsträckning som är möjlig tillhandahåller medel, innebär givetvis icke något hinder mot iståndsättande av skadade och förstörda fastigheter på enskilt initiativ och med enskilda medel. Genom att så sker minskas ju behovet av statens medelsanskaffning för återuppbyggnadsarbetet.

Med den utgångspunkt utredningen haft, eller att skaderegleringen i stort sett skulle äga rum vid en och samma tidpunkt efter kriget, har utredningen saknat anledning att beröra vissa spörsmål, som uppkomma därest skaderegleringen utsträcker under en längre tid. En första fråga, som härvid uppställer sig, är vilka skadelidande som först skola få sin ersättning och vilka som skola vänta till en senare tidpunkt. Att redan nu avgöra frågan om ordningen för ersättningarnas utbetalande måste anses uteslutet; spörsmålet lär bära lösas först efter kriget. Den riktlinje, man härvid har att följa, torde vara, att skador å den för samhället som sådant mest betydelsefulla egendomen bära ersättas i främsta rummet. Då, såsom senare kommer att beröras, någon skyldighet att använda utfallande ersättningsbelopp till återuppbyggnad icke torde bära föreskrivas, förefaller det kunna i vissa fall vara lämpligt att låta sådana skadelidande, vilka ej ämna använda medlen till återuppbyggnad, erhålla ersättning senare än övriga.

Därest skaderegleringen utsträcker under en längre tid, måste vidare avgöras, huruvida ränta skall beräknas å innestående ersättningsbelopp. Med ett system, vilket bygger på principen om samtliga fastighetsägares gemensamma ansvar för krigsskador, måste det enligt min mening följa, att likhet i ersättningshänseende såvitt möjligt skall iakttagas. För utjämnande av den olikhet härutinnan, som blir följd vid ersättningarnas utbetalande å skilda tider, synes det oundgängligt att skadelidande tillerkännes ränta å oguldna ersättningsbelopp från viss angiven tidpunkt. Denna tidpunkt torde lämpligen bära bestämmas så att det kan beräknas, att en överblick över krigsskadornas omfattning och finansieringsmöjligheterna därvid vunnits. Förslagsvis synes den kunna fastställas till sex månader efter krigets avslutande. Efter vilken räntefot sådan ränta skall utgå torde ej för närvarande kunna avgöras. Sistberörda spörsmål får bli föremål för prövning efter krigets slut, då den ekonomiska situationen kan överblickas.

Vad nu anförts har närmast avsett skaderegleringen efter kriget. Emellertid kunna skador uppkomma å sådan egendom, att deras ersättande redan under kriget framstår såsom nödvändigt. Sålunda kan exempelvis uppriktthållandet av driften vid vissa industrier och jordbruk vara ett livsvillkor för samhället. För fall av här avsedd art har utredningen föreslagit, att skadorna skola helt eller delvis ersättas redan under kriget samt att staten skall

förskjuta erforderliga medel. Häremot torde i princip intet vara att erinra. Det ligger nämligen i sakens natur att staten måste ingripa för det snabba ersättandet av dylika skador och en faktisk nödvändighet för staten att i görligaste mån ersätta skadorna torde föreligga utan särskilda bestämmelser i ämnet. Emellertid måste givetvis statens skyldighet i förevarande hänseende bliva beroende på dess möjligheter att skaffa medel. Utredningens förslag om rätt för statens krigsskadenämnd att, när skäl därtill äro, redan under kriget utbetala ersättning torde därför lämpligen böra kompletteras med en erinran om att denna rätt endast kan utnyttjas om och i den mån statsmakterna anslå medel för ändamålet.

Enligt utredningens förslag skall den å fastigheterna belöpande bidrags-skyldigheten vid en skadegörelse motsvarande fem procent av fastigheternas sammanlagda värde fullgöras under loppet av högst tjugu år och med en fjärdedels procent om året; är skadegörelsen av mindre omfattning, skall enligt förslaget det årliga bidraget bibehållas oförändrat och betalningstiden i stället avkortas. Att det årliga bidraget fastställs att utgå med visst, av skadegörelsens storlek oberoende belopp finner jag ändamålsenligt. Där- emot anser jag, att, för möjliggörande av en snabbare avveckling av skaderegleringen, betalningstiden bör avsevärt förkortas, något som även fram- hållits under remissbehandlingen. Jag föreslår i sådant hänseende, att krigs- skadebidrag uttagas med årligen en halv procent av fastighetens värde till dess erforderligt belopp influiter, dock längst under tio år. Fördelarna av att betalningstiden på detta sätt förkortas torde överväga de olägenheter, som kunna vara förenade med en ökad belastning av fastigheterna under sam- ma tid. Ett årligt bidrag av angivna storlek torde, ehuru betydande, dock kunna bäras av fastighetsägarna.

Enligt utredningens förslag åligger det staten, förutom att förskottera för skaderegleringen erforderliga belopp, jämväl att lämna dylikt förskott utan ränta. Regleringen av krigsskador å fast egendom är, såsom framgår av vad tidigare anförts, jämväl enligt min mening ett samhällsintresse av sådan ordning, att statens medverkan är motiverad. Om än skäl kunna åberopas för att denna medverkan sker — förutom genom förskotterande i viss ut- sträckning av ersättningsbeloppen — jämväl i form av ekonomiskt bidrag till skaderegleringen, anser jag mig likväl förhindrad tillstyrka, att någon utfästelse på denna punkt nu göres. Förut har framhållits, att man måste räkna med såväl att statens ekonomiska möjligheter efter ett krig äro syn- nerligen begränsade som även att krav på statskassan komma att ställas från många håll och sannolikt till betydande belopp. Utredningen har, under förutsättning att staten på en gång efter krigets slut tillhandahölle det vid en förstörelse av fem procent av fastigheternas totalvärde erforderliga beloppet, beräknat sammanlagda räntekostnaden för staten vid en amorteringstid av tjugu år, med en antagen räntefot av fem procent till 697 miljoner kronor samt med en räntefot av fyra procent till 543 miljoner kronor. Under i öv- rigt samma förutsättningar men med en återbetalningstid av tio år skulle motsvarande belopp uppgå till 339 respektive 268 miljoner kronor. Beräk-

ningarna bygga på förutsättningen att för medelsanskaffningen upptages ett statligt lån med fast annuitet. Skulle lånet återbetalas under tio år medelst fasta kapitalavbetalningar och årlig förräntning av det för vart år kvarstående kapitalet, bleve motsvarande siffror 316 respektive 253 miljoner. Om staten, på sätt jag föreslagit, ej tillhandahåller för skaderegleringen erforderliga belopp på en gång kort efter kriget utan förskotterar medlen under en lämplig tidrymd, minskas givetvis räntekostnaderna. Bestämmas nämnda tidrymd till fem år, skulle ränteutgiften — under antagande av ett statligt lån med fast kapitalavbetalning och förräntning efter fem procent — utgöra omkring 200 miljoner kronor. Beräknas sistnämnda ränta efter fyra i stället för fem procent, blir under i övrigt oförändrade förutsättningar beloppet 160 miljoner kronor. Även om detta belopp kan synas överkomligt, är det, med hänsyn till vad nyss anförts, icke lämpligt att staten på förhand åtager sig att efter ett krig svara för en utgift av denna storlek för tillgodo-seende av en viss intressegrupp. Jag förutsätter emellertid att frågan om statens ekonomiska medverkan upptages till omprövning efter krigets slut med hänsyn till då rådande förhållanden.

Enligt vad jag i det föregående föreslagit, skall ränta utgå å ersättningsbelopp, som utestår oguldet mer än sex månader från krigets slut. Vid en förräntning efter tre procent skulle, om skaderegleringen fördelas över en period om fem år, ifrågavarande räntekostnad högst uppgå till sammanlagt omkring 70 miljoner kronor. Då denna kostnad, om annat ej bestämmes, bör inräknas i det belopp, som skall ersättas av de å fastigheterna belöpande krigsskadebidragen, minskas beredskapsplanens effektivitet med motsvarande belopp. Frågan om ekonomisk medverkan från statens sida torde här, i likhet med vad som anförts beträffande räntan å av staten förskotterade medel, böra upptagas till prövning efter krigets slut med hänsyn till de förhållanden som då råda.

De i det föregående icke berörda ekonomiska förpliktelser, som enligt utredningens förslag skola åvila statsverket, torde ej kunna uppgå till belopp av större betydelse. Ifrågavarande förpliktelser avse, att staten ansvarar dels för krigsskadebidrag, från vars gäldande befrielse i särskilt fall meddelats, dels för ersättningsbelopp som kan hava för mycket utbetalats, dels ock för till äventyrs uppkommande förlust i anledning av att vid ersättningarnas bestämmande antagits komma att inflyta mer än som vid bidragsperiodens utgång verkligen influtit. Praktiska skäl tala för bibehållandet av denna anordning. De betänkligheter, som härutinnan framkommit i ett par yttranden, finner jag därför ej vara av beskaffenhet att föranleda ändring i förslaget i dessa delar.

Någon indelning av fastigheterna i olika riskgrupper torde, i anslutning till vad utredningen föreslagit, ej böra ifrågakomma i annan mån än som följer därav att ersättning för krigsskador å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel samt å vissa skogsprodukter skall beredas medelst de för fastigheterna utgående avgifterna. Den förmånsställning i er-

sättningshänseende, som härigenom tillagts jordbruksfastigheter, torde uppväga den mindre risk, för vilken sådana fastigheter kunna anses vara utsatta. Vad svenska järnvägsföreningen anfört beträffande de värden, efter vilka krigsskadebidrag för järnvägsfastigheter böra utgå, anser jag icke böra föranleda ett frångående av principerna om att samtliga fastigheter skola bidra till ersättningarna efter sitt värde. Den ordning, i vilken värdena för de enskilda järnvägarnas fastigheter skola bestämmas, torde, såsom utredningen föreslagit, böra avgöras av Konungen. Man synes kunna utgå från, att av föreningen framfört önskemål om att bliva representerad vid verkställandet av en eventuell värdering härvid beaktas.

Jag ansluter mig till utredningens förslag, att det bör ankomma på Konungen att meddela erforderliga föreskrifter rörande värderingen av uppkomna krigsskador. För bestämmelser i detta hänseende kräves, såsom utredningen framhållit, kännedom om utvecklingen under och omedelbart efter kriget såväl på det ekonomiska området som i andra avseenden. De i vissa yttranden behandlade frågorna om det penningvärde, efter vilket ersättningarna skola beräknas, samt den byggnadsstandard, som därvid skall tillämpas, ävensom andra därmed sammanhängande spörsmål torde varken kunna eller böra på förhand avgöras.

Spörsmålet huruvida det i fråga om fastigheter bör föreskrivas skyldighet att använda utfallande krigsskadeersättning till skadans avhjälpande har berörts i ett par av yttrandena utan att dock någon bestämd ståndpunkt tagits härtill. Utredningen, som ej mera ingående behandlat denna fråga, har ej föreslagit någon dylik skyldighet. Att fastslå att ersättningsbelopp under alla omständigheter skola användas till återuppbyggnad eller iståndsättande av förstörda eller skadade fastigheter synes betänkligt. Man kan icke förutse om och i vilken utsträckning efter krigets slut återuppbyggnad lämpligen bör ske. För övrigt torde skyldighet att begagna ersättningsbelopp till iståndsättande av viss fastighet vara betingad av att full ersättning lämnas. Härtill kommer, att, då skada å ej endast byggnader utan även mark och skog skall ersättas, det i vissa fall kan vara omöjligt att helt använda utfallande ersättningsbelopp till skadans avhjälpande. Skäl synas emellertid tala för att, såsom utredningen antytt samt bank- och fondinspektionen ifrågasatt, ersättning, som ej användes till skadans avhjälpande, beräknas efter särskilda grunder till förhindrande av att den ersättningsberättigade gör obehörig vinst.

I likhet med utredningen anser jag, att ersättning för inkomstminskning — i vidare mån än som följer av förslaget om viss räntegottgörelse efter krigets slut å oguldet ersättningsbelopp — ej bör beredas inom ramen för den föreslagna lagstiftningen. Den förlust, som tillskyndas en fastighetsägare genom att fastigheten under kriget ej kan brukas för avsett ändamål, är att jämställa med annan indirekt skada, som ett krig för med sig. Det måste anses förenat med stora praktiska svårigheter att genom en lagstiftning på förhand tillskapa regler för ersättning av sådan indirekt krigsskada.

Varor samt maskiner och redskap inom industri och hantverk.

A. Omfattningen.

Utredningen. Utredningen framhåller, hurusom frågan om beredande av ersättning för krigsskada å *varor* uppenbarligen låge på ett helt annat plan än motsvarande spörsmål med avseende å fast egendom. Den sistnämnda representerade så gott som alltid ett mer eller mindre bestående värde, vilket förhållande möjliggjort en anordning med täckning i efterskott av kostnaderna för skadornas ersättande och med fördelning i mån av behov av fastigheternas bidrag över en lång följd av år. En varas livslängd inom produktions- och distributionsapparaten vore däremot alltid starkt tidsbegränsad, även om den varierade i mycket hög grad för olika varuslag. Det hade därför från början stått klart, att man måste söka lösningen av den föreliggande frågan i vad den rörde varor efter sedvanliga försäkringslinjer med löpande premiebetalning så anpassad, att jämvikt upprätthölles mellan inkomster och utgifter.

Utredningen har övervägt, huruvida försäkringen av varor skulle vara obligatorisk eller frivillig. Då syftet med försäkringen icke i första hand skulle vara att skydda enskilda näringsutövare mot ekonomisk förlust på grund av krigsskada utan fastmer att i det allmännas intresse med hänsyn till varuförsörjningen under kriget finansiera nyanskaffningen, då varulager blivit förstörda eller skadade, borde det, anför utredningen, icke överlåtas åt den enskilde att efter eget bedömande av risken för skadegörelse träffa avgörande, huruvida krigsskadeförsäkring skulle tecknas eller icke. Jämväl ur andra synpunkter måste utredningen förorda den obligatoriska linjen. Från vissa hörda näringsorganisationer hade sålunda framhållits, att valfrihet på detta område lätt skulle kunna medföra rubbningar i konkurrensförhållandet olika näringsutövare emellan, då ju kostnaderna för försäkringen alltid måste i sista hand uttagas av konsumenterna och sålunda påverka pris-sättningen. Stort avseende måste även fästas vid det förhållandet, att en obligatorisk försäkring erhöle vida större ekonomisk stabilitet än en frivillig.

Utredningen framhåller, att det för utredningen varit en ledande tanke att söka sig fram till sådana lösningar av de olika problemen, att minsta möjliga förvaltningsbestyr och därmed även så låga förvaltningskostnader som möjligt uppkomme, utan att avkall behövde göras på de uppställda syftmålen eller de föreslagna anordningarnas effektivitet. Enligt vad som upplysts från olika näringsorganisationers sida torde numera praktiskt taget alla varulager av nämnvärd betydenhet vara brandförsäkrade, och det hade då legat nära till hands att söka grunda anslutningen till krigsskadeförsäkringen på förefintligheten av vanlig brandförsäkring. Verkställda undersökningar hade visat, att man kunde förvänta största beredvillighet från brandförsäkringsbolagens sida att, därest en krigsskadeförsäkring av varor komme till stånd, tillhandahålla för ändamålet erforderliga uppgifter och att jämväl i övrigt biträda med försäkringens genomförande. Utredningen föreslår vid

sådant förhållande, att försäkringens omfattning principiellt bestämmes så, att varje i svenskt försäkringsbolag eller i utländsk försäkringsanstalt med verksamhet i Sverige brandförsäkrat varulager skall vara obligatoriskt försäkrat mot krigsskada för samma försäkringsbelopp som gäller i fråga om brandförsäkringen.

Utredningen uttalar vidare, att en dylik regel med avseende å försäkringens omfattning uteslöte möjligheten att undantaga en del ur allmän synpunkt mindre viktiga varuslag. I samma brandförsäkring inginge ofta ett stort antal olika varuslag utan någon specifikation och det skulle i regel vara förenat med ett högst betydande arbete och många gånger praktiskt taget omöjligt att särskilja de olika delposterna i det totala försäkringsbeloppet. Såvitt utredningen kunnat finna, vore det ej heller förenat med några olägenheter att låta krigsskadeförsäkringen omfatta alla varuslag.

Från huvudregeln att samtliga brandförsäkrade varulager obligatoriskt skola vara anslutna till krigsskadeförsäkringen gälla emellertid enligt förslaget två undantag. Det ena avser lager av jordbruks- och trädgårdsprodukter i odlarens eget förvar och utgör en självfallen följd av vad utredningen föreslagit rörande ersättandet av krigsskada å sådana produkter. Det andra undantaget innebär, att från krigsskadeförsäkringen skola vara undantagna alla varulager med lägre försäkringsvärde än 2,000 kronor. Därmed åsyftades, framhåller utredningen, att förvaltningsapparaten ej skulle behöva tyngas med ett stort antal små försäkringar, huvudsakligen avseende småaffärer, kiosker och dylikt, utan större betydelse för lagstiftningens syften.

Utredningen påpekar, att industrien i vårt land — varunder utredningen även inbegrepe hantverket, då ju någon bestämd gräns mellan industri och hantverk svårigen kunde uppdragas — berördes av utredningens förslag beträffande såväl fastigheter som varor. Industrifastigheterna, inklusive de maskiner som vid fastighetstaxering hänförts till den fasta egendomen, inginge i det allmänna fastighetskollektivet med rätt till ersättning för uppkommen krigsskada och med skyldighet att efter krigets slut bidra till täckandet av ersättningskostnaderna; lager av råvaror, halvfabrikat och färdiga produkter bleve enligt förslaget vid ett krigsutbrott automatiskt och obligatoriskt försäkrade mot krigsskada, därest de vore brandförsäkrade för minst 2,000 kronor. Den ofta mycket väsentliga del av ett industriföretags realvärden, som utgjordes av andra *arbetsmaskiner och redskap* än de nyss nämnda, vore det enligt utredningens mening ej möjligt att inordna vare sig under den för fastigheterna föreslagna beredskapslagstiftningen eller under varuförsäkringen. Jämfört med å ena sidan den fasta egendomen och å andra sidan varorna intoge den maskinella utrustningen en mellanställning. För att tillgodose det allmännas intresse av produktionens upprätthållande under krig måste krigsskadorna å maskinerna liksom i fråga om varorna ersättas snarast möjligt efter skadetillfället, så att ekonomiska hinder för nyanskaffning eller iståndsättande ej behövde uppkomma. Skadorna kunde emellertid bliva av så stor omfattning, att det måste anses uteslutet att helt täcka kostnaderna för skadeersättningarna genom uttagande av avgifter i förskott

från industrien. Man finge därför räkna med möjligheten, att dessa avgifter till väsentlig del uttoges i efterskott på liknande sätt som föreslagits med avseende å fast egendom. Det hade vid sådant förhållande syntes utredningen enklast, att ett tredje kollektiv bildades, omfattande maskiner och redskap inom industri och hantverk, och att det sålunda bildade kollektivet gjordes till föremål för försäkring.

På i stort sett samma skäl som i fråga om varor föreslår utredningen, att även maskinförsäkringens skall vara obligatorisk och omfatta samtliga inom landet befintliga maskiner och produktiva inventarier i övrigt, som genom ett och samma försäkringsbrev brandförsäkrats till ett värde icke understigande en viss gräns. Gränsen för delaktighet har här satts något högre än för varulager, nämligen till 5,000 kronor. Till nu angivna kollektiv har, såsom tidigare omnämnts, även hänförts de enskilda järnvägarnas rullande materiel.

Yttranden. I flera av yttrandena har frågan om lämpligheten av varu- och maskinförsäkringens anknytning till gällande brandförsäkring berörts. Förslaget i denna del godtogs visserligen i dessa yttranden men det påpekas, att möjlighet borde förefinnas att erhålla krigsskadeförsäkring även för sådana varulager och maskiner, som ej äro brandförsäkrade, samt att utfå full ersättning för varulager och maskiner, som brandförsäkrats till för lågt värde. Såsom belysande för denna meningsriktning må här återgivas vad *Stockholms handelskammare* anfört i förevarande avseende.

Den föreslagna krigsskadeförsäkringens av varulager och uppsättningar av maskiner och redskap inom industri och hantverk är så anordnad, att dylik egendom, som är brandförsäkrad, skall vara obligatoriskt försäkrad mot krigsskada för samma försäkringsbelopp, som gäller i fråga om brandförsäkring. Att anslutningen till krigsskadeförsäkring grundats på förefintligheten av vanlig brandförsäkring har motiverats med angelägenheten av att göra förvaltningsapparaten så enkel och billig som möjligt. Handelskammaren finner ur flera synpunkter denna anordning lämplig. Erinras må dock, att något sakligt sammanhang mellan krigsskadeförsäkring och brandförsäkring icke existerar. Det är av viss betydelse att fasthålla vid detta, enär fall finnas, där anledning saknas att genom försäkring täcka brandrisk, medan försäkringsskydd mot krigsskada kan vara desto mera behöfligt. Som exempel på egendom av åsyftat slag kan nämnas på kajer uppställda lastningskranar, bestående uteslutande av betong och järn. I andra fall kan egendom vara exempelvis av den beskaffenhet eller på sådant sätt lokalt fördelad, att ägaren visserligen har den delvis brandförsäkrad men delvis står självrisk i fråga om brandskador. Den omständigheten att ägaren finner det fördelaktigt att endast delvis täcka civilrisken utesluter emellertid icke, att han kan ha anledning att vilja helt täcka krigsrisken. Enligt förslaget är han dock förhindrad härtill, med mindre han brandförsäkrar egendomen till fulla värdet. Då såsom ovan framhållits något materiellt skäl att grunda krigsskadeförsäkringens på brandförsäkringens icke förefinnes, bör enligt handelskammarens förmenande undersökas, huruvida det icke må vara möjligt att utan oskäligt stora praktiska svårigheter genomföra en anordning, som åtminstone för vissa fall medgiver krigsskadeförsäkring till fulla värdet, även om brandrisken är helt eller delvis oförsäkrad.

Uttalanden i samma riktning göras av *Sveriges industriförbund*, *Sveriges köpmannaförbund*, *svenska järnvägsföreningen*, *handelskammaren i Göteborg* och *Skånes handelskammare*. Sistnämnda handelskammare anför bland annat följande.

Ytterligare uteslutes i förslaget viss egendom, för vilken försäkring mot brandfara tecknas i annan ordning än genom brandförsäkringsinrättningar. Genom krigsskadeförsäkringens administrativa anknytning till dessa kommer nämligen bl. a. vissa värdeobjekt, för vilka försäkring för normala risker merendels meddelas genom sjöförsäkringsbolagen, icke att omfattas av krigsskadeförsäkringsskyddet. Detta gäller bl. a. fartyg under byggnad, flytdockor, mudderverk, bogserbåtar o. dyl. De betydande värden, som nu angivna värdeobjekt kunna representera, gör det av vikt att krigsskadeförsäkringen blir utsträckt att omfatta jämväl egendom av nu angiven karaktär. Några praktiska hinder torde icke möta härför. Möjligheter torde föreligga att för förvaltningsuppgifterna anlita sjöförsäkringsbolagens förvaltningsorganisation.

Kommerskollegium säger sig ej hava erinran att framställa mot att krigsskadeersättningen i enlighet med dessa yttranden utsträcktes till föremål, som ej alls eller endast delvis vore brandförsäkrade, därvid dock måste förutsättas, att försäkringen inom detta nya område ej bleve obligatorisk utan endast frivillig.

Sveriges hantverksorganisation framhåller, att den av utredningen föreslagna nedre gränsen för delaktighet i försäkringen, beträffande varor 2,000 kronor samt beträffande maskiner 5,000 kronor, satts alltför hög. Det av utredningen angivna skälet härför, eller att förvaltningsapparaten ej skulle behöva tyngas med ett stort antal små försäkringar, vore ej bärande. Här gällde det ju ej att söka förenkla en statlig förvaltningsapparat utan att bereda skydd åt näringsidkare, varför det torde vara angeläget att lämna sådant i största möjliga utsträckning. Verkställda undersökningar gäve vid handen, att en lagstiftning i enlighet med utredningens förslag skulle ställa stora grupper av yrkesutövere utanför det skydd, som en lag i ämnet avsåge att bjuda. Enligt hantverksorganisationens mening borde försäkringsbeloppet sättas beträffande varor till 500 kronor samt i fråga om maskiner till 1,500 kronor.

Även *fullmäktige i riksbanken* och *riksgäldskontoret* uttala, att den av utredningen föreslagna gränsen i vad avser maskiner borde avsevärt sänkas.

*Departements-
chefen.*

I likhet med utredningen anser jag, att krigsskadeförsäkringen av varor och maskiner bör vara obligatorisk. Av praktiska skäl torde det vidare vara nödvändigt att, såsom utredningen jämväl föreslagit, försäkringen grundas på förefintligheten av vanlig brandförsäkring. Att ordna en obligatorisk krigsskadeförsäkring jämväl beträffande värden, vilka ej täckas av gällande brandförsäkring, torde svårligen låta sig göra. Däremot anser jag de invändningar befogade, som riktats mot utredningens förordande av att från försäkringsskyddet undantaga varulager och maskiner med lägre brandförsäkringsvärde än 2,000 respektive 5,000 kronor. Det lämpligaste synes vara, att begränsningen borttages och att alltså försäkringsskyddet för

krigsskada helt anslutes till brandförsäkringsskyddet. Jag tillstyrker, att utredningens förslag ändras i överensstämmelse härmed.

Från regeln om krigsförsäkringens anknytning till gällande brandförsäkring synes mig emellertid ett betydelsefullt undantag böra göras. Genom den anförda begränsningen skulle nämligen varor och maskiner under transport, då de i allmänhet ej torde omfattas av brandförsäkringsavtal, komma att falla utanför lagstiftningens tillämpningsområde. Med hänsyn till vikten av att sådan egendom erhåller skydd mot krigsrisk jämväl under transport föreslår jag, att varor och maskiner, som omedelbart före transportens början äro brandförsäkrade, inbegripas under krigsförsäkringen.

En krigsskadeförsäkring av den omfattning, som här föreslagits, måste anses fylla högt ställda krav på beredskap inom förevarande område. Under denna försäkring torde inbegripas den ojämförligt största delen av de värden, varom här är fråga. I detta sammanhang må även erinras om vad statens krigsförsäkringsnämnd anført rörande möjligheterna för nämnden att genom frivillig försäkring bereda skydd mot krigsrisk för viss egendom, som ej omfattas av den föreslagna varu- och maskinförsäkringen. I den mån ytterligare försäkringsskydd för lös egendom kan anses påkallat torde frågan härom komma under omprövning i samband med den utredning i ämnet, som jag, enligt vad tidigare anförts, har för avsikt att föreslå.

B. Finansieringen och skaderegleringen.

Utredningen. Såsom tidigare omförmäls skola enligt utredningens förslag varor och maskiner bilda var sitt kollektiv med skilda finansieringsplaner. Enligt förslaget skola vidare premierna inom vardera kollektivet utgå i förhållande till brandförsäkringsvärdet, oberoende av varulagrets eller maskinuppsättningens belägenhet och karaktär. Såsom skäl till utredningens ståndpunkt i detta hänseende har utredningen i vad angår varor anført i huvudsak följande, vilket enligt utredningens uttalande äger motsvarande tillämpning jämväl beträffande maskiner.

I fråga om den fasta egendomen hade utredningen avvisat lanken på en differentiering av fastigheternas bidragsskyldighet efter deras geografiska belägenhet, emedan det ansetts omöjligt att ur sådan synpunkt gradera risken för skadegörelse under krig. Detsamma gällde uppenbarligen i minst lika hög grad med avseende å varulager. Även de av utredningen hörda representanterna för olika näringsorganisationer hade uttalat sig för en dylik enhetlig premiesättning under framhållande, bland annat, att det vore önskvärt att full solidaritet mellan alla av frågan berörda på detta sätt bleve fastslagen, då man eljest kunde befara mindre lämpliga verkningar i konkurrens- och prissättningsavseende. — Större tveksamhet kunde råda vid besvarandet av frågan, huruvida premierna borde differentieras med hänsyn tagen till varans beskaffenhet. Klart vore att risken för skadefall ej kunde sättas olika för olika varuslag, men samtidigt vore det också uppenbart, att förlustrisken kunde variera väsentligt. Å andra sidan talade mycket starka praktiska skäl emot en premiedifferentiering av här antydd art. Helt allmänt måste det möta utomordentliga svårigheter att genomföra en klassificering av alla förekommande varuslag, varjämte det skulle vara i hög grad arbetskrävande — där det överhuvud taget vore möjligt — att specificera den

totala försäkringssumman på olika varor. Då härtill komme att betydelsen i ekonomiskt avseende av en dylik differentiering av premierna måste anses tämligen obetydlig, borde premien sättas lika för alla varuslag. Det torde ligga i öppen dag, att det i praktiskt förvaltningsavseende måste vara förenat med stora fördelar, om premien, oberoende av varuslag och var varulagret vore beläget, fastställdes enhetligt med hänsyn tagen endast till brandförsäkringsvärdet.

Såsom i den föregående sammanfattande redogörelsen för utredningens förslag omnämnts avses kostnaderna för försäkringen av *varor* skola bestri- das genom försäkringsavgifter, vilka skola utgå för den tid kriget pågår. Utredningen framhåller, att, då ingen möjlighet funnes att förutberäkna den erforderliga premiens storlek, denna från början finge fastställas helt godtyckligt. Emellertid vore det av vikt, yttrar utredningen, å ena sidan att premien bleve så hög, att premiekostnaden bleve tillräcklig att täcka de löpande utgifterna — och därmed åsyftade utredningen utgifter för såväl skadereglering som förvaltning — och å andra sidan att näringslivet ej belungades med högre försäkringskostnader än som visade sig nödvändigt. Premiesättningen borde därför avse tämligen korta tidsperioder, förslagsvis kvartal, så att det bleve möjligt att tid efter annan i mån av vunnen erfarenhet sänka eller höja premien. Att lagstiftningsvägen reglera sist berörda förhållanden syntes dock med hänsyn till att alla på frågan inverkan- de förhållanden för närvarande vore i hög grad osäkra eller helt okända icke böra ifrågakomma utan borde det få ankomma på Kungl. Maj:t eller den institution, som finge verksamheten om hand, att härutinnan träffa de avgöranden, som visade sig av behovet påkallade.

Utredningen framhåller, att kostnaderna för varuförsäkringen givetvis komme att resultera i en höjning av varupriserna, så att den totala kostnaden i sista hand ginge ut över konsumenterna. I syfte att bedöma hur stark prisstegring man på grund av varuförsäkringen hade anledning räkna med har utredningen verkställt vissa beräkningar, beträffande vilka må hänvisas till betänkan- det (sid. 61—63).

Vidkommande krigsskadeförsäkringen av *maskiner* framhåller utredningen, att, då skada normalt borde ersättas i omedelbart samband med skadans inträffande, man måste utgå ifrån att behov av medel för skadereglering uppkomme redan från början av ett krig. Det hade vid sådant förhållande syntes utredningen naturligt, att skyldigheten att erlägga avgifter för kostnadernas bestridande inträdde samtidigt med kriget och att dessa avgifter utginge i avräkning å det definitiva bidraget, vilket kunde fastställas först efter krigets slut. Att kostnaderna sålunda delvis finge täckas genom ett fortsatt uttagande av avgifter efter kriget torde ej vara ägnat att väcka större betänkligheter, då ju den maskinella utrustningen inom ett företag i regel representerade ett mera bestående värde än varor avsedda för förädling eller försäljning.

Utredningen hade sålunda tänkt sig, anför utredningen, att för maskinförsäkringen skulle i omedelbar anslutning till ett krigsutbrott av de till nu

ifrågavarande kollektiv anslutna uttagas en avgift, vilken liksom beträffande varuförsäkringen måste bestämmas jämförelsevis godtyckligt. I den mån denna avgiftsinkomst ej försloge till löpande kostnader för skadereglering och förvaltning, skulle erforderliga medel förskjutas av statsverket. Ny avgift skulle, om sådan visade sig erforderlig, uttagas först efter ett år. Därest krigstillstånd då alltjämt rådde, torde samma avgift böra bibehållas. Liksom man i fråga om varorna måste räkna med att kostnaderna för krigsskadeförsäkringen komme att uttagas av konsumenterna genom höjda varupris, finge man utgå ifrån att industriens och hantverkets avgifter för maskinförsäkringen komme att medföra en ytterligare ökning av varornas pris hos producenterna och därmed även hos distributörerna. Då emellertid uttagandet av sistnämnda avgifter utan större olägenhet kunde till en del uppskjutas till efter krigets slut, syntes det ur prisutjämnande syfte önskvärt, att avgiften för maskinförsäkringen under pågående krig sattes så låg, att den ej behövde mera märkbart påverka prisnivån under kriget. Med stöd av vissa beräkningar, varom må hänvisas till betänkandet (sid. 65—67), framhåller utredningen såsom antagligt, att en årlig avgift av en procent av brandförsäkringsvärdet icke skulle behöva medföra någon prisökning av egentlig betydelse. Med hänsyn till att krigsskadeförsäkringen för varor däremot kunde föranleda en mera betydande prisökning, ansåge utredningen det icke tillrådligt att så länge kriget varade uttaga högre avgift för maskinförsäkringen än den nyss nämnda.

Enligt förslaget skall efter krigets slut, med hänsyn tagen till det verkliga skadeförloppet och totalkostnaderna, ett nytt avvägande ske i fråga om maskinförsäkringsavgiftens storlek i fortsättningen. Utredningen påpekar, att man därvid kunde tänka sig ett bibehållande av en tämligen låg avgift, som skulle uttagas under en längre följd av år, men den möjligheten borde också hållas öppen att fastställa en högre avgift och samtidigt avkorta betalningstiden i motsvarande grad. Då det uppenbarligen vore önskvärt, att industrien icke längre än nödvändigt belastades med ifrågavarande avgift, syntes betalningstiden icke utan tvingande skäl böra sättas längre än till tio år.

Utredningen framhåller beträffande maskinförsäkringen slutligen, att avgiften och betalningstiden måste bestämmas så, att de belopp, som sammanlagt komme att inflyta, täckte icke enbart de direkta utgifterna för skadereglering och förvaltning utan jämväl kostnaderna för förräntning av de medel staten under kriget förskotterat. Liksom i fråga om varuförsäkringen ansåge utredningen nämligen, att maskinförsäkringen borde vara helt självförsörjande.

För skaderegleringen inom krigsskadeförsäkringen av varor och maskiner torde, anför utredningen, i allt väsentligt få tillämpas samma grunder som inom brandförsäkringen. Några särskilda spörsmål på detta område, som skulle behöva närmare dryftas, förelåge icke, såvitt utredningen kunnat finna. I samband härmed framhåller utredningen beträffande varuförsäkringen, att det som regel torde kunna göras gällande, att de grunder, efter

vilka ersättning skulle utgå för skadade eller förstörda varulager, komme att vid tillämpningen gestalta sig enklare än i fråga om ersättning vid skador å fast egendom med hänsyn till att varuskador oftast komme att ersättas omedelbart efter skadans inträffande, i vilket fall verkningarna av en eventuell förskjutning i penningvärdet icke finge samma effekt som i fråga om den fasta egendomen.

Yttranden. *Försäkringsinspektionen* förordar i betraktande av de praktiska fördelarna, särskilt i förvaltningshänseende, utredningens förslag att avgifterna för krigsskadeförsäkringen av varor och maskiner skulle bestämmas enhetligt med hänsyn tagen endast till det föremålen åsatta brandförsäkringsvärdet. Inspektionen påpekar vidare, att enligt förslaget varuförsäkringen skulle finansieras genom premier, avsedda att täcka risken under varje premiebetalningsperiod. Detta syntes, yttrar inspektionen, beträffande denna försäkring vara enda möjligheten. Däremot skulle enligt förslaget premierna för maskinförsäkringen under kriget begränsas till en procent av maskinernas brandförsäkringsvärde, vilket kunde hava till följd att en väsentlig del av kostnaden komme att uttagas genom premier efter krigets slut. Inspektionen anför härutinnan, att vid den höga undre gräns för brandförsäkringssumman — 5,000 kronor — som utredningen föreslagit för lagens tillämplighet, det maskinbestånd, som komme att omfattas av försäkringen, torde bliva så stabilt att ett sådant uttagande i efterskott ej medförde någon olägenhet.

Bank- och fondinspektionen framhåller, hurusom enligt utredningens förslag avgifterna för krigsskadeförsäkringen av varor skulle utgå allenast under den tid, då risk för krigsskada å varan förefunnes, och med belopp, som kunde växla från tid till annan — enligt utredningens mening kvartalsvis — och som skulle bestämmas i förhållande till den risk, försäkringen vore avsedd att täcka med tillägg av förvaltningskostnader och viss ränta. Det låte sig emellertid svårligen bedöma, yttrar inspektionen, huruvida varuförsäkringen med denna uppläggning för finansieringen kunde bliva helt självförsörjande. I all synnerhet måste det undvikas, att man, i syfte att uppnå självförsörjning, under en senare period av krigstiden å då försäkrade varor uttoge en förhöjd avgift för att därmed täcka uppkomna underskott å verksamheten under en tidigare period. Det vore då att föredraga, att staten vid den slutliga regleringen av denna gren av verksamheten lämnade det bidrag, som förhållandena kunde påkalla och medgiva.

Skånes handelskammare uttalar, att inför handelskammaren framhållits, hurusom i åtskilliga branscher såsom inom kvarn- och sockerindustrien samt fodermedels- och gödningshandeln företagens lagerbehållning underginge starka säsongmässiga fluktuationer, till vilka det vore önskvärt att hänsyn kunde tagas vid avgiftsberäkningen. Enligt vad handelskammaren inhämtat, hade i dylika fall brandförsäkringen för varulagren merendels ordnats i form av en s. k. deklarationsförsäkring, enligt vilken försäkrings-

premierna till en del reglerades i efterskott på grundval av försäkringstagar-
nas egna vid olika tidpunkter avgivna deklARATIONER ÖVER lagerbehållning-
ens storlek. Såvitt handelskammaren kunde bedöma, borde möjligheter fö-
religga att ordna avgiftsberäkningen för krigsskadeersättningen efter unge-
fär enhanda grunder.

I övrigt har frågan om finansieringen av krigsskadeersättningen icke gjorts
till föremål för uttalanden i yttrandena.

Vidkommande skaderegleringen yttrar *försäkringsinspektionen*, att den
av utredningen föreslagna anknytningen till de redan förefintliga, fullt an-
vändbara brandförsäkringsreglerna vore helt naturligt och utan tvekan kun-
de tillstyrkas.

Fullmäktige i riksbanken uttala, att vad fullmäktige anfört rörande skade-
regleringen för fast egendom syntes i viss mån äga tillämpning jämväl i
fråga om ersättning för krigsskador å maskiner. Utredningens förslag skul-
le nämligen medföra, att en maskinutrustning skulle ersättas efter brand-
försäkringsprinciper, även om fabriken på grund av förhållandena efter
kriget — om den varit i oskadat skick — skulle hava blivit nödsakad att
nedlägga driften.

Jag delar utredningens uppfattning, att beträffande krigsskadeersättningen *Departements-
chefen.*
av såväl varor som maskiner bidragsplikten i förhållande till brandförsäk-
ringsvärdet bör göras lika för alla, oavsett varulagrets eller maskinanlägg-
ningens belägenhet och karaktär. Även i övrigt biträder jag vad utredningen
föreslagit rörande finansieringen av här ifrågasvarande försäkring. Med an-
ledning av vad bank- och fondinspektionen anfört med avseende å varuför-
säkringen må framhållas, att denna gren av verksamheten enligt förslaget
avses skola, liksom maskinförsäkringen, vara fullt självförsörjande. Jag
ansluter mig principiellt till denna åsikt liksom också till förslaget att för-
säkringsavgift för varor bör utgå allenast för den tid kriget varar. På grund
av svårigheten att på förhand beräkna skaderisken måste, såsom utredning-
en anfört, avgiftens storlek fastställas att gälla för ganska kort tidsperiod
varje gång; ifrågasätts kan om icke, åtminstone innan någon erfarenhet
vunnits, kortare tid än kvartal härvid bör komma till användning. Visar det
sig vid utgången av sålunda bestämd tid att, med hänsyn till därunder in-
träffade skador, avgiften beräknats felaktigt, får för nästa period avgifts-
beloppet ökas eller minskas. De förändringar, vilka försäkringsbeståndet un-
dergår från en period till annan, torde enligt min mening icke behöva
hindra, att avgiften för en senare period så avpassas att den beräknas
täckta ej blott därunder inträffande förluster utan även tidigare uppkom-
met underskott. Skulle vid krigets slut, sedan å tiden för detsamma be-
löpande avgifter uppburits, föreligga underskott å verksamheten, bör sta-
ten såsom försäkringsgivare svara härför, liksom naturligtvis å andra si-
dan ett eventuellt överskott kommer staten till godo. Det lär emeller-
tid få anses uteslutet att på förhand giva närmare bestämmelser i fråga om

försäkringsavgiftens beräkning; det torde, såsom utredningen föreslagit, få ankomma på den föreslagna statens krigsskadenämnd att härutinnan träffa erforderliga avgöranden.

Jämväl i fråga om sättet för skaderegleringen ansluter jag mig till utredningens förslag, eller att denna reglering bör ske efter i huvudsak samma grunder som de vilka tillämpas inom brandförsäkringen. De stora praktiska fördelar, som härmed äro förenade, synas mig övertvåga betänkligheter av det slag, som kommit till uttryck i riksbanksfullmäktiges utlåtande.

Utredningen har förutsatt, att ersättning för skada å varor och maskiner i regel skall utbetalas omedelbart eller snarast möjligt efter skadans inträffande, men ej föreslagit några närmare bestämmelser i detta hänseende. Såsom utredningen framhållit måste man emellertid beträffande maskinförsäkringen förutsätta, att influtna försäkringsavgifter ej förslå till att omedelbart täcka uppkomna skador, något som även i viss utsträckning kan tänkas äga tillämpning med avseende å varuförsäkringen. För sådant fall har utredningen föreslagit, att staten, som meddelar försäkringen, skulle förskjuta erforderliga medel för utbetalning av ersättningar. Ehuru jag i princip delar utredningens uppfattning i fråga om tiden för ersättningarnas utgivande, torde dock enligt min mening någon ovillkorlig skyldighet i detta hänseende icke böra föreskrivas. Statens möjlighet att i erforderlig utsträckning förskottera medel kan lika litet här som då det gäller ersättning för fastighetsskador på förhand bedömas. Tidpunkten för skadeersättningarnas utbetalande torde därför få bliva beroende av medelstillgången. Härvid bör givetvis beaktas, att ersättning i främsta rummet lämnas för sådan skada, vars snabba reglerande ur det allmännas synpunkt framstår såsom nödvändig. För att i görigaste mån åstadkomma likhet i ersättningshänseende vill jag emellertid, på samma sätt som i fråga om ersättningen för fastighetsskador, föreslå, att ränta må åtnjutas å inestående ersättningsbelopp. Tidpunkten, från vilken räntan skall beräknas, synes — i viss anslutning till vad som gäller i fråga om utbetalning av försäkringsbelopp enligt lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal — lämpligen kunna bestämmas till en månad från det anmälan om skadan jämte, i den mån så är möjligt, bestyrkt redogörelse för den skadade egendomens beskaffenhet före skadan samt skadans art och omfattning inkommit. Räntans storlek synes ej kunna angivas redan nu; det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att härutinnan besluta, då frågan blir aktuell. Jag tillstyrker, att bestämmelser av angiven innebörd upptagas i lagförslaget.

Såsom krigsskadeförsäkringen av varor och maskiner här föreslagits skola anordnas, synes det naturligt att, på sätt utredningen förutsatt, staten tillgodoräknar sig ränta å för skaderegleringen förskjutna belopp. Vid försäkringsavgiftens beräkning måste hänsyn alltså tagas härtill.

Administrativa spörsmål.

Utredningen. Utredningen har ansett, att de spörsmål, som i praktiskt förvaltningsavseende uppstode vid en lösning av de föreliggande frågorna efter de av utredningen förordade linjerna borde i huvudsak ordnas i administrativ väg. De ifrågakommande förvaltningsuppgifterna kunde, framhåller utredningen, uppdelas i två huvudgrupper, den ena avseende uppberandet av krigsskadebidrag från de bidragspliktiga fastigheterna samt avgifter för varu- och maskinförsäkringen, den andra skaderegleringen. Vart och ett av de tre egendomskollektiven borde i vartdera av dessa hänseenden hållas strängt avskilt för sig.

I fråga om bidragsskyldigheten för *fastigheter* har utredningen, såsom förut berörts, förordat sådana regler, att frågan, huruvida för en fastighet krigsskadebidrag skall utgå för visst år eller icke, skall avgöras efter fastighetens karaktär av »bidragspliktig» eller »undantagen» vid årets ingång, samt att bidragsbeloppet skall bestämmas på grundval av det för året gällande taxeringsvärdet eller, därest sådant saknas, i annan ordning fastställt värde; bidragen skola uppbäras och redovisas i sammanhang med krono-uppbörden. Utredningen framhåller, att en fastighet, för vilken ersättning för krigsskada utgått, sålunda kunde övergå till gruppen »undantagna fastigheter» och alltså bliva befriad från fortsatt bidragsplikt, och att å andra sidan en fastighet utan rätt till ersättning kunde bliva bidragspliktig. Bidrag komme vidare att utkrävas för fastighetsvärden, som tillkommit efter krigets slut och som alltså aldrig varit utsatta för skaderisk av här ifrågavarande art. Utredningen anför, att den till fullo insåge, att erinringar kunde göras mot förslaget i dessa avseenden, men den ville samtidigt betona, att det här gällde en undantagslagstiftning för utomordentliga förhållanden, under vilka enskilda rättvisesynpunkter måste i större eller mindre utsträckning få stå tillbaka. Ett efter andra grunder utgående krigsskadebidrag skulle, påpekar utredningen, medföra mycket stora tekniskt-administrativa svårigheter. Även om praktiska förvaltningssynpunkter ej borde få vara avgörande, måste de tillmätas stor vikt. Till förmån för utredningens förslag kunde dessutom anföras det starka sakskalet, att, så länge krigsskadebidrag skulle utgå, full likställighet komme att råda mellan alla fastigheter av samma kategori. En hyresfastighet komme sålunda att i lika mån vara belastad med utgifter för kommunal fastighetsskatt och krigsskadebidrag antingen den tillkommit före eller efter kriget, vilket kunde vara ägnat att verka stabiliserande på hyresmarknaden.

Vidkommande *varu- och maskinförsäkringen* har utredningen, på sätt tidigare nämnts, föreslagit åläggande för de inom landet arbetande brandförsäkringsbolagen att i den utsträckning statens krigsförsäkringsnämnd beslutade och mot ersättning, som Konungen bestämde, biträda vid debitering och uppbörd av försäkringsavgifterna. Rörande nämnda ersättning till bolagen anför utredningen följande.

Beträffande kostnaderna för uppbörd på angivet sätt genom bolagen håller utredningen det ej för osannolikt, att bolagen i det allmännas intresse skulle vara villiga att själva bestrida dessa kostnader. Utredningen för sin del anser det dock knappast skäligt att på sådant sätt belasta bolagen med löpande förvaltningskostnader för en rent statlig uppgift. Det arbete, som åsamkas bolagen genom avgiftsdebiteringen, blir särskilt beträffande varuförsäkringen med avgifter i korta terminer och till växlande procentsatser givetvis rätt omfattande. Härtill kommer kontrollen beträffande försäkringsvärdernas förändringar och inhämtande i en del fall av erforderliga uppgifter rörande försäkringen. Om därtill tages i betraktande, att den avgiftsökning, som erfordras för att täcka kostnaden för en skälig inkassoprovision till bolagen, måste bli så obetydlig, att den ej bör märkbart kunna påverka varuprisnivån, förordar utredningen, att sådan mot bolagens kostnader svarande provision utgår. Provisionen bör beräknas efter en för samtliga bolag gällande genomsnittsregel.

Skaderegleringen föreslår utredningen skola helt ankomma på *statens krigsskadenämnd*. Utredningen anför härutinnan.

Enligt utredningens förslag skall krigsskadenämnden vara ensam avgörande i frågor, huruvida och med vilket belopp ersättning för krigsskada skall utgå. Sådana frågor skola enligt förslaget ej kunna dragas inför domstols prövning och ej heller skola i administrativ väg besvär över nämndens beslut kunna anföras. Det har nämligen för utredningen stått klart, att det skulle vara i hög grad äventyrligt, om möjlighet funnes för ett kullkastande av de principer nämnden kanske under mycket lång tid tillämpat för skaderegleringen. Exempelvis skola inom varuförsäkringen premierna såvitt möjligt bestämmas så, att inkomsten därav jämnt förslår till täckande av kostnaderna för ersättningar och förvaltning, samt fastställas på grundval av bland annat de av nämnden beslutade ersättningarna. Om det då stode öppet för försäkringstagarna att domstolsvägen kräva högre ersättning än nämnden fastställt, kunde måhända genom utslag av Högsta domstolen ett prejudikat skapas, som tvingade staten att utgiva tilläggsersättningar till mycket betydande belopp, vilka finge bestridas med skattemedel, då ju varuförsäkringen är avsedd att helt avvecklas snarast möjligt efter krigets slut. Om fastighetsskadorna bliva så omfattande, att ersättningarna måste reduceras, kunde likaledes en situation uppkomma, som bröte sönder beredskapsplanen genom att tilläggsersättningar måste utbetalas utan att täckning härför kunde erhållas av de till 5 % av taxeringsvärdena maximerade krigsskadebidragen.

Om sålunda krigsskadenämnden tillerkännes det slutgiltiga avgörandet i ersättningsfrågor, är det uppenbarligen av allra största vikt, att nämnden sammansättes på sådant sätt, att säkerhet vinnes för att riktiga avgöranden komma att träffas. Det bör betonas, att ersättningsfrågorna kunna komma att gälla belopp om många miljoner kronor och att sålunda för de skadelidande högst betydande värden kunna stå på spel. Största möjliga sakkunskap på de områden, som äro av betydelse för frågornas bedömande, bör därför vara företrädd inom nämnden, och utrymme bör jämväl beredas för de olika intressen, som beröras av de skilda verksamhetsgrenarna. En tänkbar anordning vore att förordna ett mindre antal ständiga ledamöter, vilka skulle representera det allmänna och brandförsäkringsverksamheten, och därjämte såsom adjungerade ledamöter en representant för ägare av jordbruksfastighet, en för ägare av annan fastighet och en eller två för kreditgivarna på fastighetsmarknaden, vilka skulle deltaga i behandlingen av ärenden rörande fast egendom m. m., vidare en representant för industrien och en för

hantverket, vilka skulle inträda vid behandlingen av frågor rörande såväl varuförsäkringen som maskinförsäkringen, och slutligen en representant för partihandeln och en för detaljhandeln att deltaga i behandlingen av frågor rörande varuförsäkringen. Löpande ärenden, som icke äro av principiell innebörd, torde kunna handläggas av ett på lämpligt sätt sammansatt arbetsutskott. Med hänsyn till ovissheten beträffande de förhållanden, under vilka nämnden kommer att arbeta, har utredningen emellertid ej velat i lagen fastslå närmare bestämmelser angående nämndens organisation och verksamhet utan ansett det böra överlätas åt Konungen att härutinnan meddela erforderliga föreskrifter. Endast vissa bestämmelser rörande nämndens sammansättning vid avgörandet av ersättningsfrågor hava upptagits i lagförslaget.

Då enligt utredningens förslag den enskilde avskäres från möjligheten att få ett av nämnden meddelat beslut omprövat, har det emellertid syntts utredningen påkallat, att den ordning, i vilken värdering av inträffade skador skall verkställas, regleras i lagen, även om föreskrifterna härom äro av den art, att de skulle kunna meddelas i administrativ väg. Genom dessa föreskrifter har utredningen velat bereda de skadelidande full säkerhet för att deras synpunkter på ersättningsfrågan komma under bedömande vid ärendets avgörande. Utredningen föreslår sålunda, att det skall åligga den, vars egendom drabbats av skadegörelse, eller annan ersättningsberättigad att inom tre månader efter erhållen kännedom om skadan anmäla densamma hos krigsskadenämnden. Vid anmälan skall, såvitt möjligt, fogas bestyrkt redogörelse för egendomens beskaffenhet före skadan samt skadegörelsens art och omfattning. På föranstaltande av nämnden verkställas därefter värdering av skadan, i vad avser skada å fastighet i regel först efter kriget, enär skaderegleringen beträffande sådan egendom i vanliga fall ej skulle förekomma därförinnan, samt vidkommande skada i övrigt snarast möjligt efter inkommen anmälan. Därest skada å fastighet enligt nämndens bedömande bör ersättas redan under kriget, kan dock nämnden förordna om värdering av sådan skada före den allmänna värderingen efter kriget av fastighetsskadorna. Värderingen skall, utom i vissa fall, verkställas av en eller flera värderingsmän. Den som anmält skadan bör beredas tillfälle att närvara vid värderingen. Över värderingen upprättas skriftligt utlåtande, vilket snarast skall överlämnas till nämnden. En avskrift av utlåtandet skall av nämnden översändas till den, som anmält skadan. Denne äger, därest han är missnöjd med värderingen, att inom trettio dagar till nämnden inkomma med påminnelser i anledning av värderingen samt den ytterligare utredning, han önskar åberopa. På grundval av det sålunda förefintliga materialet skall nämnden därefter bedöma skadans värde och bestämma ersättningsbeloppet, varvid nämnden dock ej får skatta skadan till lägre belopp än som angivits i värderingsutlåtandet, utan att tillfälle beretts den som anmält skadan att yttra sig. Vid smärre skador skulle emellertid värdering i nu nämnd ordning komma att medföra opropotionerligt höga kostnader. Därest i dylikt fall skadans värde klart framgår av inkommen anmälan eller andra tillgängliga handlingar, behöver enligt förslaget det vanliga värderingsförfarandet ej tillämpas.

Vad utredningen ovan anfört rörande avgörandet i ersättningsfrågor avser främst, huruvida och med vilket belopp ersättning skall utgå. En annan fråga är, hur det skall förfaras för det fall, att nämnden finner det tveksamt, vem ett ersättningsbelopp rätteligen skall tillkomma. Därest nämnden i sådant fall finner sig icke kunna med stöd av denna lag avgöra frågan, kan nämnden nedsätta beloppet i allmänt förvar enligt lagen därom den 24 mars 1927.

Yttranden. *Bank- och fondinspektionen* framhåller, att med den av utredningen föreslagna anordningen för bestämmande av fastigheternas bidragsplikt skulle bidrag komma att efter krigets slut utgå även för fastighet, vilkens värde huvudsakligen vore beroende av åtgärder, som vidtagits efter krigets slut och som icke hade något som helst samband med kriget. *Inspektionen* åsyftade här exempelvis ett sådant fall, där en jordbruksegendom efter kriget styckats till tomter och bebyggt med egna hem. Man skulle möjligen kunna tänka sig, att i sådana fall, som här avsåges, den i utredningens lagförslag intagna föreskriften om befrielse från bidragsskyldighet bleve tillämpad på sådant sätt, att bidragsskyldigheten beräknades allenast efter värdet för bidragsåret av fastigheten i dess skick under kriget och till den del — i det särskilt angivna fallet själva markområdet — densamma under kriget kunde hava blivit föremål för krigsskada. Utan en dylik nedsättning av bidragsskyldigheten skulle densamma nämligen kunna antagas få en hämmande inverkan särskilt på byggnadsverksamheten, och det kunde komma att visa sig, att en dylik inverkan borde undvikas.

Statskontoret framhåller, att enligt den danska lagen om krigsförsäkring av byggnader de danska försäkringsbolagen vore skyldiga att lämna för verksamheten erforderliga upplysningar ävensom att på begäran utan ersättning uppbära och indriva för skadeersättning fastställda försäkringsavgifter. Det syntes, anför *statskontoret*, vid sådant förhållande med fog kunna uppställas det kravet att en liknande skyldighet ålades jämväl de svenska försäkringsinrättningarna. I detta sammanhang torde även framhållas, att försäkringsbolagen trots deras egenskap i förekommande fall av inteckningshavare skulle vara befriade från att deltaga i kostnaderna för återställande av sådana krigsskadade fastigheter, vilka utgjorde säkerhet för av dem lämnade krediter. Då därtill komme, att utredningen under alla förhållanden syntes hava räknat med en tämligen obetydlig inkassoprovision, kunde *statskontoret* icke tillstyrka, att särskild ersättning utginge för det bestyr, varom här vore fråga.

I några av yttrandena hava riktats erinringar mot utredningens förslag att krigsskadenämnden skulle vara ensam avgörande i frågor, huruvida och med vilket belopp ersättning för krigsskada skulle utgå. *Statskontoret* anför i detta hänseende följande.

Krigsskadenämndens beslut i frågor, huruvida och med vilket belopp ersättning för krigsskada skall utgå, skulle enligt förslaget icke kunna dragas inför domstols prövning och ej heller skulle besvär över sådant beslut kunna anföras i administrativ väg. *Statskontoret* kan för sin del icke biträda detta förslag. De utomordentliga förhållanden, vilka betinga genomförande av den ifrågasatta tvångslagstiftningen, kunna visserligen åberopas för en förenkling av den vanliga instansordningen, men motivera enligt ämbetsverkets mening icke att varje möjlighet till efterprövning uteslutes. Såsom utredningen själv framhållit kunna ersättningarna komma att gälla belopp, uppgående till många miljoner kronor och sålunda för de skadelidande innebära, att högst betydande värden för dem stå på spel. *Statskontoret* får fördens skull föreslå, att en särskild överinstans inrättas för denna efterprövning. Utan att i detta

sammanhang vilja ingå på frågan om lämpligaste strukturen av en dylik överinstans vill ämbetsverket framhålla angelägenheten av att till ledamöter i densamma utses personer, vilka kunna helt ägna sig åt det dem lämnade uppdraget. Det synes nämligen statskontoret ligga vikt uppå, att de spörsmål, vilka kunna komma att dragas under överinstansens prövning, handläggas med minsta möjliga tidsutdräkt. Statskontoret vill jämväl understryka vikten av att största möjliga juridiska sakkunskap bliver företrädd i överinstansen. Ämbetsverket anser sig därför böra förorda, att i ersättningsfrågornas avgörande i sagda instans skola deltaga minst tre personer med beprövad skicklighet och erfarenhet i domarvärv.

Bank- och fondinspektionen anför.

Givetvis bör man, i syfte att göra skaderegleringens finansiering och genomförande så enkel som möjligt, söka att i största omfattning undvika överklagande av krigsskadenämndens beslut. Krigsskadeutredningen har också i vissa hänseenden omgårdat regleringsförfarandet med föreskrifter, som innebära en icke oväsentlig garanti för en rättvis tillämpning. Då det emellertid här gäller mycket betydande värden, och då det väl icke lärer kunna undvikas, att regleringsförfarandet ofta blir summariskt, synes skäl kunna anses föreligga att bereda missnöjd part möjlighet att i mera betydelsefulla fall få sina önskemål ånyo prövade av en annan instans än krigsskadenämnden. Detta borde i så fall ske genom att medgiva rätt att anföra besvär över nämndens beslut hos en för ändamålet särskilt inrättad högre instans, som kan meddela beslut inom väsentligt kortare tid, än som erfordras, om klaganden skulle hänvisas till de allmänna domstolarna. Besvärsrätten synes då i första hand böra begränsas till sådana fall, där det ersättningsbelopp, som klaganden anser sig vara berättigad att utbekomma utöver det av krigsskadenämnden tillerkända, är av mera betydande storlek, förslagsvis 10,000 kronor. Därjämte synes emellertid besvärsrätt böra medgivas även, då krigsskadenämnden förklarar, att krigsskada icke förelegat, men den missnöjde hävdar en motsatt uppfattning. Även vid en sådan anordning är det tyvärr likväl icke uteslutet, att fall skulle kunna inträffa, då en försäkringstagare, vars egendom blivit utsatt för skada, skulle få sina anspråk avvisade dels av de båda krigsskadeinstanserna under åberopande av att skada icke visats hava inträffat i följd av krig och dels av allmän domstol under motivering att skadan icke visats falla under civilförsäkringen. Skulle dylika fall inträffa, får man väl tänka sig, att statsmakterna bevilja ersättning i särskild ordning.

Försäkringsinspektionen yttrar — under framhållande av att utredningen uttalat att det vore anledning antaga att vid lagens tillämpning en fullt tillfredsställande gräns skulle kunna dragas mellan skador till följd av krig och andra skador — följande.

I fråga om flertalet skadefall torde även enligt inspektionens uppfattning möjligheter föreligga att bedöma skadans beskaffenhet på sådant sätt, att någon meningsskiljaktighet icke kan tänkas uppstå mellan krigsskadenämnden och civilförsäkringsgivaren, vilken ju också har intresse av skadans klassificering. Det synes dock vara möjligt, att fall kunna förekomma, i vilka nämnden anser krigsskada ej föreligga. Föranledes härav fastighetsägaren att vända kravet mot civilförsäkringsgivaren, kan emellertid även denne avböja detsamma. Fastighetsägaren nödgas måhända i dylikt fall draga tvisten under domstols prövning. Skulle därvid domstolarna slutgiltigt ogilla kravet, lärer detta få anses innebära, att krigsskada förelegat. Fastighetsägaren befinner sig alltså i den belägenhet, att fastän två vägar stått honom öppna,

ingendera lett till målet. Häremot kan möjligen invändas, att, därest på dylik väg krigsskada kan anses hava konstaterats, nämnden väl kan antagas vara villig att upptaga ersättningsfrågan till förnyad prövning. Kommer emellertid tvisten att passera samtliga instanser, kan måhända nämnden redan hava avslutat sin verksamhet, då det slutliga avgörandet föreligger. Inspektionen vill ifrågasätta, huruvida man icke — i syfte att åstadkomma ökat rättsskydd — bör medgiva fastighetsägare rätt att överklaga nämndens beslut, åtminstone såvitt detsamma angår frågan, om krigsskada är för handen eller ej. Det bleve då en särskild fråga, om för sådant överklagande skall inrättas en speciell överinstans eller om överklagande skall ske, liksom beträffande försäkringstvister i allmänhet, hos de existerande domstolarna.

Sveriges industrieförbund understryker vikten av att krigsskadenämnden sammansattes på sådant sätt, att säkerhet vunnes för riktiga avgöranden. Förbundet framhåller, att den opartiska sakkunskapen på olika områden självfallet borde erhålla ett dominerande inflytande i nämnden. Vad anginge den industriella sakkunskap, som skulle finnas företrädd i nämnden, torde det, anför förbundet, knappast vara möjligt att såsom utredningen tänkt sig tillgodose den med endast en representant för industrien. De ytterst skiftande och invecklade ersättningsfrågor berörande industrien, vilka kunde väntas uppkomma, gjorde det önskvärt, att industrien finge åtminstone två sakkunniga representanter i nämnden.

Kammarkollegiet anför.

De sakkunniga förutsätta, att krigsskadenämnden stundom skall finna det tveksamt, vem ett ersättningsbelopp rätteligen skall tillkomma, och att nämnden i så fall skall nedsätta beloppet i allmänt förvar enligt lagen därom den 24 mars 1927. Det torde emellertid komma att finnas även andra fall, där disposition av ersättningsbelopp bör ske, exempelvis sådana fall, där dispositionen av beloppet kan vara beroende av myndighets beslut eller böra föranleda åtgärd från dess sida. För kollegiets del är härvid särskilt att erinra om den kyrkliga jorden. Beträffande denna torde det ur flera synpunkter vara lämpligt, att utfallande ersättningsbelopp inbetalas till vederbörande stiftsnämnd.

Ur yttrandena må här slutligen återgivas följande uttalande av *statskontoret*.

Enligt utredningsförslaget skulle några särskilda anslagsmedel ej vara erforderliga för bestridande av de direkta förvaltningskostnaderna, då dessa förutsatts skola helt täckas av de för verksamheten avsedda krigsskadebidragen och försäkringsavgifterna. Staten skulle dock i viss utsträckning kunna bli nödsakad att förskjuta medel för bestridande av såväl ersättningar som förvaltningskostnader. På grund härav torde anslag för ändamålet böra upptagas i riksstaten. Ett dylikt anslag lärer böra anvisas å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket. I nu förevarande sammanhang saknar statskontoret anledning att ingå på frågan om sättet för anvisande av det direkta statsbidrag, som under och efter ett eventuellt krig skulle erfordras för gäldande av krigsskadeersättningar.

*Departements-
chefen.*

Utredningens förslag, att för ett vart kalenderår skall erläggas krigsskadebidrag för de fastigheter, varå lagen vid årets ingång äger tillämpning, samt att bidragen skola bestämmas i förhållande till fastigheternas under bidrags-

perioden växlande värden, förefaller ändamålsenligt. De betänkligheter som kunna resas mot att bidrag härigenom komma att utkrävas för fastighetsvärden, vilka tillkommit efter krigets slut och vilka sålunda ej varit utsatta för krigsrisk, synas mig övertvägas av de fördelar, som i praktiskt hänseende vinnas med den av utredningen föreslagna anordningen. De å fastigheterna belöpande krigsskadebidragen torde knappast vara av den storleksordningen, att de av bank- och fondinspektionen uttalade farhågorna för bidragsskyldighetens menliga inverkan på byggnadsverksamheten kunna anses befogade. I anslutning till vad inspektionen yttrat angående befrielse i vissa fall från bidrag för efter kriget nytillkomna fastighetsvärden må allenast framhållas, att den av utredningen föreslagna bestämmelsen om befrielse, när särskilda skäl därtill äro, helt eller delvis från skyldighet att erlagga bidrag icke torde kunna givas en sådan generell tillämpning, som inspektionen synes avse. Någon ändring på denna punkt i utredningens förslag anser jag mig ej böra ifrågasätta.

I likhet med utredningen finner jag skäligt, att brandförsäkringsbolagen tillerkännas ersättning för deras arbete med debitering och uppbörd av avgifter för varu- och maskinförsäkringen. Då båda försäkringsgrenarna äro avsedda att vara fullt självförsörjande, torde någon kostnad för det allmänna ej uppstå härigenom.

För handhavandet av ifrågavarande verksamhet torde det vara nödvändigt att, såsom utredningen föreslagit, ett särskilt statligt organ tillskapas. De närmare bestämmelserna med avseende å detta organ, statens krigsskadenämnd, torde, på sätt anförts, få i sinom tid meddelas av Kungl. Maj:t, som jämväl bör hava att utse ledamöter i nämnden. Mot vad utredningen i detta sammanhang föreslagit i fråga om nämndens befogenheter samt om värdering av uppkomna krigsskador har jag ej något att erinra. Beträffande särskilt förslaget, att nämnden skall vara ensam avgörande i frågor, huruvida och med vilket belopp ersättning för krigsskada skall utgå, finner jag, om än de i yttrandena framförda erinringarna häremot icke kunna fränkännas betydelse, likväl de skäl, som av utredningen åberopats för dess ståndpunkt i förevarande hänseende, böra tillmätas avgörande vikt. Vad angår det i yttrandena anförda fallet, att nämnden ej ansett krigsskada föreligga medan de allmänna domstolarna vid den skadelidandes mot civilförsäkringsgivaren väckta ersättningskrav intagit motsatt ståndpunkt, kan framhållas, att det torde vara nämnden obetaget att under sådana omständigheter taga ärendet under omprövning. Att ersättningsbelopp, som nämnden därvid beviljar, i vissa fall kunna komma att stanna på statsverket, torde ej hava sådan ekonomisk betydelse, att erinran från statens sida behöver möta mot en dylik anordning.

För bestridande av förvaltningskostnader samt ersättningar i vissa fall för krigsskador, innan härför erforderliga belopp influtit genom krigsskadebidrag och försäkringsavgifter, torde, såsom statskontoret erinrat, anslag böra anvisas å riksstaten. För närvarande torde dock någon dylik medelansvisning icke behöva ifrågakomma. Det anlagsbehov, som i fredstid kan yppa

sig för möjliggörande av vissa förberedelsearbeten, torde tillsvi vidare kunna tillgodoses genom anlåtande av för Kungl. Maj:t eljest tillgängliga medel.

Med beaktande av de synpunkter, till vilka jag i det föregående anslutit mig, har utredningens förslag till lag om krigsskadeersättning inom handelsdepartementet underkastats viss omarbetning. Jag torde i det följande få lämna en kortfattad redogörelse för avvikelserna under de olika paragraferna mellan departementsförslaget och utredningens förslag.

Lagförslaget.

1 §.

Vid behandlingen av denna paragraf anförde *utredningen* bland annat.

Med krig har i förslaget avsetts vad som enligt vanligt språkbruk förstås därmed. Krig kan sålunda vara för handen, även om formlig krigsförklaring ej utfärdats. Att, såsom i den finska krigsskadelagen, begagna uttrycket »krig eller väpnad konflikt» eller annan liknande formulering har ej ansetts nödvändigt; enligt utredningens mening ingår väpnad konflikt under begreppet krig. — Med krig, vari riket befinner sig, avses endast rikets krig med främmande makt; detta lär enligt gängse språkbruk få anses uppenbart och något förtydligande på denna punkt har i förslaget till lagtext ej syntts erforderligt. Härutinnan överensstämmer förslaget för övrigt med ett flertal under senare tid givna lagar. Inbördeskrig eller uppror avses alltså ej; dock kan givetvis en därav föranledd skada vara att anse som krigsskada, därest inbördeskriget eller upproret står i sammanhang med rikets krig med främmande makt. — Skada genom neutralitetskränkningar omfattas ej av förslaget, då den ju icke uppstått i följd av krig, vari Sverige deltagar. Sådan skada torde böra ersättas på annat sätt.

Sveriges industriförbund har framhållit, hurusom det för lagens tillämpning bleve nödvändigt att avgöra, när en konflikt med främmande stat nått det stadium, att krigstillstånd kunde anses föreligga. Frågan finge stor praktisk betydelse i det fall — som icke kunde anses uteslutet — att redan före nämnda tidpunkt skada uppkommit, vilken reellt sett hade alla kriterier på krigsskada. Då svårighet säkerligen kunde möta att bestämma när den för lagens tillämpning kritiska tidpunkten, krigets inträde, infölle, syntes det i högsta grad rimligt, att även dessförinnan inträffade »krigsskador» ersattes. Praktiska skäl torde tala för att staten påtoge sig denna börda.

Departements-
chefen.

Uppenbart är att det i vissa fall kan stöta på svårigheter att avgöra, huruvida en skada uppstått i följd av krig eller genom neutralitetskränkning. Det synes skäligt att i gränsfall tillämpa en för den skadelidande fördelaktig tolkning. Avgörandet härutinnan synes emellertid få överlämnas åt krigsskadenämnden. Frågan om ersättning för skada genom neutralitetskränkningar torde, såsom utredningen framhållit, ej behöva lösas i förevarande sammanhang.

I 19 § sista stycket av utredningens förslag stadgas, att krigsskadeersätt-

ningen i vad rör varor och maskiner skall beredas genom av staten meddelad krigsförsäkring å egendomen. Något stadgande av denna innebörd beträffande fastigheter har däremot ej föreslagits av utredningen. Samma bestämmelse synes emellertid lämpligen böra användas beträffande all av förslaget omfattad egendom. Departementsförslaget har avfattats i enlighet härmed.

2 och 3 §§.

Förevarande paragrafer överensstämma, 2 § med 4 § och 3 § med 5 § i utredningens förslag.

Någon mot 2 § i utredningens förslag svarande paragraf har ansetts ej behöva upptagas i departementsförslaget. Med hänsyn till vad jag i den allmänna motiveringen anfört beträffande ovissheten i fråga om statens möjligheter att tillhandahålla medel för utbetalandet av ersättningar har jämväl 3 § i utredningens förslag funnits böra utgå.

4 §.

Enligt 6 § 1 mom. c) av utredningens förslag hava från bestämmelserna i lagen undantagits, bland annat, »kommun eller annan menighet tillhöriga» byggnader för allmän styrelse eller förvaltning jämte flera angivna ändamål. I 5 § 1 mom. d) kommunalskattelagen, till vilken bestämmelse utredningen i förevarande hänseende torde hava avsett att helt ansluta sig, stadgas emellertid att från fastighetsskatt skola undantagas, bland annat, »kommuns eller annan menighets» byggnader för nu ifrågavarande ändamål, med vilket från utredningens förslag avvikande uttrycksätt följer viss olikhet även i sak. För att uppnå önskad överensstämmelse med kommunalskattelagens regler om undantag från skatteplikt har i departementsförslagets 4 §, som motsvarar 6 § i utredningens förslag, det av kommunalskattelagen begagnade uttrycksättet kommit till användning, varjämte, för att även i redaktionellt avseende åstadkomma största möjliga överensstämmelse med nämnda lag, de av utredningen under c) undantagna fastigheterna upptagits i två punkter eller under c) och d) i förevarande paragraf. I övrigt är paragrafen, fränsett en förtydligande redaktionell ändring i 2 mom., lika med utredningens förslag.

5 §.

Vid behandlingen av 7 § i sitt förslag har *utredningen* framhållit, att med uttrycket jordbruk avsåges jordbruk i egentlig bemärkelse, d. v. s. åkerbruk och vad därmed ägde sammanhang, medan verksamhet, som vore att hänföra till jordbrukets binärningar, ej inbegreps under uttrycket och detta oavsett om binärningen drevs i samband med jordbruket eller såsom självständig rörelse.

I anledning av detta utredningens uttalande har *lantbruksstyrelsen* anfört i huvudsak följande.

Styrelsen ville framhålla, att den distinktion, som utredningen gjort i fråga om jordbruk och annan näring, syntes vara mindre tydlig och att större klarhet i detta viktiga avseende säkerligen skulle i hög grad underlätta lagens tillämpning. Styrelsen förutsatte såsom själfallet, att med begreppet »åkerbruk och vad därmed äger sammanhang» förstodes bland annat husdjurskötsel avseende hästar, nötkreatur, svin och får. Däremot vore det ej klart, huruvida nämnda begrepp täckte även hönsskötsel. Såväl med hänsyn till de många mindre jordbrukare, som bedreve hönsskötsel i relativt stor skala, som även med hänsyn till dem, som bedreve hönsskötsel såsom särskild rörelse, syntes det emellertid obilligt, att sagda verksamhet undantoges från rätt till ersättning för krigsskada. Dessutom torde ersättning för krigsskada å pälsdjur, oavsett om pälsdjursuppfödning bedreves som binäring till jordbruk eller som självständig rörelse, även böra utgå, då, såvitt styrelsen kunnat finna, pälsdjur ej kunde krigsskadeförsäkras i annan ordning. Styrelsen finge sålunda påyrka, att under »åkerbruk och vad därmed äger sammanhang» även måtte inbegripas hönsskötsel och pälsdjursuppfödning.

*De parlements-
chefen.*

Vad utredningen anfört angående innebörden av det i förevarande paragraf använda uttrycket »jordbruk» giver icke anledning till erinran från min sida. Av förslagets avfattning och motivering torde följa, att hönsskötsel, som bedrives i samband med jordbruk, omfattas av lagstiftningen utan uttryckligt stadgande. Hönsskötsel, som äger rum såsom självständig rörelse, ävensom pälsdjursuppfödning i större skala — vilken sistnämnda verksamhet torde få betraktas såsom en näringsgren, som regelmässigt utövas utan förening med jordbruksdrift — torde däremot falla utanför lagstiftningen. En dylik gränsdragning synes överensstämma med de allmänna riktlinjer för lagstiftningens tillämpningsområde, som angivits i det föregående. Det torde få överlämnas åt den praktiska tillämpningen att träffa de närmare avgöranden, som i de särskilda fallen kunna erfordras.

I den allmänna motiveringen har föreslagits, att ersättning inom fastighetskollektivet skall beredas jämväl för vissa skogsprodukter. Bestämmelse härom har införts under förevarande paragraf. Till förtydligande har vidare i paragrafen utsagts, att tidpunkten för skadans inträffande skall vara avgörande för frågan huruvida lagen är tillämplig. I övrigt överensstämmer paragrafens första stycke, bortsett från vissa ändringar av huvudsakligen redaktionell betydelse, med 7 § i utredningens förslag.

En förutsättning för att skada å jordbruks- och trädgårdsprodukter samt skogsprodukter skall ersättas jämlikt de för fastighetsskador stadgade grunderna är enligt vad förut anförts att produkterna äro förvarade å viss fastighet. Skäl synas emellertid tala för att skyddet utsträcker sig att omfatta även det fall, att produkterna äro under transport från fastigheten. Vidare torde det vara obilligt att rätten till ersättning skulle bortfalla i den händelse produkterna förflyttats från fastigheten på grund av myndighets föreskrift, meddelad kanhända i syfte att i görligaste mån förhindra krigsskador inom ett område med utsatt läge eller eljest av militära skäl. Har dylik förflyttning skett, bör ersättning utgå som om produkterna fortfarande förvarades å fastigheten. Bestämmelse i anslutning till vad nu anförts har upp-

tagits såsom ett andra stycke av förevarande paragraf. Någon häremot svarande regel synes ej påkallad beträffande i paragrafen omförmälda inventarier, enär dessas förvarande å viss fastighet ej uppställts som villkor för ersättningsrätten.

6 §.

Paragrafen är lika med 8 § i utredningens förslag.

7 §.

I paragrafens första stycke, vilket motsvaras av 10 § i utredningens förslag, hava inarbetats de bestämmelser, som föranledas av vad jag i den allmänna motiveringen förordat rörande tiden för statens tillhandahållande av medel för skaderegleringen.

I andra stycket av förevarande paragraf, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, har upptagits den av mig föreslagna bestämmelsen, att viss ränta skall utgå å oguldna ersättningsbelopp.

8 §.

Denna paragraf motsvarar 9 § i utredningens förslag. Vissa ändringar i nämnda förslag hava föranletts av vad i det föregående anförts därom, att av inflytande krigsskadebidrag jämväl skall kunna gäldas räntekostnader till staten för förskotterade medel samt ränta å oguldna ersättningsbelopp.

9 §.

Denna paragraf motsvarar 11 § i utredningens förslag.

Kammarkollegiet har framhållit, att det, utöver i paragrafen angivna fall, även kunde finnas andra fall, där stridiga intressen kunde påkalla reglering i fråga om rätten till ersättningsbelopp eller i alla händelser sättet för dess användning, samt i sådant hänseende yttrat följande.

Från kollegiets verksamhetsområde kunde pekats på de fall, där en fastighet innehades med ständig eller ärftlig besittningsrätt men det funnes ägare, som kunde ha intresse av att fastigheten till hus och jord hölles i stånd, såsom fallet vore exempelvis beträffande krononybyggen samt vissa andra åbohemman. I sådana fall torde krigsskadeersättning i allmänhet komma att uppbäras av fastighetens innehavare, vilken också skulle vara bidragsskyldig i ägarens ställe. Det torde emellertid böra övervägas, huruvida icke i ägarens intresse garantier borde skapas för att ersättningsbelopp för skada å fastigheten i sådana fall komme att tjäna fastighetens iståndsättande. Förslagsvis kunde ifrågasättas en anordning, varigenom fastighetens innehavare underkastades en på förhand bestämd plan för ersättningsbeloppets användning eller ock att dispositionen av medlen för användning för fastighetens behov prövades av ägaren.

I likhet med vad som är fallet beträffande ersättning på grund av brand-
försäkringsavtal kan naturligtvis understundom tvekan komma att råda om
vem rätten till utfallande ersättningsbelopp skall tillkomma. Att i lag upp- *Departement-
chefen.*

ställa närmare regler för bedömande av alla hithörande spörsmål torde näppeligen låta sig göra till följd av de skiftande förhållanden, som kunna föreligga.

Med hänsyn till innehållet i departementsförslagets 1 § har i nu förevarande paragraf någon bestämmelse motsvarande stadgandet i 11 § sista stycket av utredningens förslag icke upptagits. I övrigt har i sistnämnda paragraf företagits allenast vissa smärre redaktionella jämkningar.

10 §.

Förevarande paragraf skiljer sig från den mot paragrafen svarande 12 § i utredningens förslag bland annat i de hänseenden, som betingas av att enligt vad jag föreslagit krigsskadebidrag skall utgå med en halv procent för år av fastighetens värde under högst tio år. Paragrafen har vidare utformats med beaktande av att enligt det av mig förordade förslaget krigsskadebidragen skola kunna användas ej blott, såsom enligt utredningens förslag, för bestridande av krigsskadeersättningarnas kapitalbelopp jämte förvaltningskostnader utan även för gäldande av ränta å av staten förskotterade medel samt, i viss utsträckning, å oguldna ersättningsbelopp. Därjämte har i förtydligande syfte i paragrafen utsagts, att krigsskadebidrag skola börja utgå först efter krigets slut.

I anslutning till vad här föreslagits kommer naturligtvis 15 § i utredningens förslag, däri stadgats förbud för staten att tillgodoräkna sig ränta å förskjutna medel, att bortfalla.

11 §.

Denna paragraf överensstämmer i sak helt med 13 § i utredningens förslag.

12 §.

Paragrafen är lika med 14 § i utredningens förslag.

13 §.

Paragrafen överensstämmer, bortsett från vissa redaktionella ändringar, med andra och tredje styckena i 16 § av utredningens förslag. Första stycket i sistnämnda paragraf har, utan att därmed avsetts någon ändring i sak, såsom ej nödvändigt befunnits lämpligen böra utgå.

14 och 15 §§.

Paragraferna överensstämma, 14 § med 17 § och 15 § med 18 § i utredningens förslag.

Framhållas må, att genom stadgandet i 15 § tredje stycket uppbördsreglementets bestämmelser torde bliva i tillämpliga delar gällande beträffande krigsskadebidrag. Indrivning torde få ske i samma ordning som beträffande kronoutskylder.

16 §.

Paragrafen motsvaras av 19 § i utredningens förslag.

Svenska järnvägsföreningen har framhållit, att, såvitt föreningen kunnat finna, av järnvägarnas egendom viss del ställts helt utanför försäkringen. I detta hänseende säger sig föreningen vilja särskilt peka på de för driftens upprätthållande erforderliga materialerna, främst järnvägarnas kollager. Föreningen yttrar, att det syntes angeläget att ifrågavarande materialier inbegreps i den föreslagna lagstiftningen, då skyndsam förnyelse efter krigsskada i regel torde vara nödvändig. Föreningen tillåte sig föreslå, att denna fråga ordnades så, att efter orden »till enskild järnväg hörande rullande materiel» tillfogades »samt för driften erforderlig förbrukningsmateriel», något som också hade stöd i förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, m. m.

Starka skäl torde tala för att, förutom de enskilda järnvägarnas rullande materiel, även den för järnvägsdriften behövliga förbrukningsmaterielen Departement-
chefen. erhåller ekonomiskt skydd mot krigsrisk. I anledning härav har paragrafen i departementsförslaget utformats på sätt föreningen föreslagit. I övrigt skiljer sig paragrafen i sakligt hänseende från 19 § i utredningens förslag därigenom att, i överensstämmelse med vad som anförts i den allmänna motiveringen, dels någon minimigräns för delaktighet i krigsförsäkringen icke stadgats, dels ock försäkringen utvidgats att i viss utsträckning omfatta egendom under transport. Härjämte har, såsom ett andra stycke i paragrafen, upptagits bestämmelse motsvarande stadgandet i 5 § andra stycket om egendom som förflyttats på grund av myndighets beslut eller eljest i vederbörlig ordning meddelad föreskrift.

Med hänsyn till stadgandet i departementsförslagets 1 §, att skada å all av lagstiftningen omfattad egendom skall ersättas genom av staten meddelad krigsförsäkring å egendomen, har sista stycket av 19 § i utredningens förslag, som innehöll motsvarande stadgande med avseende å varor och maskiner, ej upptagits i den nu förevarande paragrafen.

17 §.

Denna paragraf motsvarar 20 § i utredningens förslag.

18 §.

Rörande paragrafen, som saknar motsvarighet i utredningens förslag, hänvisas till den allmänna motiveringen.

19 och 20 §§.

Bestämmelserna under dessa paragrafer avses skola i sak överensstämma med stadgandena under 21 och 22 §§ i utredningens förslag.

Då i båda paragraferna stadgas, att avgiften för försäkringen skall täcka samtliga kostnader för densamma, varunder givetvis måste inbegripas jämväl ränta å eventuellt av staten förskolterade medel, har 27 § i utredningens förslag, i vilken paragraf utsagts, att staten ägde tillgodoräkna sig dylik ränta, ansetts kunna utgå.

21 §.

Paragrafen är lika med 23 § i utredningens förslag.

22—24 §§.

Dessa paragrafer överensstämmer med 24—26 §§ i utredningens förslag.

25 §.

Enligt kungörelse den 23 februari 1940 (nr 113) med vissa bestämmelser angående undanförelse av varuförråd, m. m. åligger det statens industrikommission och statens livsmedelskommission att bland annat planlägga utspridning eller bortförande av varuförråd i syfte att i görligaste mån förhindra att de, i händelse av krig, genom fiendens åtgöranden förstöras eller eljest gå förlorade. I den mån sålunda uppgjorda planer avse bortförande av förråd tillhöriga annan än staten, kunna de för närvarande icke genomföras annat än på frivillighetens väg. Fråga har emellertid uppkommit om åläggande för vederbörande varuinnehavare att ställa sig de bestämmelser, som i angivna syfte kunna komma att meddelas, till efterrättelse.

En förutsättning för åtnjutande av ersättning enligt förevarande lag bör rimligen vara, att föreskrifter, som i vederbörlig ordning meddelas till förebyggande eller begränsning av krigsskada å ifrågakommande egendom, åtlydas. Jag förordar, att i lagen upptages ett stadgande av innehåll, att om föreskrift, som nu nämnts, åsidosättes, ersättning för skada å egendomen må åtnjutas endast om och i den mån skadan, efter vad antages må, skulle hava inträffat även om föreskriften blivit iakttagen. Ett stadgande av liknande innebörd återfinnes i 51 § lagen om försäkringsavtal. På sätt där föreskrives torde jämväl det föreslagna stadgandet i nu förevarande lag böra åtföljas av en bestämmelse, att därest av omständigheterna framgår, att underlåtenheten icke kan läggas den till last, som haft att tillse, att föreskriften iaktogs, den skall vara utan inverkan å ersättningsrätten.

26 §.

Denna paragraf överensstämmer med 28 § i utredningens förslag.

27 §.

Förevarande paragraf motsvaras av 29 § i utredningens förslag.

Beträffande sistnämnda paragraf har *bank- och fondinspektionen* anfört följande.

Enligt föreskrift i 29 § skall värdering av krigsskada i regel ske efter krigets slut. Tidigare värdering är enligt förslaget avsedd att verkställas allenast »därest skäl anses föreligga för utbetalning jämlikt 10 § av ersättning helt eller delvis redan under kriget». Även i andra fall lär det emellertid kunna vara till gagn, att värdering skedde redan under kriget, exempelvis därest en fastighetsägare önskade, utan att avvakta ersättningens utbekommande, igångsätta arbetet med fastighetens återuppbyggnad och återställande

i övrigt i tidigare skick. Jämväl för krigsskadenämnden borde det vara ur arbetssynpunkt önskvärt att på ett tidigt stadium åtminstone i grova drag företaga värderingen, i vilket fall dock en kompletterande undersökning kan före skaderegleringen bliva erforderlig för att slutligt konstatera skadans värde. Även om det får antagas, att förslaget icke avser att utesluta tidigare värdering i dylika och andra förekommande fall, synes den nu ifrågavarande bestämmelsen böra i dess utformning lämna möjlighet därtill. Detta synes lämpligen kunna ske därigenom, att det i bestämmelsen angives, att tidigare värdering må ske, »därest skäl därtill anses föreligga».

Uttalande av i huvudsak samma innebörd har gjorts jämväl av försäkringsinspektionen.

Vad sålunda hemställts har beaktats vid utformningen av nu förevarande paragraf. Departement-
chefen.

28 och 29 §§.

Dessa paragrafer överensstämman, 28 § med 30 § och 29 § med 31 § i utredningens förslag.

30 §.

Paragrafen motsvarar 32 § i utredningens förslag.

Sveriges hantverksorganisation har anfört följande.

I lagförslagets särskilda bestämmelser medgives den som anmält skadan samt funnit avgivet värderingsutlåtande missvisande i ett eller annat avseende att inkomma med påminnelser samt därvid foga ytterligare utredning. Nämnden fattar sedan sitt beslut, över vilket talan ej får föras. Då det kan röra sig om stora ekonomiska värden och avgörandet ligger hos en enda instans, är det angeläget, att den som anmält skadan ges rätt att vid allmän underrätt höra vittnen och sakkunniga. Enligt lagförslaget skulle endast krigsskadenämnden ha sådan möjlighet. Man kan då tänka sig fall, där den som anmält skadan och hos nämnden i samband med ingivandet av påminnelser begär vittnesförhör genom nämndens försorg förvägras denna förmån. En sådan anordning är givetvis ej tillfredsställande. Den skadelidande bör ges möjlighet att genom att själv påkalla vittnesförhör styrka sin rätt.

De erinringar hantverksorganisationen sålunda anfört synas befogade. Paragrafen har därför omarbetats i enlighet med vad organisationen hemställt. Departement-
chefen.

31 §.

Paragrafen är lika med 33 § i utredningens förslag.

32 §.

Förevarande paragraf överensstämmer med 34 § i utredningens förslag.

Vidkommande innehållet i paragrafen har *försäkringsinspektionen* anfört bland annat följande.

Skulle denna bestämmelse kunna tillämpas så, att nämnden i dylikt fall kunde nedsätta det fordrade ersättningsbeloppet, utan att sakägaren ägde rättighet att överklaga nämndens beslut, synes anmärkning med fog kunna riktas mot bestämmelsen i fråga. Därest man icke vill införa generell rätt

att klandra nämndens beslut även i fråga om ersättningens beräkning och storlek, torde tillämpligheten av den angivna bestämmelsen böra begränsas till mindre skadefall, då nämnden icke finner anledning frångå det fordrade beloppet. Skulle bestämmelsen i fråga vara avsedd att tillämpas även i andra fall av mindre omfattning, synes rättvisan kräva, att preliminärt beslut i frågan av nämnden delgives sakägaren, så att han beredes tillfälle att avgiva påminnelser.

Departements-
chefen.

Jag anser det mindre lämpligt att på förhand binda krigsskadenämnden genom ett stadgande, att nämnden vid skada av mindre omfattning må avgöra ärendet utan värdering i föreskriven ordning allenast i de fall, då nämnden ej finner anledning frångå det yrkade beloppet. Nämnden bör enligt min åsikt även eljest, då nämnden finner tillräcklig utredning angående skadans värde föreligga, oaktat särskild värdering ej verkstälts, hava möjlighet att avgöra ärendet utan sådan värdering. Det torde emellertid kunna antagas, att i de ojämförligt flesta fall, då avgörandet sker utan föregående särskild värdering, ersättningen av nämnden fastställs till yrkat belopp. Huruvida sakägaren, då nämnden finner anledning frångå det fordrade beloppet, bör beredas tillfälle att avgiva påminnelser anser jag vara ett spørsmål, vars avgörande lämpligen bör ankomma på nämnden efter prövning i varje särskilt fall.

33—35 §§.

Dessa paragrafer överensstämma med 35—37 §§ i utredningens förslag.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över det i överensstämmelse med vad sålunda anförts överarbetade förslaget till *lag om krigsskadeersättning*, av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Nils Sahlberg.

F ö r s l a g
till
L a g
om krigsskadeersättning.

Häri genom förordnas som följer:

1 kap. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Skada å egendom i följd av krig, vari riket befinner sig (*krigsskada*), skall, i den mån gottgörelse i annan ordning ej utgår, ersättas genom av staten meddelad krigsförsäkring å egendomen i den omfattning som i denna lag stadgas.

2 §.

Frågor rörande ersättning enligt denna lag handläggas av en för riket gemensam nämnd (*statens krigsskadenämnd*).

De föreskrifter, som utöver denna lag erfordras beträffande nämndens organisation och verksamhet, meddelas av Konungen.

2 kap. Krigsskada å fastigheter samt å inventarier och produkter inom jordbruk och trädgårdsskötsel m. m.

3 §.

Med fastighet förstås i denna lag vad enligt allmän lag är att hänföra till fast egendom, så ock byggnad, ändå att den enligt allmän lag ej är hänförlig till fast egendom; dock skall registrering enligt lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft med mera icke föranleda därtill, att sålunda registrerad egendom allenast på denna grund hänföres till fastighet.

4 §.

1 mom. Från bestämmelserna i lagen undantagas:

- a) nationalparker och såsom naturminnesmärken fridlysta områden;
- b) staten tillhörig fastighet, dock att under bestämmelserna i lagen inbegripas staten tillhörig utarrenderad jordbruksfastighet och fastighet, som innehaves med tomträtt eller vattenfallsrätt eller med åborätt eller eljest ständigt eller ärftligt besittningsrätt;

c) kommun eller annan menighet tillhöriga allmänna platser, så ock begravningsplatser;

d) kommuns eller annan menighets byggnader för allmän styrelse eller förvaltning ävensom för kultur- eller rättsvård, ordning eller säkerhet, fattigvård, barnavård, sundhetsvård, religionsvård eller undervisning;

e) i jordeboken upptaget fiskeri, varmed äganderätt till grunden ej är förenad, samt frälseränta;

f) främmande stat tillhörig fastighet.

2 mom. Från bestämmelserna i lagen undantagas ytterligare för allmän trafik avsedd eller upplåten kanal, spårväg eller annan farväg, dock ej järnväg, så ock allmän farled eller allmän flottled jämte till de sålunda undantagna kommunikationsanstalterna hörande, för driftens omedelbara behov avsedda byggnader, anläggningar och markområden.

3 mom. Gäller enligt bestämmelse i 1 eller 2 mom. lagen ej för byggnad, vare lag samma beträffande tomtområde, som hör till byggnaden.

4 mom. Därest värdet av byggnad eller med varandra sammanhängande byggnader, som äro uppförda å mark för vilken byggnadsägaren enligt kommunalskattelagen icke är skattskyldig, understiger 500 kronor, vare lagen ej tillämplig å byggnaden eller byggnaderna.

5 §.

Ersättning enligt detta kapitel utgår för krigsskada å *dels* fastighet, vara lagen vid skadans inträffande äger tillämpning, *dels* lösa inventarier, levande och döda, avsedda för jordbruk eller trädgårdsskötsel å sådan fastighet, *dels* å fastigheten förvarade, brukaren tillhöriga jordbruks- och trädgårdsprodukter *dels* ock å fastigheten förvarade, därstädes avverkade skogsprodukter.

Äro produkter, som i första stycket sägs, under transport från den fastighet, där de förvarats, eller hava de förflyttats därifrån på grund av myndighets beslut eller eljest i vederbörlig ordning meddelad föreskrift, skall i ersättningshänseende så anses som om produkterna alltjämt förvarades å fastigheten.

6 §.

För bestämmande av ersättning skall värdering av krigsskadorna verkställas enligt grunder, som Konungen fastställer.

7 §.

Ersättning utbetalas efter krigets slut å tid, som Konung och riksdag bestämma, krigsskadenämnden obetaget att av medel som för ändamålet må komma att ställas till förfogande, när skäl därtill äro, helt eller delvis utbeta ersättning tidigare.

Å ersättningsbelopp, som ej utbetalts sex månader från krigets slut, äger ersättningsberättigad från utgången av nämnda tid åtnjuta ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer.

8 §.

Överstiger värdet av samtliga krigsskador, som avses i detta kapitel, jämte ränta samt med verksamheten förbundna kostnader vad som beräknas inflyta i krigsskadebidrag jämlikt 10 §, skall ersättning utgå med belopp som svarar mot den beräknade bidragssumman efter avdrag av kostnaderna.

9 §.

I fråga om rätt till utfallande ersättningsbelopp skall, där ej nedan anorlunda stadgas, i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad enligt lagen den 8 april 1927 om försäkringsavtal gäller beträffande brandförsäkring.

Avser ersättningen krigsskada å fast egendom, som besväras av sökt eller beviljad inteckning för fordran, vare egendomens ägare utan hinder av inteckningen berättigad att själv uppbära ersättningen, där denna ej överstiger en tiondel av egendomens vid tidpunkten för skadans inträffande gällande taxeringsvärde eller, därest sådant saknas, det värde krigsskadenämnden bestämmer. Är ersättningen större, skall i tillämpliga delar gälla vad som stadgas i lagen den 8 april 1927 om inteckningshavares rätt till betalning ur ersättning, som utgår på grund av brandförsäkringsavtal.

Vad i andra stycket sägs om inteckningshavare gälla ock den, som för ogulden köpeskilling äger fordran med förmånsrätt, som avses i 11 kap. 2 § jordabalken.

Har någon för fordran inteckning i tomträtt eller vattenfallsrätt, och avser ersättningen krigsskada å byggnad, som utgör tillbehör till tomträtten eller vattenfallsrätten, skola bestämmelserna i andra och tredje styckena äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Till gäldande av ersättning jämte ränta och kostnader skall efter krigets slut från det Konungen därom förordnar för kalenderår erläggas bidrag för fastighet, varå lagen vid årets ingång äger tillämpning (*krigsskadebidrag*).

Bidrag utgår med en halv procent för år av fastighetens värde, dock under högst tio år.

Såsom fastighets värde anses dess taxeringsvärde. Saknas sådant, skall fastighetens värde fastställas i den ordning Konungen bestämmer.

11 §.

1 mom. Skyldighet att erlägga bidrag åligger, där icke i 2 mom. annorlunda stadgas, fastighetens ägare.

Såsom ägare anses jämväl den, vilken innehar fastighet med fideikommissrätt eller eljest utan vederlag besitter fastighet på grund av testamentariskt förordnande.

2 mom. I ägares ställe bidragsskyldig är den, som innehar fastighet med åborätt, tomträtt eller vattenfallsrätt, innehavare av så kallad ofri tomt i

stad samt den, som eljest innehar fastighet med ständig eller ärftlig besittningsrätt.

Skall avkastning utöver husbehovet av skog å sådan fastighet författningens enligt helt eller delvis tillkomma allmän fond eller inrättning, är denna att anse såsom fastighetens innehavare, såvitt angår fastighetens skogsvärde.

Där beträffande fastighet, som innehaves med åborätt eller eljest med ständig eller ärftlig besittningsrätt, innehavaren på grund av denna sin rätt icke äger utöver husbehovet tillgodogöra sig avkastning av skog å fastigheten, vare han icke bidragsskyldig i avseende å skogsvärde.

3 mom. Bidragsskyldigheten skall bedömas med hänsyn till förhållandena vid ingången av det år bidraget avser. Har fastighet därefter övergått till ny ägare eller innehavare, skall denne anses såsom ägare eller innehavare av fastigheten vid först angivna tidpunkt, därest han författningens enligt skolat för året mantalsskrivas för fastigheten.

12 §.

Konungen eller myndighet, som Konungen förordnar, äger, när särskilda skäl därtill äro, meddela befrielse helt eller delvis från skyldighet att erlægga bidrag.

13 §.

Staten svarar för bidrag, för vilket jämlikt 12 § befrielse meddelats.

Staten skall jämväl vidkännas vad i ersättning må hava utbetalts utöver det belopp, med vilket ersättning till följd av stadgandet i 8 § skolat utgå.

14 §.

För bidrag, som skall utgå för fast egendom och erläggas av den, som innehafvande egendomen med äganderätt eller ock med fideikommissrätt eller eljest på grund av testamente, äger staten lika rätt i egendomen som för avgäld av fast egendom, varom i 17 kap. 6 § handelsbalken sägs.

Bidrag i övrigt utgår med samma förmånsrätt, som jämlikt 17 kap. 12 § andra stycket handelsbalken tillkommer kommunalutskylder.

15 §.

Påföring av bidrag skall verkställas av den, som har att debitera kronoutskylder.

Angående besvär över påföring av bidrag gäller vad om besvär över fel vid debitering av kronoutskylder är stadgat.

Bidrag uppbäras och redovisas i sammanhang med kronouppbörlen.

3 kap. Krigsskada å varor och maskiner.**16 §.**

Ersättning enligt detta kapitel utgår för krigsskada å följande egendom, såframt den är eller, beträffande egendom under transport, omedelbart före transportens början varit brandförsäkrad i svenskt försäkringsbolag eller utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket samt rätt till ersättning för egendomen icke föreligger enligt 5 §, nämligen:

a) *varor*, varmed avses handelsvaror ävensom råämnen, materialier, under arbete varande och färdigt fabrikat jämte emballage i eller för fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk;

b) *maskiner*, varmed även avses transmissioner, inventarier, ledningar och reservdelar samt förbrukningsartiklar i eller för fabrik, annan industriell inrättning eller hantverk ävensom till enskild järnväg hörande rullande materiel och för driften erforderlig förbrukningsmateriel.

Har egendom, som avses i denna paragraf, på grund av myndighets beslut eller eljest i vederbörlig ordning meddelad föreskrift förflyttats till annan plats än den i försäkringsavtalet angivna, skall utan hinder därav ersättning utgå för krigsskada å egendomen.

17 §.

Vid bestämmandet av ersättningsbeloppet samt i fråga om rätten till nämnda belopp skall så anses som om ersättningen vore grundad på brandförsäkringsavtalet för egendomen.

18 §.

Ersättning utbetalas å tid som krigsskadenämnden för varje särskilt fall bestämmer.

Å ersättningsbelopp, som ej utbetalts en månad från det anmälan om skadan jämte redogörelse enligt 26 § andra stycket kommit nämnden till handa, äger ersättningsberättigad från utgången av nämnda tid åtnjuta ränta efter räntefot, som Konungen bestämmer.

19 §.

Avgift för försäkringen av varor skall utgöra en för alla varor lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. Avgiften skall av krigsskadenämnden fastställas till belopp, som svarar mot den risk försäkringen är avsedd att täcka samt med verksamheten förbundna kostnader.

20 §.

Avgift för försäkringen av maskiner skall utgöra en för alla maskiner lika stor del av brandförsäkringsbeloppet. Avgiften skall bestämmas av krigsskadenämnden och utgå till dess nödiga medel influtit för täckande av er-

sättningar samt med verksamheten förbundna kostnader. Den må för tid kriget varar ej sättas till högre belopp än en procent för år av brandförsäkringsbeloppet.

21 §.

Skyldighet att erlägga avgift åligger den för brandförsäkringspremien betalningspliktige.

22 §.

Avgift uppbäres i den ordning krigsskadenämnden bestämmer.

Det åligger svenskt brandförsäkringsbolag och utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket att i den utsträckning nämnden beslutar och mot ersättning, som Konungen bestämmer, biträda vid debitering och uppbörd av avgifterna.

23 §.

Förmenar någon, att avgift påförts honom obehörigen eller med oriktigt belopp, äger han för erhållande av rättelse göra framställning därom hos krigsskadenämnden inom trettio dagar efter det han erhållit meddelande om avgiften.

24 §.

Indrivning av avgift må, om så erfordras, verkställas i den ordning, som för indrivning av resterande kronoutskylder är stadgad.

4 kap. Särskilda bestämmelser.

25 §.

Har i vederbörlig ordning meddelad föreskrift, vars iakttagande är ägnat att förebygga eller begränsa krigsskada, åsidosatts, må ersättning för sådan skada åtnjutas endast om och i den mån skadan, efter vad antagas må, skulle hava inträffat även om föreskriften blivit iakttagen. Framgår av omständigheterna, att underlåtenheten icke kan läggas den till last, som haft att tillse att föreskriften iakttogs, vare den utan inverkan å ersättningsrätten.

26 §.

Krigsskada skall anmälas hos krigsskadenämnden inom tre månader efter erhållen kännedom om skadan. Försummas sådan anmälan, bortfaller rätten till ersättning, därest försummelsen ej kan anses ursäktlig. I varje fall förloras denna rätt, om anmälan ej inkommit till nämnden inom ett år efter krigets slut.

Vid anmälan skall, såvitt möjligt, fogas av trovärdiga personer bestyrkt redogörelse för den skadade egendomens beskaffenhet före skadan samt skadans art och omfattning.

27 §.

Värdering av krigsskada å fastighet skall verkställas efter krigets slut å tid krigsskadenämnden bestämmer, nämnden obetaget att föranstalta om värdering tidigare, därest skäl därtill anses föreligga. Krigsskada i övrigt skall värderas snarast möjligt efter det anmälan om skadan inkommit.

28 §.

Värderingen skall, utom i fall som avses i 32 §, verkställas av en eller flera värderingsmän. Över värderingen skall upprättas skriftligt utlåtande, vilket utan dröjsmål skall tillställas krigsskadenämnden. Avskrift av utlåtandet skall av nämnden i rekommenderat brev med allmänna posten översändas till den, som anmält skadan.

29 §.

Förmenar den, som anmält skadan, att i värderingsutlåtandet skadan upptagits till för lågt belopp eller att värderingen i övrigt är oriktig, äger han att, inom trettio dagar från den dag avskrift av utlåtandet till honom översänts, till krigsskadenämnden inkomma med påminnelser och därvid foga den ytterligare utredning, han vill åberopa.

30 §.

Till utredning av ärende angående ersättning må vid allmän underrätt höras vittnen och sakkunniga.

31 §.

Krigsskadenämnden fastställer ersättningsbelopp, som skola utgivas. Därvid må nämnden ej beräkna skada till lägre värde än det, som upptagits i värderingsutlåtandet, utan att tillfälle beretts den, som anmält skadan, att yttra sig i ärendet.

Nämnden äger, innan ersättningsbelopp fastställs, besluta om provisorisk reglering helt eller delvis av inträffad skada.

32 §.

Därest krigsskadenämnden beträffande skada av mindre omfattning finner tillräcklig utredning angående skadans värde föreligga, oaktat värdering ej verkställts på sätt i 28 § stadgats, må nämnden avgöra ärendet utan sådan värdering.

33 §.

I krigsskadenämndens beslut rörande ersättning skola deltaga minst tre ledamöter, av vilka åtminstone en skall hava utövat domarämbete.

Beträffande sådant beslut skall gälla vad allmän lag stadgar angående omröstning till dom. Mot ledamot gälla samma jäv som i rättegångsbalken stadgas i fråga om domare.

34 §.

Mot krigsskadenämndens beslut må talan ej föras.

35 §.

De närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen eller, efter Konungens bemyndigande, av krigsskadenämnden.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 15 maj 1940.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet den 3 maj 1940 tillhandakommet utdrag av protokoll över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 19 april 1940, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om krigsskadeersättning*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsfiskalen Sven Edling.

Förslaget föranledde följande yttranden.

2 §.

Justitieråden Eklund och von Steyern samt regeringsrådet Hjärne:

Beträffande den föreslagna krigsskadenämndens behörighet uttalas i det av krigsskadeutredningen avgivna betänkandet, att nämnden skall vara ensam avgörande i frågor, huruvida och med vilket belopp ersättning för krigsskada skall utgå. I lagtexten har denna grundsats icke kommit till uttryck på annat sätt än genom bestämmelserna i 2 § första stycket och 34 §. Av det angivna uttalandet framgår till en början att det är avsett att tvister rörande frågor, huruvida uppkommen skada är att anse såsom krigsskada eller icke samt till vilket värde skadan skall skattas, icke få dragas under domstols prövning. Så vitt rörers uppskattningen av skadan synes den ifrågasatta ordningen kunna godtagas. Mera betänkligt är det uppenbarligen att förbjuda att prövning av frågan om vad som skall förstås med krigsskada hänskjutes till allmän domstol. Då det emellertid, för att någon lucka icke skall behöva uppstå mellan sådan skada, som ersättes av försäkringsanstalterna, och sådan som är att hänföra till krigsskada, synes önskvärt att vid tolkning och tillämpning av det i lagtexten använda uttrycket »skada i följd av krig» — vilket icke överensstämmer med ordalagen i försäkringsanstalternas krigsklausul — kunna i viss utsträckning anlägga lämplighets- och skä-

lighetssynpunkter samt en nämnd med den sammansättning som här föreslås beträffande krigsskadenämnden synes vara väl ägnad att företaga en sådan prövning, anse vi oss icke böra påyrka någon ändring av förslaget i denna del.

Däremot kunna vi icke tillstyrka förslaget i vad därmed avses att undandraga domstolarna prövningen av vissa vid den föreslagna lagens tillämpning uppkommande tvistefrågor som äro av rent juridisk innebörd. Hit höra i första hand frågor, huruvida bindande avtal om brandförsäkring å den lösa egendom som skadats kommit till stånd, eller huruvida träffat avtal, på grund av oriktiga uppgifter av den som tagit försäkringen eller av annan anledning, i sin helhet eller till någon del icke kan göras gällande mot försäkringsgivaren. Hur svaret på dessa frågor utfaller är av avgörande betydelse såväl för rätten till ersättning för civil skada som för rätten till ersättning för krigsskada. Samma förutsättningar som gälla för skyldighet att erlagga försäkringspremie gälla tydligen även för skyldigheten att gälda avgift för krigsförsäkring. Det synes vara av synnerlig vikt att undvika att tillskapa en ordning som möjliggör att en och samma rättsfråga samtidigt kan bli föremål för prövning inför två olika fora.

Med de nu anförda tvistefrågorna torde böra likställas sådana fall då det finnes vara tveksamt vem ett ersättningsbelopp rätteligen skall tillkomma. Råder ovisshet om företrädet mellan två eller flera, som var för sig gjort anspråk på betalning, äger krigsskadenämnden visserligen, så vida icke något eller några anspråk såsom uppenbart saknande fog utan vidare måste lämnas ur räkningen, jämlikt lagen den 24 mars 1927 fullgöra betalningen genom att nedsätta beloppet i allmänt förvar. Men om anspråk framställes allenast från ett håll och anspråket icke bifalles av nämnden på den grund att vederbörande icke styrkt sin rätt till ersättningsbeloppet, bör denne kunna i rättegång få sitt anspråk prövat i vanlig ordning.

Framhållas må ytterligare, att tvister rörande frågor som här berörts icke kunna antagas bli av sådan omfattning att de skulle i nämnvärd grad öka domstolarnas arbetsbörda. För att tvistefrågorna snarast måtte bli avgjorda synes böra föreskrivas, att uppkommen tvist skall instämmas till domstol inom viss kortare tid.

Vinner vad här förordats beaktande, kan åt första stycket av förevarande paragraf lämpligen givas det innehållet att för behandling av frågor rörande krigsförsäkring enligt den föreslagna lagen skall finnas en för riket gemensam nämnd (statens krigsskadenämnd).

I 34 § bör då stadgas, att krigsskadenämndens beslut skola vara slutgiltiga, dock att den, som ej åtnöjes med nämndens beslut i fråga om vem rätten till krigsskadeersättning skall tillkomma eller rörande fråga huruvida eller i vad mån, vid tillämpning av 17 eller 21 §, kan å brandförsäkringsavtal grundas rätt till ersättning eller skyldighet att erlagga avgift, skall vara berättigad att instämma sin talan till domstol inom en månad från det han fick meddelande om beslutet.

Justitierådet Lawski:

Därest man, såsom i förslaget skett, överlämnar åt särskild myndighet att i de allmänna domstolarnas ställe avgöra vissa tvister, är det nödvändigt att tillse, att denna myndighets avgöranden icke komma i strid med domstolarnas. Detta gäller enligt min mening ej blott i de avseenden, i vilka lagrådets övriga ledamöter här ovan påkallat en ändring i förslaget, utan beträffande alla frågor, som ej avse beloppet av krigsskadeersättning, krigsskadebidrag eller försäkringsavgift. Vad särskilt angår frågan om krigsskada föreligger har i remissen framhållits att i fall, då nämnden ej ansett krigsskada föreligga, medan de allmänna domstolarna vid den skadelidandes mot civilförsäkringsgivaren väckta ersättningskrav intagit motsatt ståndpunkt, det vore nämnden obetaget att under sådana omständigheter taga ärendet under omprövning. Någon garanti för att nämnden vid en sådan omprövning skulle ändra åsikt lämnas dock ej, och det lär ej kunna förnekas, att risk föreligger att nämnden ej alltid kommer att respektera domstolarnas mening. Denna risk kommer att bli särskilt stor i de fall, då den skadelidande nöjer sig med underdomstols utslag, som han anser välgrundat, eller meningsskiljaktigheterna mellan nämnden och vederbörande domstol äro av principiell natur. Det bör i detta sammanhang framhållas, att det för näringslivet är av stor vikt, att all risk, som ej täckes av krigsförsäkringen, kan försäkras hos de enskilda försäkringsföretagen. Därest dessas nu gällande allmänna försäkringsvillkor skulle kunna tolkas så, att det blir en lucka mellan civilförsäkringen och krigsskadeförsäkringen, lär det, i synnerhet under ett långvarigt krig, bli nödvändigt för försäkringstagarna att få denna mellanliggande risk försäkrad hos de enskilda företagen. Domstolarnas avgöranden beträffande frågan om det enskilda företaget skall svara för viss risk torde därför, såsom jämväl i remissen synes vara förutsatt, i realiteten regelrätt innefatta ett avgörande jämväl av frågan, om i den föreslagna lagen avsedd krigsskada föreligger.

Det torde kunna förutsättas, att även med en reglering i enlighet med vad här förordats endast ett fåtal tvistefrågor komma att underställas domstolarnas prövning.

På grund av det anförda hemställer jag, med instämmande i vad lagrådets övriga ledamöter förordat beträffande avfattningen av 2 §, att i 34 § stadgas att nämndens beslut skola vara slutgiltiga, dock att den, som ej åtnöjes med nämndens beslut i fråga, som ej avser beloppet av ersättning, krigsbidrag eller försäkringsavgift, skall vara berättigad att instämma sin talan till domstol inom en månad från det han fick meddelande om beslutet.

3 §.

Lagrådet:

Förslaget lär utgå ifrån att förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, inteckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs, icke skall

beaktas vid bedömandet av frågan, huruvida egendom skall betraktas såsom fastighet i förslaget mening eller icke. Såsom delvis framgår av 16 §, skola alltså rullande materiel, inventarier och förråd, som i 1880 års förordning förklaras vara tillbehör till järnvägsfastighet, hänföras till lös egendom. Då emellertid nyssnämnda förordning, som är av allmän lags karaktär, generellt stadgar, att där avsedd järnväg i hela sin sträckning med därtill hörande mark samt verkstäder och andra byggnader anses såsom en enda sammanhörande fast egendom, till vilken rullande materiel, inventarier och förråd under vissa förutsättningar anses vara tillhörigheter, torde det vara nödvändigt att uttryckligen fastslå, att 1880 års förordning icke skall äga tillämpning i fall, varom här är fråga. Enklast torde detta kunna ske på det sätt, att i förevarande paragraf stadgas, att med fastighet i lagen förstås egendom, beträffande vilken av lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra omedelbart följer, att den skall betraktas såsom sådan egendom, så ock byggnad, som icke enligt samma lag är hänförlig till fast egendom. Särskilt angivande av att registrering enligt den i paragrafen omnämnda lagen den 22 juni 1920 icke skall medföra någon utvidgning av begreppet fast egendom erfordras icke med en dylik avfattning.

5 §.

Lagrådet:

Enligt denna paragraf skall ersättning utgå för jordbruks- och trädgårdsprodukter, vilka tillhöra brukaren av fastighet, varå lagen äger tillämpning, och äro förvarade på fastigheten. Normalt blir det fråga om fastighetens egna produkter, men skulle produkter från annan egendom finnas förvarade där, måste enligt förslaget utgivas ersättning även för krigsskada därå. Om exempelvis en spannmålshandlare på en fastighet, som han brukar, upplägger avsevärda lager av spannmål, skulle han sålunda få varan gratis försäkrad mot krigsskada. Även om den vore brandförsäkrad, skulle han nämligen enligt 16 § icke vara skyldig att erlägga avgift för krigsskadeförsäkring å varor, och för bestämmande av det krigsskadebidrag, som han skall erlägga enligt 2 kap., tages endast fastighetens värde i beräkning. Till undvikande av sådana föga rimliga konsekvenser synes bestämmelsen i förevarande paragraf böra så avfattas, att ersättning enligt 2 kap. icke utgår för andra jordbruks- och trädgårdsprodukter än sådana som utvunnits å eller äro avsedda för den fastighet, där de förvarades vid skadans inträffande.

Rätt till ersättning för skada å skogsprodukter bör finnas ej endast, då produkterna förvaras å den fastighet (registerfastighet), varå de avverkats, utan även då de förvaras å annan fastighet, som är i sambruk med den förra fastigheten. Detta lärer ock vara avsett med förslaget men torde — i likhet med vad som skett i andra lagar — böra till undvikande av oriktig tillämpning utsägas i lagtexten. Inskränktes, såsom nyss förordats, rätten till ersättning för skada å jordbruks- och trädgårdsprodukter, bör förtydligandet avse även sådana produkter.

9 §.

Lagrådet:

Då i avseende å tomträtt och vattenfallsrätt icke finnes någon motsvarighet till den särskilda förmånsrätt för ogulden köpeskilling som i 11 kap. 2 § jordabalken beretts säljaren av fast egendom, hör i sista stycket av denna paragraf hänvisningen till tredje stycket utgå.

21 §.

Justitieråden Eklund och von Stejern samt regeringsrådet Hjärne:

Avgift för krigsförsäkring å varor eller maskiner skall enligt förslaget erläggas av den som svarar för betalning av premie för gällande brandförsäkring å varorna eller maskinerna. Under det att ansvarighet för brandförsäkringspremien icke utan särskilt åtagande kan ligga å annan än försäkringstagaren, d. v. s. den som slutit avtalet med försäkringsgivaren, kan däremot rätt på grund av brandförsäkringen tillkomma en var som är ägare till godset, oberoende av vem som träffat avtalet. Därest godset, när krigsförsäkringen börjar löpa, tillhör annan än den som tagit brandförsäkringen, är det sålunda den förre som äger rätt att lyfta utfallande krigsskadeersättning. I ett sådant fall synes det vara skäligt, att den som skyddas av krigsförsäkringen jämväl betalar avgiften för denna. Med hänsyn till vikten av att debitering och uppbörd av avgifterna skall kunna ske så enkelt som möjligt kan det väl försvaras att ålägga en var som har att utgiva premie för brandförsäkring å varor eller maskiner att, även om han sålt godset, i första hand gälda jämväl krigsförsäkringsavgiften, men det torde böra tillerkännas honom rätt att hos den nya ägaren söka åter vad han sålunda utgiver. Uppenbart är, att en sådan regressrätt icke bör ifrågakomma, såvitt den nya ägaren själv tagit brandförsäkring å godset och på den grund måste betala krigsförsäkringsavgift för egendomen. För dylika fall av dubbelförsäkring torde det kunna antagas att, om den förutvarande ägaren hos krigsskadenämnden begär befrielse från avgiftsskyldighet, hans framställning kommer att vinna bifall.

Det hemställes om ett sådant tillägg till förevarande paragraf att vad här anförts blir beaktat.

Justitierådet Lawski:

I likhet med lagrådets övriga ledamöter anser jag, att i fall då godset, när krigsförsäkringen börjat löpa, tillhör annan än den, som tagit brandförsäkringen, den förre bör betala avgiften för krigsförsäkringen. Att likvisst i första hand lägga ansvaret för avgiften å den senare och alltså göra honom ansvarig vid den förres insolvens, kan knappast motiveras endast med en hänvisning till att systemet då blir enklare. Då emellertid förslaget på vissa andra punkter i enkelhetens intresse avstått från en mera exakt fördelning av ansvaret för krigsskador liksom från en begränsning därav och det därför, om den föreslagna lagen måste tillämpas, säkerligen kommer att bli

nödvändigt att med hänsyn till vunna erfarenheter omarbета densamma, synes mig den av lagrådets övriga ledamöter förordade lösningen tillsvidare kunna accepteras, därest den kompletteras med en bestämmelse om att den, som innan den föreslagna lagen trätt i kraft överlätit egendom, varå han tagit brandförsäkring, icke skall vara skyldig att för egendomen erlægga avgift för krigsförsäkring i vidare mån än han erhåller ersättning därför av den nya ägaren. I detta fall lär nämligen försäkringstagaren icke på något sätt kunna skydda sig mot ansvar för köparens insolvens, om denne icke försäkrat egendomen.

23 och 29 §§.

Lagrådet:

Vid remiss till lagrådet den 14 mars 1930 av förslag till lag om beräkning av tid i vissa fall, vilket förslag ligger till grund för lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid, yttrade chefen för justitiedepartementet, att månadsberäkning borde konsekvent komma i tillämpning i nya lagar och att, vid revision av äldre lagar, däri intagna frister, som angivits i trettiodagarsperioder, borde utbytas mot tidsbestämningar angivna i månader, i all den utsträckning det lämpligen kunde ske (N. J. A. avd. II årg. 1930 s. 54). Detta uttalande lämnades utan erinran av lagrådet och riksdagen och har — låt vara icke alltid — beaktats i senare tillkomna lagar.

Under hänvisning härtill hemställles, att de i 23 och 29 §§ upptagna tiderna av trettio dagar utbytas mot en månad.

30 §.

Lagrådet:

Då underrätt skall hålla förhör, böra — utom den som skall höras — även krigsskadenämnden och den, som anmält skadan, kallas till förhöret. Föreskrift härom bör lämpligen givas i paragrafen.

32 §.

Lagrådet:

Då ett förenklat förfarande jämlikt denna paragraf äger rum, torde böra gälla, att nämnden ej må bestämma ersättning till lägre belopp än det yrkade utan att tillfälle beretts den, som anmält skadan, att yttra sig i ärendet, därvid nämnden naturligtvis bör lämna upplysning i vilket avseende anledning att frågå yrkandet ansetts föreligga. En föreskrift härom synes erforderlig med hänsyn till att sökanden saknar anledning att redan i ansökningsandra draga och styrka alla tänkbara omständigheter, som stödjade hans yrkanden. Även om en nedsättning i kravet kan synas nämnden ovedersägligt grundad, är det likväl alltid möjligt, att sökanden har något av nämnden icke förutsett skäl, som stöder hans talan. Att sökanden erhåller tillfredsställande möjlighet att framföra sina synpunkter är så mycket viktigare, som nämndens beslut skall vara slutgiltigt. Självklart är, att felräkningar och liknande uppenbara oriktigheter kunna rättas av nämnden utan vidare.

34 §.

Lagrådet:

Beträffande denna paragraf hänvisas till de yttranden som avgivits under 2 §.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 maj
1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Domö, lagrådets den 15 maj 1940 avgivna utlåtande över det den 19 april 1940 till lagrådet remitterade förslaget till *lag om krigsskadeersättning*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden:

I det till lagrådet remitterade förslaget var avsett, att samtliga beslut, som fattades av statens krigsskadenämnd, skulle vara slutgiltiga och alltså icke kunna vare sig överklagas i administrativ ordning eller dragas inför domstols prövning. Mot förslaget i denna del har lagrådet erinrat, att prövningen av vissa vid den föreslagna lagens tillämpning uppkommande tvistefrågor ej borde undandragas domstolarna. Beträffande omfattningen av dessa frågor hava däremot i lagrådet yppats olika meningar. Jag har ansett mig böra biträda vad lagrådets flesta ledamöter i sådant hänseende föreslagit eller att nämndens beslut skola vara slutgiltiga, dock med rätt för den, som ej åtnöjes med nämndens beslut i fråga om vem rätten till krigsskadeersättning skall tillkomma eller rörande fråga huruvida eller i vad mån, vid tillämpning av 17 eller 21 §, kan å brandförsäkringsavtal grundas rätt till ersättning eller skyldighet att erlägga avgift, att instämna sin talan till domstol inom en månad från det han fick meddelande om beslutet. I följd härav har åt 2 och 34 §§ givits det innehåll, varom dessa ledamöter hemställt. Att, såsom en av lagrådets ledamöter förordat, ytterligare inskränka nämndens behörighet att meddela slutgiltiga beslut synes ej påkallat. Av det förhållandet att vissa frågor kunna komma att avgöras av domstol torde — med hänsyn till att dessa frågor äro av i stort sett ringa eller ingen betydelse för verksamhetens finansiering — icke några olägenheter uppstå ur de synpunkter, utredningen framhållit till stöd för sin mening att det slutliga avgörandet borde ankomma på nämnden.

Då lagrådets anmärkning beträffande 3 § synes böra iakttagas, har paragrafen avfattats i enlighet med lagrådets förslag.

Jämlikt 5 § i det remitterade förslaget skall ersättning utgå för krigsskada å jordbruks- och trädgårdsprodukter, vilka vid skadans inträffande äro för-

varade å sådan fastighet, varå lagen äger tillämpning, samt tillhöra fastighetens brukare. Såsom lagrådet framhållit skulle i enlighet härmed — under förutsättning att produkterna tillhörde brukaren — ersättning erhållas, förutom för fastighetens egna produkter, jämväl för produkter från annan egendom, vilka vid skadans inträffande förvarades å fastigheten. Till undvikande av vissa föga rimliga konsekvenser i anledning härav har lagrådet föreslagit, att paragrafen borde så avfattas, att ersättning enligt 2 kap. icke utginge för andra jordbruks- och trädgårdsprodukter än sådana som utvunnits å eller vore avsedda för den fastighet, där de förvarades vid skadans inträffande. Enligt detta lagrådets förslag skall alltså omfattningen av de jordbruks- och trädgårdsprodukter, vilka inbegripas under lagstiftningen, avgöras enbart med hänsyn till produkternas samband med den fastighet, därå de förvaras, utan hänsynstagande till frågan vem produkterna må tillhöra. Då en sådan gränsdragning, som ansluter sig till vad som i paragrafen föreslagits beträffande inventarier och skogsprodukter, synes lämplig, torde vad lagrådet i detta hänseende förordat böra följas. Förevarande paragraf har omarbetats i enlighet härmed, varvid tillika beaktats vad lagrådet anfört angående ersättning för skada i vissa fall å produkter, förvarade å fastighet i samband med den fastighet, därå produkterna utvunnits.

I anledning av vad lagrådet anmärkt beträffande 9 § har i sista stycket av denna paragraf hänvisningen till tredje stycket utgått.

Vad angår 21 § synes vad lagrådets flesta ledamöter beträffande denna paragraf anfört böra iakttagas. I anledning härav har till paragrafen fogats ett andra stycke av innehåll att, därest den för brandförsäkringspremien betalningspliktige, innan krigsförsäkringen trätt i tillämpning, å annan överlåtett egendom, som brandförsäkringen avser, han äger att av nya ägaren utkräva erlagd avgift, såvitt ej denne på grund av brandförsäkring, som han själv tagit, är pliktig att erlägga avgift för egendomen. För de fall, då egendom överlättes efter det krigsförsäkringen trätt i tillämpning eller alltså efter krigsutbrottet, har någon motsvarande bestämmelse ej synt påkallad; i sådant fall hava parterna möjlighet att i samband med överlåtelsen avtala om vem som slutligen skall vidkännas krigsförsäkringsavgiften.

I enlighet med vad lagrådet hemställt hava de i 23 och 29 §§ upptagna tiderna av trettio dagar utbytt mot en månad.

På grund av vad lagrådet under 30 § förordat har i denna paragraf givits föreskrift om att, då underrätt skall hålla förhör till utredning av ärende angående ersättning, krigsskadenämnden och den, som anmält skadan, skola kallas till förhöret.

I motiveringen till 32 § i det remitterade förslaget har uttalats, att nämnden beträffande skada av mindre omfattning borde hava möjlighet att avgöra ärendet utan särskild värdering enligt 28 § även i de fall, då nämnden funne anledning att frångå det yrkade beloppet, samt att frågan huruvida sakägaren, då nämnden funnit skäl föreligga till dylik avvikelse, skulle beredas tillfälle att avgiva påminnelser lämpligen borde avgöras av nämnden efter prövning i varje särskilt fall. Lagrådet har emellertid ansett det böra

stadgas, att nämnden, då ett förenklat förfarande jämlikt 32 § äger rum, ej må bestämma ersättning till lägre belopp än det yrkade utan att tillfälle beretts den, som anmält skadan, att yttra sig i ärendet. Jag har med hänsyn till vad lagrådet anfört till stöd för detta förslag icke velat motsätta mig bifall till detsamma. Paragrafen har sålunda omarbetats i enlighet härmed.

Utöver de ändringar, som förslaget enligt vad nu anförts undergått med anledning av lagrådets erinringar, hava vidtagits vissa jämkningar av redaktionell innebörd.

Föredraganden hemställer — under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen syntes kunna avlåtas utan hinder av att den för propositioners avlåtande i allmänhet stadgade tid gått till ända — att det i enlighet med vad nu anförts ändrade förslaget till *lag om krigsskadeersättning* måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlämnas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Nils Sehlberg.